

EX Libris Andreae Conradii Doctoris et Cassamerarij Ma:
vidb:
empto ad 1766 pro flor. 2. 1/2 et grat. 6.

G. Donhoff

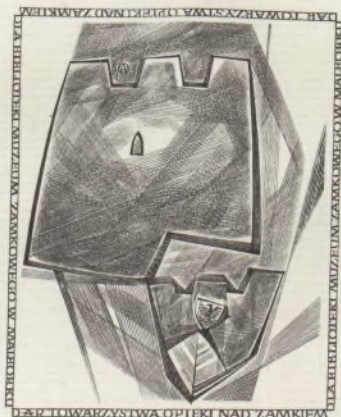

XVII

II

103943

ILLUSTRISSIMO & EXCELLENTISSIMO

DOMINO, DOMINO

GEORGIO

Duci in Ossolin, Comiti in Thenczyn,
S. R. I. Principi, supremo Regni Polo-
niæ Cancellario, Bidgostienfi, Luba-
czoviensi, Lubomlenfi, Rycensi, Adze-
lenensi Præfecto, &c. &c.

Domino meo gratiosissimo.

Ellum Chotinense, mole
grave, eventu anceps,
paucorum licet dierum,
sub felicissimis auspiciis
Vladislai Quarti, tunc
Poloniarum ac Sueciæ Principis; at

* 2

nunc

D E D I C A T I O .

nunc Regis invictissimi, prudenter
cœptum, fortiter gestum, finitum fe-
liciter, Orbi politiori qui vel nudè
exhiberent, perpauci fuère: vix unus
aut alter, qui singula, quali arte quo-
ve Marte gesta sint, dextrè retulerit;
nemo vero, quod sciam, hæctenus
arcana istius belli consilia, inopinatos
gentis nostræ successus, exinde fœ-
dera paulo post subsecuta, solidè atti-
git. Fuerit hæc nostrorum temporum
infelicitas, vel etiam exterorum in-
vidia, quibus solenne est propria tan-
tùm & sua laudare, aliorum incuriosi,
haut multum laboro. Nostrates sane,
qui bellum hocce scribere aggressi
sunt, dum non omnium exactam ha-
berent

DEDICATIO.

berent notitiam, pleraque imperfectè
posteritati transmiserunt. Unus de-
mum extitit Sobiescius, Vir quà ge-
neris natales & proprias Virtutes
summus, quà pietatem in suam Pa-
triam, quæ Polonia est, nemini secun-
dus: tractandis vero negociis quibus-
vis arduis par omninò; præterea in fœ-
deribus pangendis ultra humanam for-
tem felicissimus, tunc equidem ad ex-
peditionem illam ab Equestri Ordine
designatus belli pacisve Arbiter; post
autem, per varios honorum gradus
cum laude incedens, primus tandem
Regni Senator evasit: quam novam
spartam, iudicio sapientissimi Regis
Vladislai Quarti, oblatam, adornare

DEDICATIO.

dùm aggreditur; in ipso ilicò limine succubuit, jubente eo qui vitæ necisque Dominus est. Hic, inquam, talis ac tantus Reipub. Polonæ Senator, in vivis cum esset, brevi quidem at pleno in compendio Historiam belli Chotinenfis, cujus ipse magna pars fuit, summa dexteritate ac fide consignavit, ut sibi suisque aliquando usui foret. Cæterum ubi post fata demùm Illustrissimi Viri, (felicitate quadam mea, an seculi?) ad meas pervenit manus, piaculi instar duxi, nî fætum tanti Viri ab interitu, cui cuncta subjacent mortalia, pro virili mea vindicarem, atque vel tali modo pius existerem erga manes maximi Senatoris,

DEDICATIO.

toris, cui parem aliquando Respub. Polona habuit, superiorem haut æquè: idque opus posthumum, omni cedro dignum, in scenam literariam, typo nitidiorè descriptum, producerem. Sic enim est, ut fama cujusque post cineres haut longius duret, quam literæ jubent, in quibus perpetuo vivitur, si quid magnum æternumque esse debeat. Dum verò prædictum opus Historicum in publicum edere paro, quærendus non tam illi, quàm mihi patronus erat, me qui fortiori manu defenderet adversus quorundam zelum, si ita loqui liceat, intempestivum, qui nudam synceramque veritatem ægris adspiciunt oculis, ut nec
Solem

DEDICATIO.

Solem ferre possunt, queis visus est
hebetior. Sed nec longè quærendus
ejusmodi veniebat Patronus, cum
Tuæ divinæ Virtutes, Illustrissime
Heros, jam olim me, qui in Orbe sum
minimus, quàm universum Orbem,
& quidquid in eo præclarum reperi-
tur, in sui admirationem traxere. Res
Tuas, laudabiliter domi forisquè ge-
stas, omnes loquuntur, qui Te unquam
viderunt, audiverunt. Audivere
Pontifex, Imperatores, Reges, Res-
publicæ, eloquentiam summam cum
maxima prudentia junctam. Videre
majestatem vultus in corpore specio-
so, elegantiam in singulis membris &
admirati sunt. Ipsa verò etiam Roma,
Urbium

DEDICATIO.

Vrbium ac Religionis caput , penitus
obstupuit , ubi insolitum comitatum,
inauditum antehac Tuorum affecla-
rum splendorem , quem in solenni
Legatione , nomine serenissimi Regis
Tui, præferebas , suis adspexit oculis.
At Polonia , in cuius Tu suprema
specula constitutus , Te Iustitiæ sum-
mum antistitem , bonorum asylum ,
malorum verò terrorem laudat æter-
numque laudabit. Bonæ etiam literæ,
quæ Rerumpub. fulcra sunt & orna-
menta , Te unicè suspiciunt , quòd
immortalis Dei beneficio cælitus da-
tus , quantum singulis ingenio , do-
ctrina , eloquio , prudentia prævalet ,
tantum universis palmam præripere

* *

affi-

DEDICATIO.

affiduè contendas , eas autoritate
Tua, quæ summa est fovendo , atque
eximiis beneficiis promovendo. Tibi
ergo, Princeps Illustrissime jure quo-
dam proprio hocce etiam opus con-
secrandum erat, quod à tineis & blat-
tis per me vindicatum, Tuis augustis
faustisque ominibus in æternitatis
ædem inferretur. Sed & alia superest
dedicationis meæ causa. Volui om-
nino memoriam Illustriff. Cels. Tuæ
per hoc renovare (quam tamen scio
nunquam apud Te intermorituram)
maximi illius senatoris , Illustriffimi
Sobiescii , Tibi verò etiam quondam
intimi ac conjunctiffimi , quippe
quem ad Tuas incomparabiles Virtu-
tes

DEDICATIO.

tes proximè accedere judicabas, eo-
que intensius amabas, quod in ipso,
propè Teipsum cerneres. Accipe
ergo, Princeps Illustrissime, seculi
decus, Tui quondam paris, hoc est
summi in Republica Polona senatoris,
& innocentis Viri opus magnum so-
lerisque de Bello Chotinenfi, & quo-
tiens per graviora Reipublicæ negocia
licuerit, in eo tanquam in tabella ali-
qua contemplare veterem amicum;
res verò ab illo pro Patria eo in bello
gestas, literisque consignatas oculis
ac mente quandoque revolve. Mihi
vero, qui eximiarum Illustrissimæ Cels.
Tuæ Virtutum admirator semper ex-
titi, clementer concede, quò sub

DEDICATIO.

umbra illarum non minus securè,
quàm cum laude vitam ejusmodi
vivere queam, quæ omnibus pro-
desse nemini obesse unquam voluit.

Dantisci 15 Novembris

Anni 1646.

Illustrissimæ Celsitudinis

Tuæ

Devotissimus cliens

GEORGIVS FÖRSTERS.

I

COMMENTARIORVM
CHOTINENSIS BELLI
LIBRI TRES.

Autore IACOBO SOBIESKI,

In eâ Expeditione ex Ordine Equestri Commissario,
post verò Castellano Cracoviensi, &c. &c.

LIBER PRIMVS.

Constitutum mihi est describere Sigismundi Tertii Poloniæ Regis, contra Osmanum Turcarum Imperatorem, expeditionem: bellum certè, quod unquam memoria hominum protulit, aut ætas mortalium vidit, maximum; apparatu & copiarum numero formidolosissimum, rerum gestarum magnitudine celeberrimum, ipsâ verò celeritate, & prospero eventu, supra omnium seculorum fidem, stupendum; ubi non in longinquis & diversis regionibus, sed è vicinis castris, atque adversâ ex propinquo acie, non pluribus annis, tantò minùs mensibus, sed pau-

A

cis

cis diebus unius Regni nec integer exercitus, cum tribus ferè Orbis partibus decertabat, vixque non totius rei Christianæ extrema alea ac fortuna, ad Tyræ vertebatur ripam, ut Chotinum proximioribus antea provinciis notum, nunc Turcarum cladibus nobilitatum, in ultimis terrarum finibus per feram posteritatem claresceret, & magnis scriptorum ingeniis exercendi styli latissimum campum præberet. Iuveni verò feroci, ac indomito Tyranno, Carolum Chodkievicium Palatinum Vilnensem, Magni Ducatus Lithvaniæ supremum Ducem, ut ætate, ita iudicio maturum, variisque bellorum casibus eruditum, occulto quodam consilio fata opposuere. Quin imò hoc etiam spectaculum casus edidit, ut duo juvenes Principes, nascendi forte pares, hinc Vladislaus primogenitus Sigismundi filius, illinc Osmannus, pro tot populorum salute ac gloriâ in arenam descenderint.

Eo igitur ordine, quem ipsemet vidi, & diligentius observavi, eâ fide, quam Commissarii

missarii officio functus in omnibus consiliis adhibui, totius belli, quadraginta diebus gesti & confecti, seriem persequar: cum nihil Turcis (nam & in hostibus virtus solet esse admirabilis) per injuriam aut odium detracturus: tum nec plus æquo Polonis, ob innatum in patriam studium, concessurus.

Quàm primùm Othomanici Imperii moles, Africæ jam, & Asiæ gravis, in Europam se exeruit, ac translata suâ Constantinopolim sede, Græcis & Triballis latè dominari cœpit: Poloniae quoque Reges, vicinarum Provinciarum, gentiumque, origine, cognatione, & linguâ sibi conjunctarum, extremis calamitatibus præmoniti, barbarorum magis indies crescentem fortunam ditionibus etiam suis habebant suspectam. Inde cum Bajafete, & Selimo, illo filio, hoc Mehmetis secundi nepote, Casimiri tertii, ejusque liberorum mutua intercesserunt foedera, pluribus legationibus, ac ipso sacramento utrinque stabilita, incontaminata coluit fides. Hanc à majoribus

*Amicitia
Polonorum
cum Tur-
cis.*

tam Polonorum, quam Turcarum irritarunt animos, non sine certo quodam præfagio funesti aliquando inter hos populos belli. Augusti tamen & Stephani, prudentissimorum Regum, insignis solertia, omnes majoris incendii scintillas sopiente, sancita olim à Divis majoribus suis foedera, iteratis vicibus redintegravit. Ingemiscebat multoties alti spiritus & vasti animi Princeps Stephanus, communibus malis ac periculis per totam Christianitatem serpentibus: atque Sixto V Pontifice Maximo ad sacri belli piam societatem invitatus, volvebat Regiâ mente dignos virtute suâ conatus: sed difficillima imperii sui tempora, & continuata cum Ioanne Basilio Magno Moschoviæ Duce bella retinebant pares animo impetus. Tandem viam fata invenerunt, tantique, ut mox exponemus, belli cum discrimine belli gloriam Sigismundo huic Tertio, non sine magnâ tot ætatum & Christianorum Principum invidiâ reservarunt. Aliis enim concessum erat de longè tantum fremendo

*Occasio
prima bel-
li Turcici.*

Turcicam potentiam admirari ; aliis lace-
fere potius , quàm labefactare. Solus eam
ac primus Sigismundus summo ausu im-
petiit , & foelicissimo eventu infregit. Ex-
canduerat jam pridem Tyrannorum fero-
cia , cùm sæpius à Cosacis Zaporoviensi-
bus, piraticam exercentibus, solo adæqua-
rentur maritimæ urbes, igni & ferro vasta-
rentur fertilissimæ provinciæ , opibus ac
mercibus suis spoliarentur celeberrima Eu-
ropæ & Asiæ emporia. Nonnunquam et-
iam Imperatoribus , oculos hortorum suo-
rum amœnitate oblectantibus , triste &
pudendum obijciebatur spectaculum , fu-
mantes nempe undique pagi, quos Cosaci
in ipsâ Constantinopolis viciniâ, cum ma-
gnâ potentissimæ urbis consternatione, in-
cendebant : Vindicta quidem anniversariis
Tartarorum in ditiones Poloniæ excursio-
nibus repetitâ : altius tamen barbarorum
animis inhærebant continuatæ ab infimâ
plebis fæce injuriæ. Conceptum Turcarum
in Polonos odium facilè fovit Ste-
phani Potocii in Moldaviam expeditio ,
quem

*Clades
Potocii.*

quem eò impulit contracta cum Mohilis
 affinitas, ut multis Regni proceribus fren-
 dentibus, privatâ autoritate, fuismet viri-
 bus, & spe solâ fretus, cum exercitu Con-
 stantinum Hieremiæ filium in Moldaviam
 duceret. Sed fortuna votis non annuit,
 nec spei eventus respondit, ad Dziezam
 enim fluvium memorabili clade cum le-
 ctissimo exercitu affectus, & in manus ho-
 stium illapsus, Turcarum furori in ludi-
 brium cessit. Nec dissimilem exitum Sa-
 muel Korecius sortitus est, qui Michaëli *Korecii.*
 Duci Wisniowecensi superstes, affinis item
 sui Alexandri Mohilæ, partum insigni Po-
 lonorum de Thomszâ victoriâ domina-
 tum stabilire cupiens, ab Imbraim Bassis
 profligatus; unâ cum uxore, ejusque ma-
 tre, & cum Alexandro ac Bohdano Mohi-
 lis, ipse tamen rerum per aliquot menses
 præclarè gestarum gloriâ & apud hostes
 clarissimus, in Turcarum venit potestatem,
 reservatusque in funestam insolentis tri-
 umphi pompam, Constantinopoli in eo-
 dem, quo & Potocius, ergastulo, misera-
 bili

bili quodam fato delituit. Continuatis utriusque exercitus cladibus plurimum intumuerant Barbari ; jam Polonum nomen in fabulam totius Constantinopolis versum ; Internuncii non in eo , quo pridem , honore habiti ; mercatoribus etiam more prisco difficilior & periculofior per ditio- nes Turcicas patebat aditus , omninoque veteris amicitiae inter duo imperia arcta olim vincula , mox in apertum eruptura bellum , dissolvi coeperant. Ejusmodi incendii scintillas fovebant Moschi , inveterato odio in Polonos perciti , ac recentibus cladibus exulcerati. certatim cum literis currebant Constantinopolim nuncii , veniebant magno cum apparatu & splendore, variis muneribus onusti legati, variisque pollicitationibus in communis belli societatem Othomanicum Imperium trahabant. Extincto Achmeti filius ejus Osmanus , necdum pueritiam egressus , successerat , cujus animus paternis offensionibus exulceratus , ut eò facilius deliniri ac Polonis reconciliari posset , post subsecu-
tam

tam cum Patre Achmete per Skinder Bassam & Stanislaum Zolkievium Palatinum Kyoviensem, & Campestem exercitus Ducem, Buzensem transactionem, ad novum Principem renovandi foederis causam suscepit legationem Petrus Ozga Trembovelensis Capitaneus, qua omnibus inimicitiarum suspicionibus sublatis optata iterum pax coaluisse existimabatur. Verum Osmanus tantis fortunæ obsequiis insolens, latissimi Imperii vastitate tumens, ingenio ferox, ætate furens, in ipso extremæ adulationis sinu inter innumeras blandientium mancipiorum illecebras enutritus, non unum Oceanum, nec unum orbem insanâ libidine, ac plus quàm humano fastu metiebatur: imò quasi naturæ etiam Dominus, nihil furori suo invium, nihil potentia inaccessum, nihil fortunæ invictum putabat. Principis genio indulgebat servilis Consiliariorum patientia. Skinder Bassa dolis & astu confusus, innatusque Poloniæ hostis, Corecianâ verò clade elatus, non solùm illi indubitata de Polonis victoriam,

*Transactio
Buzensis.*

*Paracula
belli Cho-
tinenfis.*

etoriam, sed jam universum Poloniae Regnum pro certâ & incruentâ prædâ deferebat. Tomfzâ & ex Moldaviâ ejectus, ac inde gravioris de Polonis vindictæ cupidus, fidelem suam operam promittebat, bellique felicitatem, prout odium in hanc Rempubl. conceptum, & mens mendaciis assueta vafro homini dictabat, tam in privatis, quàm publicis consiliis, & ipse, & per substitutas, magnoque precio conciliatas personas ostentabat. Ali Basza Wezirafesmez fraudulentis infensissimorum Poloniae hominum consiliis parvo negotio infatuari poterat: nullo enim usu rerum pollebat, Palatii alumnus, ac antea Principis libidinum minister, tunc voluntati quoque Domini, per fas & nefas, foedissimo servitio ancillari, inter præcipuas felicitatis suæ partes reputabat. Eorum igitur instinctu Osmanus Otfinovium, Sigismundi internuncium ad corrigendos nonnullos pactorum articulos, tanquam ad amicum & socium Principem missum, nec aspectu dignatus, loco honoris, quem sacra legationum

num ubique terrarum requirunt, adjunctis multis opprobriis, contumeliosè tractari, & per Sulbassam, Carnificum ac licitorum præfectum, in Urbem introduci iussit. Gaspar Gratianus Moldaviæ Palatinus, Christianâ pietate, & optimâ in Regnum Poloniæ voluntate ductus, per dispositos tabellarios, Sigismundum de tantâ Regiæ Majestatis contumeliâ, ac aperto bello Turcico, certiozem reddidit. Ipse verò Turcarum jugum excutere fatagens, Stanislauum Zolkievium (qui tunc ob sua insignia in Rempubl. merita, Cancellarii & Supremi exercituum Ducis, summam in Poloniâ utramque dignitatem obtinebat) per secretas literas sollicitabat; Ut cum exercitu fines Moldaviæ ingrederetur; Se cum universâ Provinciæ illius Nobilitate Regum Poloniæ Dominium non modò non recusare, sed maximo desiderio flagitare. Zolkievius, post magnam animi luctam, variasque deliberationes, Tyram in Moldaviam transgressus, ardentissima ejus vota explevit. Gratianus Turcis, qui ad

*Expedi-
tio
Cecoren-
sis.*

eum capiendum, & Skinder Bassa, maximis itineribus Iassos advolarunt, partim captis, partim trucidatis, licet non eâ, quam pollicebatur, accolarum frequentia, fidem tamen Reipubl. obstrictam exolvit. Longo servitio attrita Moldavia gens, & malo suo potentiam Turcicam experta, majus fortè Zolkievianarum copiarum robur expectabat. Parvus ille quidem numero exercitus censebatur, sed tum Militum virtute, tum vix aliquando tot seculis audita inedia, laboris, vigiliarum tolerantia, ævi sui fidem superando, pro ostento quodam à posteritate judicabitur. Numerosissimis enim Tartarorum, duce Devletgerejo Galga (hoc titulo insigniuntur secundogeniti Chamorum fratres) copiis, & conjuncto illis Skinder Bassæ, non solum tam parva, respectu hostilis exercitus, manus fortissimè restitit, impetumque barbarorum sustinuit; sed paucæ illæ cohortes, nocturnâ multorum ex panico terrore fugâ, diminutæ, octo ferè in suo receptu diebus ac noctibus, tantam Turcarum Tartarorumque

rumque vim, & quasi è coelo demissum sagittarum ac globorum nimbum, eâ fortitudine repulerunt, ut impetu suo fatigatus hostis, & retro gradum movens, jam tunc substiterit; cùm funestus Reipubl. Polonæ casus, in portu naufragium, ac in victoriâ cladem attulerit, magisque eò lugubrem reddiderit cladem, quòd sola calonum, lixarum, ac infimæ in exercitu fæcis inconcussa licentia, talem patriæ suæ notam inusserit. Pudit Zolkievium, ut alterum Paulum Æmilium, ne enim cladi suæ superstes esset, invicto animi robore, quo sibi in totâ vitâ semper constabat, cum Tartaris dimicando, in conflictu aliquot vulneribus saucius, non procul à Tyræ versus Mohilovum ripâ, pro patriâ occubuit. Stanislaus verò Koniecpolius Campestris Exercitus Dux, Varronis illius exemplo, non desperavit: qui animo, manuque promptus, dum equo abjecto, ab hostibus undique cinctus, per tot catervas acerrimè pugnando erupisset, in Moldavorum priùs, ac mox & in Turcarum manus incidit.

Capti, Ioannes & Lucas Zolkievii, unus filius, alter ex fratre nepos supremi Ducis, & cum iis Nicolaus de Komorow Strus Haliciensis, Alexander Balaban Vinnicenfis Capitanèi, Samuel Corecius iterato infortunio miserabilis, Martinus Kazanovius, Nicolaus Potocius Iacobi Palatini Braclaviensis filius, Volodimirus Farenfbach, Malinfcus Strzyzovius, & omnes ferè agminum & cohortium Præfecti, fortiffimi juxtà ac clariffimi viri, numerosaque varii gradus & ordinis militum multitudo. Sed minimè dubito, belli hujus ut rationem, ita eventum eos posteritati tradituros, qui illi interfuerunt. mihi hæc vel attingiffè, ad profequendam posterioris expeditionis feriem, fat erat.

Talia Martis præludia Ofmani animum, sanguinolenta confilia spirantem, facilè irritarunt. ad instar enim cruentæ belluæ furens, Regno Poloniæ in omnibus Imperii fui partibus bellum denunciavit. proclamabantur passim à præconibus, per Asiæ & Africae regna, provincias, urbes, vicos, hostes

*Denunciatio apud
Turcas
belli Poloni.*

hostes Othomanicæ domus, Poloni. vix sexus, nulla ætas, aut gradus, ab hac expeditione immunis declarabatur. Europæis, & vicinioribus Constantinopoli copiis sistendi se dies inprimis edicta. Dziamberegerejus Tartarorum Krimensium Cham (id nomen apud eos Regium nomen denotat) ex Tauricâ Cherfoneso accersitus. Osmani ipsius in futuro bello præsentia, equinâ jubâ ex palatio appensâ, tanquam sueto majorum suorum signo, omnibus manifestata. Ad pontem supra Danubium fabricandum, Moldavia & Bulgaria, non sine profundo suo gemitu, destinatae, quòd impia contra Christianos arma servili operâ adjuvare cogerentur. Quicquid verò ad tantum apparatus in Europâ defuit, mare ex longinquis illis oris summâ celeritate, maximâ copiâ, ingenti sumptu suppeditabat. Devoraverat jam feroci suo animo universam Poloniam indomitus Tyrannus; arces ejus, urbes ac provincias, tanquam indubitata spolia, inter Bassas, libidinum suarum mancipia, dividebat. Ætate tamen prove-

profectiores, & prudentiâ eminentiores
 ejus consilarii, (inter quos Mosti, sacro-
 rum summus Præses, & Halil Bassa, origi-
 ne Armenus, autoritate pollebant,) variis
 rationibus injustam, difficilem, & longin-
 quam in Poloniam expeditionem dissua-
 debant. Mustapha Vezirazemes, præpo-
 steros ejus conatus liberiùs arguendo, à
 propriis Tyranni manibus cultri ictu vul-
 nus accepit. Arioli quoque omnia infau-
 sta superstitionibus suis præfagiebant.
 Cum nihil horum obstinatam Osmani
 mentem, fatis eum ad interitum suum tra-
 hentibus, divertisset, ad primum pericu-
 losissimi belli nuncium exhorruit Polonia,
 contremuit & universus Christianus orbis.
 Varsoviæ Comitia Ordinibus indixit Rex.
 ac primùm ad Pontificem Max., Ferdinan-
 dum Imperatorem, & omnes ferè Chri-
 stianos Principes; expeditis legationibus,
 classicum sacri belli per totam Christiani-
 tatem canebat, contra communem hostem
 communia expectando auxilia. Nihil enim
 æquius videri potuit, quàm ut Christianæ
 militiæ

*Comitia
 Varso-
 viensia.*

militiæ antesignanus, Princeps non solum votis, sed & subsidiis Christianitatis iuaretur; utque Regnum Poloniæ, quod in excubiis Reipubl. Christianæ situm, & ad sustinendum primum Paganorum impetum, vel ipsâ quadam naturæ dispositione esset constitutum, conjunctâ eorum propugnaretur manu, qui sacrosanctum Christianorum nomen profitentur. Ac Gregorius, ejus nominis XV Pontifex Max. per Achatium Grochovium Præpositum Lecicensem, Regisque Secretarium, nunc Episcopum Præmissiensensem Nominatum, & ad Sacram Sedem Internuncium, certam quolibet mense pecuniæ summam, durante hac expeditione obtulit, majores adhuc promittendo sumptus, quàm primùm Ferdinandi Imperatoris cum rebellibus hæreticis bellum (à quo Ecclesiæ fiscum exhauriri affirmabat) aut certâ victoriâ, aut honestâ pace finem acceperit. Verùm Cosmus de Torres, Archiepiscopus Andriopolitanus, ac Nuncius ordinarius, in Poloniam, his ferè diebus Cracoviam appulit,

C

quibus

quibus transactionis Chotinensis fama ad eum pervenit, nullaque interpositâ morâ, confecti jam belli Pontificem certiozem reddidit. Iacobus Angliæ Rex, cum & Oratorem Regium, Georgium Ossolinium, Palatini Sendomiriensis filium, lautè & magnificè tractasset, & singulare suum in Rempubl. Polonam studium declarasset; non contemnendis Anglorum, Scotorum & Hibernorum copiis, Sigismundi exercitum aucturus erat, nisi temporis, quo bellum hoc Turcicum inceptum & finitum est, angustiae modum ac occasionem illi præclusissent. Cæteri Christiani Principes, partim antiqua sua cum Turcis foedera, partim intestinos ac domesticos motus, belli demum difficultatem, in excusationem adducentes, piissimos Sigismundi pro re Christianâ conatus omnino deseruerunt.

In Comitibus Varsoviensibus varia agitantur Consilia, de nervo belli, militum numero, & exercitus Duce. Omnium Ordinum ora conversa, animique simul erant incli-

inclinati in Carolum Chodkievicium Palatinum Vilnensem, Magni Ducatus Lithuaniae supremum Ducem, autoritate, rei-que militaris usu ac scientiâ pollentem, multis victoriis, insignibus trophæis, clarissimis triumphis, apud exteras ac barbaras etiam gentes celeberrimum. Illi igitur summum regimen & res Polona restituen- da, unanimi Reipubl. consensu, defereba- tur. Suffectus in locum campestris Ducis, laboris focius Stanislaus Lubomirscius Re- gni Pocillator. adjuncti publicâ lege ex Ordine Equestri Commissarii, quorum alii in aulâ Regis commorari, alii Chodkievi- cium sequi debebant, cum limitatâ secre- tiori diplomate, ac juramento obstructâ potestate, quæ se extendebat ad trutinan- dum cum censu belli sumptum, solvenda militibus stipendia, absolvenda cum duci- bus judicia, sancienda foedera, & fida con- silia, quoties ad ea accerferentur, præben- da. Eorum autem non decet præteriri no- mina, qui huic expeditioni interfuerunt. Nicolaus nempe Sieniavius Regni Incisor,

Matthæus Lesniovius Belzensis Succame-
rarius , Michaël Comes in Tarnow , Iaco-
bus Marci Sobiescii Palatini Lublinensis
filius, Ioannes & Paulus Dzialynii, hic Po-
krivnicensis, ille Bratianensis Præfecti, Ni-
colaus Koffakovius Visnensis Capitaneus.

*Contribu-
tiones in
bellum
Turci-
cum.*

Subsidia belli hæc , autoritate Comitio-
rum fuere decreta , præter universæ Nobi-
litis , more institutoque majorum, gene-
ralem expeditionem , octo agrariæ contri-
butiones , binæ ducillæ (eo vocabulo ab
antiquis in Regno legibus census ex cervi-
fiâ nominatus) binæ quartæ Regalium bo-
norum , & ex eisdem in magno Ducatu
Litvaniæ donarium , quod illi bono magis
exemplo , & laudatissimo in communem
Rempubl. studio , quàm concessio jure lar-
giti sunt. Ex bonis item summis antiqui-
tus oneratis & pensionibus certa pecunia
assignata. Ordo quoque spiritualis in Syn-
odo Petricoviensi centum quinquaginta
millia florenorum ad sacrum bellum con-
tulit.

Exercitus numerus, ob plures, qui post-
ea ex-

ea exponentur, defectus, à primo Comitiorum instituto longè differebat. Constat mihi tamen, pecuniam ex ærario publico in Chodkievicianum exercitum distributam, tam pedites Germanos, Hungaros & Polonos, quàm hastatos levis & gravis armaturæ equites, computando in 34 millia, 987 milites, præter aliquot agmina Germanorum, qui pudendo & foedissimo exemplo in ipsis limitibus signa deseruerant. Eâdem fraude multi & in Polono exercitu, cum magno fisci detrimento, nomen suum contaminarunt. Kozakorum Zaporohensium triginta millia numerari poterant, quorum magna pars per ditiones Podoliæ prædabunda bellum Chotinense subterfugerat.

*Exercitus
Polon.*

De expeditione generali nihil à me determinati expectet posteritas. Cùm enim non omnes Palatinatus ac districtus cum Sigismundo Leopolim ad indictam diem venissent, nec horum etiam certus numerus patet. Inter aulicas tamen Sigismundi cohortes mercenarii militis peditum &

equitum Germanorum censebantur aliquot millia. Magnatum etiam (præter hos, qui, ut memorabimus, Vladislaum sequebantur) propriis sumptibus collectas cohortes præteriri hîc non decet: Dominici Ducis in Ostrog Zaslaviensis, Ianussii Ostrogensis Castellani Cracoviensis amplissimi hæredis, 600 peditum & equitum milites: tum Raphaëlis Lesczynii Palatini Belzensis centum hastatos, Iacobi Sobiescii Palatinidæ Lublinensis levis armaturæ turmam, item Szafzkievicii Braclaviensis Succamerarii, Malinscii, Rafeczynii manipulos. Aderat & Georgius Dux Czartoriensis, qui in itinere à Tartaris vexatus, & vix non omnibus equis amissis, desideratis plurimis famulis, ipse tamen jacturæ superstes in castra venit. Tormenta bellica, quibus nos Cosaci fere adæquabant, viginti octo in castra fuerant advecta.

Atque hoc Poloni, quem recensui, sumptu, tali apparatu, iis viribus, quibus omnibus majorum memoriam superarunt, cum Osmano Turcarum Imperatore, de salute

salute ac gloriâ suâ decertarunt. Atrocissimi belli observabantur prodigia, in defectu sub ipsum meridiem Solis, terræque motu per diversas Moldaviæ, Podoliæ, Russiæ partes. Apparebant quoque in aëre confligentes inter se igneæ columnæ.

Chodkievicius, antequam reliquæ colligerentur copiæ, primas Lubomirscio excubias demandaverat, qui ad Skalam Podoliæ oppidum, ultimis Maji diebus, ingressus castra, loci naturâ, ob invias rupes, & Zbrutium fluvium alluentem, munitissima, vigilantis ducis exequebatur munus, exploratores sæpiùs in hostiles ditiones immittendo, & novis semper præfidiis vicina Tyræ vada sepiendo, subitaneasque è Moldaviâ Tartarorum incursiones reprimendo. ubi Simeon Kopyczynius, vir animi & corporis robore validus, ac multis antea bellis exercitatissimus, singularem ei operam præstitit. Podolicæ etiam nobilitatis rustici, inter sylvarum ac rupium saltus, cæsis ad internecionem Tartaris, ferociam eorum refrænarunt. Venerat in Castra Lu-

*Castra ad
Skalam.*

ſtra Lubomirſcii Conſtantinus Vevellius, genere Cretenſis, Cretenſi quoque ingenio præditus, & poſtea in Chriſtophori Ducis Zbaravii legatione ad Muſtapham Imperatorem, notabili perfidiâ inſignis, nomen quidem Chriſtianum præ ſe ferens, ſed Turcis, unde opibus creverat, propenſiſſimus. Secretiora ille ab Alexandro Moldaviæ Palatino attulerat mandata, unâ cum literis Vſaim Baſſæ monoculi, qui Turcarum confinia in Beſſarabiâ tuebatur, & januæ Imperatoris Præfecti, qui apud Turcas magiſtratus pro ſummo honoris faſtigio reputatur. Tentabant per Conſtantinum, Polonorum de pace animos, quam ſpecioſis quidem verbis blandè ſuadebant, fictum in eâ reſarciendâ ſtudium ſuum obteſtati. Sed eventus docuit, explorandi potiùs, quàm amicitiaè cauſâ miſſum in caſtra ab iis fuiſſe, natione, fide, moribus Græcum hominem. Lubomirſcius in abſentiâ Chodkievicii nullo ei reſponſo dato, honorificè, ut Chriſtiani Principis Internuncium, exceptum, lautè propriis ſumptibus

ptibus tractatum, in vicino à castris rure, sub honestâ custodiâ, usque ad supremi Ducis adventum, detinuit. Nec Chodkievicius tardavit, sed cum Litvano exercitu ad Rzepnice pagum Lubomirscio se conjunxit, ac statim universum exercitum in legiones partitum, ad Braham, Tyræ imminens oppidum, movit. Anteibant legiones, Boratiniana, Præfecti Lipnicensis, Lesniovii Belzensis Succamerarii, & Lubomirsciana. succedebant Zienoviciana Castellani Polocensis, Sieniaviana Incisoris Regni, cum Procopio fratre, Chodkieviciana & Sapiehana Capitanei Orfanensis: subsequebantur Zoravinsciana Castellani Belfensis, Opalinsciana Castellani Pofnaniensis, Kossakoviana Capitanei Visnensis: quæ postea tum in acie instruendâ, tum in muniendo ac defendendo vallo, & excubiis peragendis, eadem nomina obtinuerunt. Ibidem instituti excubiarum præfecti, Wiernek, Bogdaszovius, & Kazimiri; destinatus ad castra metandâ Dolmad, Litvanus, veteranus miles sub signis

D Chod-

*Castra ad
Rzepnice.*

*Castra ad
Brahm.*

Chodkievicii, quem magna tunc distinebat deliberatio, transeundusne cum exercitu Tyras erat, an in ipsis limitibus expectandus hostis, ubi difficilior ei aditus pateret, sibi verò pabuli, annonæ & victus copia faciliùs suppeditaretur, atque reliqua ex Poloniâ subsidia securiùs in castra venirent.

Ex alterâ parte Regis aliquot literæ ulteriorem progressum urgebant: permovebant duces Nobilitatis Podoliæ, continuæ de rapinis militum querimoniæ; locus ipse trans Tyram & ad castra metanda aptissimus, & in acie instruendâ variorum stratagematum capacissimus, mirum in modum utrique Duci placebat. Brahæ denique inhærere minus tutum censebatur, ne exercitus validissimo Kozakorum Zaporohensium præsidio destitueretur, qui legatione suâ unanimem consensum Chodkievicio declararunt, se tunc exercitui Polono conjuncturos, cum is fines Moldaviæ attigisset, aliàs in perpetuo versari metu, ne Respublica Turcis per aliquam transactionem recon-

reconciliata, collectas in potentissimos hostes vires in capita postea sua convertat. Iacta igitur alea est, publicatumque per castra de transeundo flumine imperatorium mandatum. Ad instar portenti & prodigii omnibus videbatur, vertiginosum ac saxosum Tyram tunc primùm quasi subjugari pontibus velle, cùm hactenus tentatum ejusmodi in pluribus locis opus vi semper suâ rapidissimus fluvius discussisset. Mobilem jam pontem extruxerant pedites; sed is grandi aquæ impetu fractus, Rutheno cuidam (Lithvanum alii fuisse volunt) exhibuit non vulgaris industriæ singulare specimen. firmiorem ille operam inchoaverat, imò & perfecerat: verùm ea, seu artificum aliorum imperitiâ, seu custodum negligentia, aliquoties destructa, iterum atque iterum reparabatur. Interim Constantinus Vevellius ad Chodkievicium accersitus, tale accepit responsum: Ut sibi animum esse ad capeffenda pro patriâ arma promptissimum; ita quoque propensissimum in honestam & æquam

*Pons supra
Tyram.*

*Responsum
Vevellio
datum.*

pacem studium. Tardioris ejus in Moldaviam reditus conjecta causa in Tartarorum excursions, quæ difficiles viarum aditus reddebant. Datae ad hos omnes, qui ad Lubomirscium scripserant, literæ. Singulari etiam Chodkievicii Epistolâ interpellatus Vſaimus Vesirasemes ad sana pacis consilia per Szembergum Internuncium invitabatur. Atque Szemberganae legationis, hominis sagaci ac circumſpecto ingenio præditi, morisque barbarorum non ignari, hunc solum fructum expectavimus, ut eo prætextu mentes & vires Turcarum expiscari ille posset. Tanta elucebat in vultu Chodkievicii majestas, ut Constantinus, ad primum ejus aspectum, tanquam ad numen aliquod venerabundus procidere voluerit, nisi ipsius Ducis manu sublevatus, & singulari comitate recreatus è tentorio discessisset. Post ejus certè obitum, in familiari colloquio, me ipso audiente, aliquoties narrabat, Herois illius intuitu adeò se perterritum & consternatum fuisse, ut lingua ejus tunc balbutiret, tituba-

*Szembergii
legatio.*

titubarent pedes, tremere totum corpus, nec mens sibi constaret.

Continuis aliquot diebus exortus in exercitu magnus Cohortium fremitus transitum per Tyram impediēbat. Passim ac turmatim milites Præfectorum suorum tentoria obibant, obruebantur Duces importuno clamore, miscebantur omnia, modò irâ, modò dolore, nunc precibus, mox minis. languebat jam solitum obsequium, dissolvebatur disciplina militaris, contemnebantur utriusque Ducis iussa, æquè tyro ac veteranus, civis ac externus, gregarius & nobilis, pedes & eques, castra querimoniis implebant; pecuniâ & comœatu exercitum destitui, in stipendiis fraudari, multa sibi opponi pericula, nulla proponi præmia; imminere hostes, tardare subsidia; cuilibet denique cohorti celari inauçtorationis suæ diem. Chodkievicius, quò pululantem seditionem in ipsis primordiis faciliùs opprimeret, lymphatos ferè homines ad concionem vocare detrectavit. sed

inito consilio cum omnibus Commissariis, quibus

quibus ex præscripto Comitiorum id negotium præcipuè incumberebat, singulis cohortibus eundem suæ inauktionis, quo castra ingrediebantur, diem assignavit, & unum ex Commissariis Iacobum Sobiescium Palatinidem Lublinensem, cum Stephano Potocio Camenecensi Capitaneo, ac privilegiato exercitus Notario, ad hunc describendum ordinem delegavit, pari diligentia ac fide, trutinando & temporis rationem, quo militiae adscribebantur, & locorum distantiam, per quam ad castra tendebant. Unâ ac alterâ die inunctum nobis munus absolvimus, relictâ tamen penes Regem supremâ censurâ, quam nostris sententiis adstipulatam brevi ex literis Varfaviâ allatis cognovimus. Inter alios prosperos belli istius successus, & hoc non in extremis reputabitur, tot in exercitu capita, totque sensus, primæ statim Commissariorum de suâ inauktionis declarationi, per secretas schedulas, unicuique cohortis præfecto traditæ, aded acquiescisse, ut nemo postea vel mussitare contra

Duces

Duces ausus sit. Quod temporumne, quæ
 mox sunt subsecuta, necessitati, an Reipubl.
 Polonæ fortunæ attribuere debeamus,
 utrumque libero posteritatis iudicio relin-
 quo. Priorem itaque militum contumaciam
 obsequio, moram alacritate compensatam,
 non sine magnâ animorum oculorumque
 voluptate spectavimus. Ruebat ad flumen
 universus exercitus, & antequam pons fra-
 ctus repararetur, tabulatis ligneis ab Odo-
 rovio equitum levis armaturæ Præfecto,
 ex superiori orâ secundo fluvio advectis,
 transibant Tyram suo ordine cohortes.
 Præcedebat cum suis legionibus Lubomir-
 scii agmen. qui simul ac Moldaviæ fines
 attigisset, Lipnicii c L levis armaturæ
 equites, cum Richteri Livonis L sclope-
 tariis, & cum non contemnendâ gregarii
 militis manu, ad suppeditandum ex hostili
 terrâ in castra com meatum, expeditavit. Exi-
 guam Lipnicus tunc retulerat prædam:
 felicius rem gesturus, si in Seratum Molda-
 viæ trans Prutum oppidum cautiùs irru-
 pisset, quò ad celebrandas nundinas magna
 Arme-

*Polonorum
 in Molda-
 viam Ex-
 cursio.*

Armeniorum & Moldavorum frequentia confluxerat. Sed præpropere & insolenti Lipnicianorum clamore territa, tempeſtivâ fugâ, vitæ & facultatibus ſuis conſuluit. Malè iſta excuſſio habebat Chodkievicium. clementiâ enim potiùs, quàm rapinâ Reipubl. ſuæ Chriſtianam provinciam devincire ſtudebat, de cujus fide, & in Polonos optimâ voluntate multa ei pollicebatur Petrus, Simonis Mohilæ Valachiæ quondam Palatini filius, qui exul & proſugus, ac Zolkievio ſingulari Patrono orbatus, dum in clientelam Chodkievicii ſe, ſuaſque omnes ſpes tradidiſſet, conſuetudine ejus familiaris utebatur. Metuebat etiam ad omnia circumſpectus Dux, ne injuriis ſuis laceſſiti Moldavi ex redeunte Szembergo vindictam repeterent. quamobrem tubâ (ut mos fert militaris) ſeveriſſimè edixerat, ne quis infeſtare ampliùs Moldaviam auderet. Verùm Bernaſcius, prædonum gentis ſuæ fax, in viciniâ ſylvâ latitans, factâ ex infidiis in eos irruptione, qui pabulandi & lignandi cauſâ illuc comearant,

Latrocinia Bernaſcii.

mearant , multos equis & curribus spoliavit , plurimos cepit , reliqui , quinquaginta ex suo comitatu defideratis , celeri se fugâ salvarunt. Kopaczovius, animi intrepidus, & bellis Moschoviticis sub disciplinâ Liofii exercitatus Centurio , cum Byczek nobili Moldavo, Regias partes jam pridem secuto , redierant à Chodkievicio versus Socaviam , ad explorandum Turcarum & Tartarorum exercitum missi. Sed cum nullæ hostiles apparerent copiae , unum tantum ex Alexandri Palatini Moldaviae aulâ nobilem comprehensum adduxerunt.

Ob tardiùs reparatum pontem duodecimo tandem die Tyram transiit Polonus exercitus. Equorum hinnitu , tubarum clangore , tympanorum sono , nitentium armorum splendore , faustis denique omnium acclamationibus , effundebat se ingens quoddam per castra gaudium. ipsa quasi læta signa, tot illæ cruces, tot aquilæ Polonæ, ultro progredi, equi veluti gressu suo Moldavico solo minari videbantur. Tanta diversæ ætatis, variique gradus tur-

*Transiit
per Tyram.*

E ba vin-

ba vindictam de cœlo extensis manibus poscebat : omnes jam in animo victoriam , jam in ore triumphum gerebant , armis etiam suis terram hanc penetraturi , quæ pridem Polonorum non aliter esset tumulus , quàm Italia Gallorum quondam sepulchrum. Unusquisque properabat ad expiandum cæde , incendio , ruinâ , tot seculis sparsum ibi Polonorum sanguinem ; hic parentis , ille fratris , iste amici , omnes tot majorum suorum manibus ex hostium cadaveribus justa solvere accelerabant.

Chodkievicius ob ingravescentem valetudinem corpore debilis , & animo vividus , vultuque verum Martem præ se ferens , generosissimo equo infidebat , aspectu ac gestu solo universum animando exercitum. Ex unâ parte cingebantur castra rupibus Tyræ impendentibus , ab alterâ vicinarum sylvarum anfractibus. medius eo spatium patebat campus , ut nec totam aciem hostis explicare , nec pugnandi necessitatem Chodkievicio inferre valeret. Nulla hæctenus notitia pervenerat de Confacorum

*Castra ad
Chotinium.*

facorum Zaporohensium exercitu. ad quem investigandum & accersendum oblatâ suâ operâ Konaszevicius, cohortis levis armaturæ præfectus, avidiùs à Ducibus expectabatur. Plurimùm interim omnium recreavit animos adventus Petri Konaszevicii, cui militare cognomen à pharetrâ ductum, Sahaydaczny nempe, Zaporohenses indiderunt. redibat ille Varsoviâ, ubi legatione apud Regem functus, optatum suis ferebat responsum, certâ spe fretus, reperturum se Cosacos Chodkievicii castris conjunctos. Verum illi, vilissimi, & ex vulgi fece infimi hominis (quem Cosaci suetâ dicendi nugacitate, Borodavkam Rutenicè, quasi Verrucam diceret, appellarent) temulentum ac ignavum regimen tunc agnoscentes, non tam ejus ductu, quàm effrenatâ suâ licentiâ, modò per Podoliam, modò per Moldaviam erronei vagabantur. Petrus iste Konaszevicius rarâ ingenii sagacitate, judicii notabili maturitate, in dictis factisque singulari industriâ, adèò originem, vitam ac consuetudinem

*Adventus
Petri Konaszevicii.*

*Vita &
mors Petri
Konaszevicii.*

plebejam exceſſerat , ut inter clariffimos ætate ſuâ in Poloniâ viros æquiſſimo jure poſteritati innotefcere poſſit. Quoties exercitui Zaporohenſium præerat , rerum terrâ marique geſtarum gloriâ celeberrimus , conſtantiffima ubique fortunæ beneficia agnoſcebat. In Perecopenſibus campis , Tartaris aliquoties fuſis , Tauricam Cherſoneſum perterruit. In illâ paſcuorum vaſtitate armenta abegit , prædam ex Ruſſiâ reportatam in ipſo reditu eripuit. Vladislao verò jus ſuum in Moſcoviâ armis recuperante , ſummâ ſe celeritate , cum maximâ hoſtium conſternatione , ad Moſquam Imperii illius metropolim conjunxit , victricia ſigna per ampliffimas ditiones circumtulit , ferro & igni hoſtiles regiones depopulatus , opimis ſpoliis onuſtus , Ielcii , Sackii , Livnii , Kalugæ , ſitu ac præſidiis munitiffimarum urbium funeſtis ruderibus nominis ſui terrorem univerſæ Moſcoviæ incuſſit , quæ tot ærumnis & calamitatibus ingemifcens , in ejus vidit manibus ſuam auferri ſupellectilem , ſuaſque

que opes , ac tantam diverſi gradus , diſparis ætatis, utriuſque ſexus captivorum turbam , inter illius currus ac cetera impedimenta , interruptis ſingultibus numeravit. Nec minùs maritimarum victoriarum famâ Konafzevicii nomen inſigne videtur. & hîc conſtabat ſibi ejus fortuna , felicem illi ſemper piraticarum excuſſionum largita eventum , diruta aliquot præſtantiffima in Europâ & Aſiâ emporia , exuſtæ vicinæ Conſtantinopoli ditiones , & in iſtâ, quam deſcribimus , Chotinenſi expeditione non vulgaris præſtita dexteritas augebat ejus creſcentem indies apud Turcas gloriam. Cæterùm ipſe erat animo ingens , periculorum appetens, vitæ contemptor, in conflictu primus , in receptu ultimus , manu promptus , corpore agilis , in caſtris vigilans , ſomno parùm indulgens , nec adeò , ut mos eſt Coſacis , crapulæ deditus : Veneri intemperantiùs addictus , quæ mortem etiam illi acceleravit : in colloquiis , aut ſobrius , aut ebrius eſſet , circumſpectus, ac in omni ſermone parciffimus. Regi

ac Reipubl. æquè semper in suo Magistratu fidus, in compescendâ Cofacorum licentiâ adedè severus, ut etiam ex minimâ causâ sanguinis eorum esset prodigus, unde illis invisus aliquoties ex hac exercitus Zaporohensis præfecturâ ab insolenti multitudine deiciebatur. Religionis Græcæ ritum ardentissimo & plùs quàm superstitioso cultu observabat: iis, qui in sacrosanctum Romanæ Ecclesiæ gremium se contulerant, infensissimus juratusque hostis. unde jam ante ipsum ejus obitum impij ejus in Rempubl. conatus variis suspicionibus differri per vulgum cœperant. Chodkievicius hunc Petrum Konaszevicium (cujus singulares virtutes & maxima in Patriam merita id breve diverticulum à nobis requirere videbantur) humanissimè exceptum, muneribusque cohonestatum, nullâ adhibitâ morâ, expedit, ut Tyræ inhærendo obviam Cofacis iret, unâ cum duobus subsidii causâ Annibalorum levis armaturæ cohortibus, & cum Molodecio, homine ex Lubomirscii familiâ, longo usu,
ac ve-

*Konasze-
vicii ex
castris
discessus.*

ac veteri consuetudine Cofacis familiarif-
 fimo. Mofcino , uni ex domesticis Lubo-
 mirfcii , explorandi hostis caufâ castris
 egresso , cœca nox omnem successum per-
 turbavit. Ex adverfâ enim Pruti ripâ , cùm
 in Moldavos prædones casu incidisset , nec
 hostefne , an fui exercitus homines essent ,
 dignoscere obftante caligine potuiffet ;
 vox tamen Moldavos prodidit. coortum
 inde tumultuarium prælium , quod ipfæ
 impendentes tenebræ facilè diremerunt.
 Mofcinius postquam animadvertiffet , fuof-
 met mutuis se ictibus ac vulneribus confi-
 cere , receptui signum dedit , ac re infectâ
 rediit. Meliori fortunâ ufus est Fekiety
 Vngarus , ex Turcarum castris , sub illam
 Buffensem cum Skinder Bassâ transfactio-
 nem , ad Polonum exercitum transfuga ,
 rarâ fide & fortitudine in Vladislai Mo-
 fchovitico bello , Chodkievicio singulari-
 ter commendatus , qui tunc ex Iassenfi ter-
 ritorio adduxerat Moldavum captivum
 procerâ staturâ eminentem , & in prioribus
 expeditionibus , cum adhuc Turcica signa
 feque-

*Mofcini
excursio.*

*Fekiety
excursio.*

40   B E L L I   C H O T I N E N S I S ,
sequeretur , optimè sibi notum. verùm ab
eo nihil ampliùs expiscari Duces poterant,
præter concordem cum aliis exploratori-
bus de Alexandro Moldaviæ Palatino re-
lationem , quòd , Iassis præsidio nudatis ,
cum suo exercitu Osmano obviam ivisset.
Invalescente de Turcarum adventu rumo-
re , Rufinovius & numerum & spem exer-
citus auxit, adductâ nimirum lectissimâ le-
vis armaturæ Polonorum manu, quæ in ca-
stris Ferdinandi Imperatoris , contra suos
rebelles , cum summâ Sarmaticæ gentis
apud exteros gloriâ, merebatur. Nonnulli
ex gregariis militibus , ob quærendum vi-
ctum ad vicinos pagos excurrentes , spe-
ciem hostilis alicujus cohortis speculato-
ribus præbebant. Certior ab eis redditus
Chodkievicius , jam aliquot equitum tur-
mas è castris in campum eduxerat. reli-
quus exercitus prælio se accingebat. cùm
Stanislaus Zoravinscius Castellanus Bel-
zensis , cujus tunc legio in excubiis diur-
nis permanebat , ipse omnibus vicinarum
sylvarum saltibus accuratiùs perlustratis ,
mox

*Adventus
legionis
Rufino-
vianæ.*

*Panicus
terror.*

mox suos ex voce & habitu cognovit, & rem, ut se habebat, Chodkievicio retulit. Hanc exercitus perturbationem brevi idem dies in summum convertit gaudium, optatissimo adventu subsecuto Dorofzenkonis Cofacorum Zaporohensium legati, qui devastatis Orioviensis regionis fertilissimis conditionibus, & Sorokâ funditus deletâ, prospera jam incepti belli primordia enarrando, simulque advenientium propè Cofacorum & debitum obsequium, & propensissimum in Rempublicam studium sacrosanctè promittendo, commune tædium publicâ compensavit lætitiâ. Faustum hinc ulterioris progressus arripiebatur omen; solus cum reliquo suo exercitu & cum majoribus tormentis desiderabatur Vladiflaus. Moverat jam Leopolim castra: sed ut eò citiùs versus Chotinum properaret, Stanislaus Zoravinscius Castellanus Belzensis cum Jacobo Sobiescio Palatinide Lublinensi, nomine Ducum & totius exercitus, susceperunt ad eum legationem, per fas patriæ, Parentis & altricis suæ, per

F suum

*Adventus
Dorofzen-
konis Le-
gati Cofa-
corum.*

*Ad Vla-
dislaum
missi Ca-
stellanus
Belzensis,
& Jacobus
Sobiescius.*

suum Regiæque domus decorum, per flo-
 rentem denique hætenus Paternum domi-
 natum, ardentissimis precibus flagitando,
 ut se in castra Chodkievicii sisteret, ad di-
 vertenda communi ope imminencia Polo-
 niæ regno pericula. Ad pagum ii Probu-
 zne reppererunt Vladislaum, gloriæ & novi in
 Rempubl. meriti avidissimum. Sequeban-
 tur eum Ioannis Wejer Palatini Culmen-
 sis, Ernesti ac Gerardi Dönophorum tria ag-
 mina peditum Germanorum, Vngarorum,
 Nicolai Kochanovii, Almathi Bartoszevii
 cohortes, & sexdecim bombardæ maio-
 res: Hastatorum equitum Nimiræ Pod-
 lachiæ, Constantini Plichtæ Sochaczovien-
 sis Castellani turmæ, & ipsius Vladislai
 Prætoriana cohors, cui Martinus Kazano-
 vius præerat. Constabat hæc Nobilitatis
 insigni flore, & splendido ex privatis im-
 pensis comitatu. Ianuffii Ducis Wisniove-
 censis, Adami Przyemscii Curruum Regis
 præfecti, Andreæ de Danbrowica Firley
 Casimiriensis, Pauli Dzialynscii Bratianen-
 sis Capitaneorum, Stephani Konicpolscii,
 Sigif-

*Exercitus
 Vladislai.*

Sigismundi Tarlonis , Thomæ Sobiescii ,
& aliorum magnæ in Republ. spei lectif-
simorum ac nobilissimorum juvenum. Erant
& levis armaturæ Gniewozii , Zborovii ,
Ioannis Dzierzek : Gravis verò armaturæ
Palatini Culmensis & Dönoffii Capitanei
Hiperpolensis cohortes. Tum Pauli Vo-
lucii Episcopi Vladislaviensis, Antistitis ob
hanc in patriam pietatem æternâ memoriâ
dignissimi , centum hastati equites, & cen-
tum pedites , quibus Philippum fratrem
suum Castellanum Ravensem præfecerat ;
item Alexandri Radzivilii à majorum suo-
rum constantissimo in defendendâ Republ.
animo non degeneris , hastatorum , levis
armaturæ, & peditum tria vexilla. Summâ
utrumque Legatum humanitate Princeps
exceptit , & attentissimas aures precibus
exercitus porrexit, tardiozem suum adven-
tum excusans , partim ob tormenta bellica
Leopolim seriùs & malo ordine advecta ,
partim ob tabescentem , & in horas lan-
guentem peditatum Germanorum, qui lon-
go itinere confecti , nimio æstu afflictî , la-

borisque minimè tolerantés, & guloso oleum esu continuis morbis exhausti, serpere potiùs, quam progredi, & loco corporum, umbras hominum præ se ferre non sine magnâ spectantium commiseratione videbantur. Quæcunque à Vladislao accepimus, tum ipsi vidimus, ea omnia in castra reversi Chodkievicio fideliter retulimus, qui tum temporis tristissimo nuncio perturbatus, ingentes curas animo coquebat. De Cofacorum Zaporohensium ad interneccionem cæso exercitu, incerto auctore, (ut sunt inania famæ) percrebuerat rumor, qui in majus, more vulgi, creditus, & ex longinquo variis sermonibus auctus, in deterius vergebat. cuncta enim castris observabantur funesta; tam summorum, quàm infimorum par luctus, demissus vultus, tristis aspectus apparebat, suspensa denique omnium capita cernebantur, ac murmure cum gemitu conjuncto (quilibet enim mœsta proclamare detrectabat) per tentoria militum differebantur lugubria nova. Chodkievicius animo anxius, certior in

Novatristia de Cofacis Zaporohensibus.

tior in utramque partem reddi, hoc unum cogitabat. unde Lifzka & Kuliczkovius, cohortium levis armaturæ Præfecti, versus Stepanowce excurrerant, atque à Tartarorum exercitu præclusos sibi aditus nunciantes, primi rumoris fidem cumularunt. In rei autem veritate Zaporohenses ex ipsis extremi periculi faucibus erepti, fœlicissimo ac gloriosissimo successu cum Turcis decertarunt. Octo ferè diebus ac noctibus impendebat illis Turcarum exercitus, continuo insultu, & integro numerosissimarum copiarum robore fatigabantur eorum vires, variis, victus causâ, huc & illuc, excursionibus distractæ & imminutæ. Osmanus, nihil non ausus, auspicia sua tentare, primaque militiæ simul & victoriæ tyrocinia deponere, in exterminio Zaporohensium enitebatur. Quadringenti ferè Cofaci, cùm ab exercitu suo aberrassent, in cavernis rupis cujusdam delitescebant. in eos oppugnandos omnem potentia suæ molem ac ingentem illam vim hostis convertit, admotis machinis bellicis

*Cofaci à
Turcis im-
festantur.*

oppugnabat nidulo affixos & humanâ ope orbatos. Atque dum uno ac altero die irritos suos conatus indignabundus Osmanus vidisset, naturam, quæ instinctu divino locum iis munitum præparaverat, fame debellare contendit. Obsessi undique (ut est desperatio magnum ad honestè moriendum incitamentum) cùm incredibili ausu hosti immanissimo restitissent, notabilem in Turcico exercitu stragem, stupentibus ac freudentibus ipsis hostibus edebant; tandem labore confecti, inediâ consumpti, pulvere sclopetario destituti, fide prius imploratâ, à tot calamitatibus reliquum, & quasi jam extremum spiritum in manus ferocissimi Tyranni unâ cum armis tradiderunt. Qui virus suum à majoribus adhuc in Cosacos conceptum, in hoc, ceu aliquo inermium hominum macello evomere cupiens, abhorrendam omnibus seculis, ac apud summam etiam barbariem pudendam lanienam exercuit, & cùm omnes diversis suppliciis, in truci suo conspectu mactari jussisset, tunc demum
inusi-

inufitatam fuam crudelitatem fatiavit, cùm
 majeftate Imperatoriâ abjectâ perfonam
 carnificis fumens propriis manibus aliquot
 ex iis ad arborem ligatos, partim fclopeto,
 partim fagittâ transfixiffet. Præbebant mi-
 feri teterrimæ belluæ fupplex jugulum,
 immortalis gloriæ æterna veftigia ibidem
 relicturi, ubi mortalem depofuiffent vi-
 tam. Illos certè genere & factis antea ob-
 fcuros tali demum interitu eadem fors no-
 bilitavit, quæ & Ofmano tanquam gene-
 ris humani prodigio perpetuam ignomi-
 niam, ac perenne apud omnes Heroas op-
 probrium inuffit.

Ad castra Chodkievicii prædonum Mol-
 davorum folita latrocinia non ceffabant.
 adjunctâ fibi certâ Tartarorum manu eos,
 qui pabulandi cauſâ incautiùs excurriffent,
 fæpiùs aggrediebantur. Petrum quoque
 Konafzevicium ejuſmodi, ut referemus,
 caſus in ſummum impulerat discrimen,
 quod duce Fortunâ, & ſingulari fuâ vir-
 tute comite tandem evaſit. Converterat
 ad Stepanowce iter, illic ſe exercitum Za-
 poro-

*Latroci-
 nia Mol-
 davorum.*

*Caſus me-
 morabilis
 Konafze-
 vicii.*

porohensium deprehendere ratus , postquam incidisset in impressa ad instar latioris viæ equorum vestigia , mox pro hostibus suos transisse summo errore judicavit. Accensi à Turcis obscuriore nocte frequentissimi ignes ; & hi illum fallebant. jam enim à Cosacorum castris proximum se esse gaudebat. Illucescente statim die dum ex opposito monte tenteriorum apices conspexisset , retrogredi cœpit. insequuntur Turcarum speculatores : plures etiam advolant. ille comitatus sui paucitatem solâ animi alacritate ac manus promptitudine superare elaborans , ita manus cum obvio hoste conferebat , ut tamen ad majorem, quem longiùs reliquerat, suorum manipulum contenderet. nec ab Annibale & Molodecio deferebatur. Acriùs instabant Turcæ. amisso ille equo, & ob transfixam sclopeto manum , viribus primis destitutus, in adjacentes se sylvas recepit, ubi die ac nocte latitans , viarum ignarus , & ideo consilii inops , tum ex incurato vulnere debilis , languido gressu ad Tyram dirigebat,

rigebat, quem simul ac transfisset, non procul à Mohilovo castra sua reperit. Zaporohensis Cosaci Borodavkæ regiminis per-tæsi, solemni suo more, per unanimum acclamationem, Konafzevicium in exercitus sui præfectum iterum crearunt, qui Borodavkam, multorum criminum ab ipsâ multitudine accusatum, in vincula conjecit, & brevi pòst ad Chotinum capitis pœnâ condemnavit. Infestabantur nihilominus omnes circum castra viæ quotidianis ferè latronum excursionibus. Iam insidiis peti-tæ infidiæ, atque ad comprimendam illo-rum licentiam nonnullæ equitum expedi-torum cohortes, in latibulis fylvarum, ite-ratis vicibus, erant abditæ. Sed, cùm nemo apparuisset, frustrâ expectabatur, circum-specta præsertim locorumque peritissima illa colluvies. Aliquot Zaporohensium manipuli ab exercitu separati, dum repor-tatâ ex territorio Onoviensi prædâ, versus Chotinum properando, densum excitassent pulverem, pro hostibus è longinquo facilè judicati, canendi per castra classici ansam

*Latrocinia
Moldavo-
rum.*

*Adventus
legionis
unius Za-
porohen-
sium.*

G

dede-

*Cantimiri
primi co-
natus.*

dederunt. Iam acies tum instrui à ducibus
cœperat, cùm de adventu illorum certus
nuncius pervenit, qui cohortium strepitum
statim compescuit. Cantimirus, pluribus
antè præliis prospero eventu cum Polo-
nis commissis nimium ferox, & suetis pu-
gnandi furtis summopere confusus, primam
ulterioris belli aleam subire voluit. Sele-
ctis ex Tartarorum copiis veteranorum
quinque millibus, ipse in remotiori sylvâ
latitabat, fratre germano emisso, qui duo-
rum millium equitatu, cui maximè fide-
bat, stipatus, & optimam stratagematis
occasionem ex coortâ nebulâ nactus, in
excubias Poloni exercitus incidit, quibus
vix non ad ipsam Lubomirscianam portam
insistendo, barbaro clamore ac inordinato
periculo castra implevit. Unus ex Tarta-
ris, corporis egregiâ compositione, emi-
nentiori staturâ, & imperterrito animo in-
signis, acerrimè dimicando, à portâ Lubo-
mirscianâ lapidis ictu propius occubuit.
Ab aliâ verò parte, per montium Tyræ in-
hærentium declivia, Tartarorum cohors
inva-

invaferat, in primo castrorum ingressu stativa Piotrovii, qui levis armaturæ equitum præfectus, à custodiâ vadorum fluminis redeundo, magnâ exercitus Poloni fortunâ illic restiterat. Dolus enim hostilis, ipsis castris imminens, in miserabilem cohortis ejus stragem conversus est, ubi commilitonum plurimi, propter exercitus sui viciniam securi, & itinere nocturno defessi in utramque aurem dormiebant. Nec impiger Chodkievicius, quamvis malâ valetudine affectus, contra advenientem hostem, exercitum in aciem redegit. Dextrum cornu Lubomirscius obtinuit, acceptâ in subsidium Matthæi Lefniovi Succamerarii Belzensis legione; sinistrum occupavit Chodkievicius, agminis fronte in obvios collium asperiorum anfractus conversâ, unde ex infidiis impetum Tartarorum metuebat, atque ibi legionem suam & Sienavianam collocaverat; quibus pro subsidiis imminebant legiones, in primo ordine, Petri Opalinscii Posnaniensis & Bohuslai Zienovicii Polocensis Castellanorum; in secundo,

*Acies tunc
primum
instructa.*

cundo , Alexandri Sapiehæ Orfanensis , & Nicolai Kossacovii Visnensis Capitanei : medium constabat agmen ex legione Stanislai Zoravinskii Castellani Belzensis & Boratinii Lipnicensis Præfecti. adjunctæ iis erant Svizinii & Srzedzinskii , militantes sub signis Thomæ Zamoskii Palatini Kyoviensis, hastatæ cohortes. In tantâ , & maximè tyronum multitudine, non omnes observabant , in iis præsertim primordiis, exactum in acie ordinem , idque non sine Chodkievicii stomacho , qui incredibili animi promptitudine & dexteritate, in numero habens omnes uniuscujusque legionis cohortes , suum cuilibet locum , verba facto adæquans, destinabat. Tam ob Vladislai atque exercitus Zaporohensis absentiam, quàm ob variatum à Comitiorum instituto militiæ numerum, & mutilatas plurimas , quæ aderant , cohortes , statim magnos in suo exercitu defectus facilè advertit Chodkievicus ; cùm multò diversam aciem in animo suo disposuisset , tanquam Dux hac in arte versatissimus , & cum omnibus

nibus, non modò sui, sed veteris etiam ævi, Imperatoribus comparandus. Collocaverat etiam nonnullas gravis & levis armaturæ, Germanorum & Hungarorum peditum cohortes, in sylvarum latebris, ut ex insidiis Tartaros aggredierentur, atque feliciter stratagema successit. impetu enim in hostes facto, parvo negotio catervas illorum dissiparunt. Cantimirus fugâ suorum perspectâ, in eandem se ipse conjecit, & Zaporohensibus obviam casu factus, Tartarorum plurimos ex præcipuâ militiâ amisit. Captivorum de proximo tum Osmani, tum Dziambergeri Tartarorum Chami adventu constantem relationem Szembergus & Constantinus Vevellius confirmarunt. nam relicto quatuor à Chotino miliaribus Turcarum exercitu, tanquam præsentissimi belli Feciales in castra redierant. Usaimus Vezirazemes Szembergum, honorificè tamen tractatum, coram Osmano celavit. Il, qui de renovandâ pace per Constantinum Vevellium utrumque Ducem sollicitarant, turpi ob servilem metum mendacio inficias

*Reditus
Szembergii
cum Vevellio.*

iverunt ; datumque ab Vſaimo ſuperbum reſponſum , pacem nimirum, quam Poloni peterent , ſitam in armis eſſe. Impendens totius Reipubl. cervicibus inexpertum hætenus periculum , tubâ etiam eſt per caſtra denuntiatum. Animabantur in familiaribus colloquiis à Ducibus milites,unicam vigere ſpem , certamque ſperari ſalutem in divinâ ope & Polonâ virtute,ſuadebant vim vi propugnandam , arma armis repellenda : non patère hîc locum precibus,quam ſummâ labe avitam gloriam contaminarent ; tantò minùs auro vel pecuniâ pacem redimendam, quod utrumque ferro ſæpiùs parari ſoleat. Ad majorem verò ſecuritatem, ſummâ celeritate caſtra vallo & foſſis per legiones muniri imperavit Chodkievicius. Konafzevicius uno miliari à Chotino caſtra ſub veſperam metatus, cùm tamen Turcas imminere ſibi advertiſſet, non plùs horâ Coſfacis ſuis, poſt tot exantlatoſ labores, reſpirii conceſſâ , eâdem nocte in planitiem ad Tyram vergentem, & Chodkievicianis caſtris proximum, exercitum ſuum movit.

CHOTI-

CHOTINENSIS BELLII

LIBER SECVNDVS.

 Emorabilis hic Polonis in om-
 nem posteritatem evenit dies, *Adventu
Osmani
secunda
Septem-
bris.*
 quo tam cum Osmano Turca-
 rum, quàm cum Dziambege-
 rio Tartarorum, ex tot regnis
 ac gentibus collecta potentia Regno suo
 incubuit, ac Othomanici per tres orbis
 partes latissimè patentis imperii, elata ex
 innumeris victoriis signa tunc se Poloniæ
 ostentarunt. Tunc Tyras Euphrati, Nilo,
 ac vicino Danubio invidens, ad accedentis
 novi hospitis, & tanti Imperatoris majesta-
 tem, veluti alveo suo exurgere; Asia cum
 Africâ, quasi propriis sedibus mota, in Po-
 doliam properare cernebantur. Immensa
 illa & variarum nationum colluvie referta
 agmina, à diverso cœlo, ex longinquo so-
 lo, ad Sarmaticos limites coadunata, aliam
 aëris constitutionem, diversum locorum
 situm, omnia denique oculis suis peregrina
 miraban-

*Exercitus
Osmani
descriptio.*

mirabantur. Multis barbarorum prius erant experta arma Polona, quàm eorum nomen auditum: ad plures citius explosarum bombardarum pervenerunt globi, quàm antea aliqua de remotissimâ gente notitia. Varia armenta, præcipuè buffalorum, camelorum, mulorum greges, multitudine suâ, excutiebant è longinquo ex aridâ ob inopiam imbrium terrâ, ad instar nebulae, densum admodum pulverem. Quatuor etiam Elephantis fervens sanguine ac ætate Tyrannus, insolenti potentiae suæ alludere, & Africae monstris Polonum exercitum terrere voluit. Est, quod omnis miretur ætas, metandorum castrorum tempus quasi momento hostibus constitisse: incredibili celeritate explicata, atque extensa tentoria, illo splendore & candore, ac subitanea caelo demissa nix esset, tres eminentissimos montes impleverant. Dziambegejus uno inde miliari, inter circumjacentes sylvas, stagni cujusdam commoditatem nactus, Tartarorum collocavit exercitum, cum Valachis, Moldavis, iisdem quibus & Turcae

Turcæ castris continebantur. Ingentem Barbarorum numerum, tum ex occupato loco, tum ex frequentissimis agminibus, facillè colligere quilibet poterat. Variant hîc tamen tam nostri, quàm Turcæ. mihi nar- rasse sufficit, in hoc bello capita sua duos Imperatores devovisse; quorum si substitu- ti Duces, numerosissimis sæpiùs cum Chri- stianis copiis decertarint, credibile profe- ctò eveniet, ipsis plus tum temporis pro- priæ saluti ac dignitati consuluisse. Ianize- rorum (quod militiæ Turcicæ robur sem- per fuit) multò, quàm vulgò credebatur, pauciores reperti. causam præbuisse affir- mant, magistratum avaritiam, quæ præter majorum institutum in militum locum pe- cuniam emungebat, dum quilibet pro la- bore munuscula, & æs pro periculo liben- tissimè offerret. Equitatus, ob vestium, quibus passim Turcæ utuntur, elegantiam, & ornamenta equorum, splendebat; cre- bra vexilla, apicibus in normam globi de- auratis nitentia, pulcherrimum edebant spe- ctaculum. Equi ex delicatiori aëre longin-

*Numerus
Turcarum
& Tarta-
rorum.*

*Equitatus
Turcarum.*

H

quo

Asiatici.

quo itinere attriti, non adeò, ut expectabantur, comparebant validi. Asiatica imbellis turba numerum tantum explebat, promissis magis barbis (quas Turcæ summâ curâ plerumque alere solent) quàm fortibus factis notabilis, clamore, non virtute insignis, ad fugam prona, ad conflictum inepta, mercibus ac opificiis, non præliis assueta. Multi senio jam confecti, plurimi corpore obesi, nec arma dextre tractare, nec munia belli ritè obire valebant. Europææ copiæ, decus & præsidium totius exercitus meritò erant. Veterani in illis Hungaricis bellis exercitati milites, corporis ac animi habitu, & ipso etiam vestitu ab aliis Turcis dissimiles, veteris adhuc Christianorum coloniæ primos spiritus, & antiquæ militiæ nonnulla vestigia retinebant, atque hastati ii plerunque in primâ constituebantur acie. Communia, quibus exercitus Turcicus accingebatur, arma vidimus, cum acinace arcus, aduncos ferreos clavos, & angulares clavas, maximè verò breviores cum cuspide emissarias hastas, quarum

*Europææ
copiæ.*

quarum jactu hostes suos feriebant. minorum bombardarum ac sclopetorum rarissimus apud eos usus, præter Ianizeros solos, apparebat. loricas nonnulli induebant, alii vestibus tantum cooperti, graviores etiam ictus à Polonis, magnâ ex parte armatis, excipiebant. Ariolorum maxima in exercitu ab Osmano fovebatur turba, ad quorum vanissima auguria, inani quoque superstitione, omnem belli progressum dirigebat. Tormenta bellica, summo & apparatusu & sumptu, ad fortissima quævis quatienda mœnia adaptata, cingebant magno loci ambitu, tanquam validissimo muro aliquo, tot tentoria Polonis propiùs opposita, quorum aliquot globos LV libras ponderantes propriis hisce oculis conspexi. Tibiarum in magnâ copiâ, tubarumque ingratus auribus inhorrescebat sonus. Nihil tamen horum terruit ad omnia discrimina præparatum jam pridem Chodkievicium animum, qui educto castris exercitu, adjunctisque sibi Zaporohensibus Cofacis, eundem, quem nudius-tertius

*Tormenta
bellica.*

*Musica
militaris.*

*Acies con-
trà adve-
nientem
Osma-
num.*

contra Cantimirum locum, ac lævum cor-
nu occupaverat, munitâ legionis suæ fron-
te densis Opalinfcianæ, Zienovicianæ, &
Sapiehanæ legionibus. Dextrum cornu ad
sylvas, ubi latitabant Tartari, vergens, Lu-
bomirscio contigerat, qui in fronte collo-
catis suâ, Ioannis Rozrazevii, Zlotnicii,
Ianovii, Ratovii, hastatis cohortibus, sub-
fidia ita multiplicaverat; ut primum in iis
tenerent ordinem Stanislai Zoravinscii Ca-
stellani Belzensis; secundum, Matthæi Lef-
niovii Succamerarii Belzensis, & Stephani
Potocii Capitanei Camenecensis hastati
equites; tertium, binæ Ioannis Farensba-
chii turmæ; quartum, Boratinii legio; quin-
tum demum, Herburti Scalensis Præfecti,
Stanislavii & Alexandri Prusfinovii Palati-
nidis Belzensis hastatæ cohortes. Mediâ
inter duo cornua acie continebantur ali-
quot Germanorum peditum cum bombar-
dis majoribus cohortes. Extremum verò
agmen, ad ultimum sustinendum hostium
impetum destinatum, constabat lectissimo
Nicolai ac Procopii Sieniaviorum equita-
tu, &

tu, & merentibus sub signis Thomæ Zamofcii Palatini Kyoviensis, Swiezinii ac Szredzinscii cohortibus, quibus à latere in subsidio Nicolaus Kossacovius Capitaneus Vifnensis cum suâ legione aderat. Magnum inter Lubomirscium & Chodkievicium, ob illos, quos antè recensuimus, defectus, patebat intervallum. Ne verò Tartari ex sylvarum infidiis postremos agminum ordines solito suo astu divellerent, aut subreptitio antiquo stratagemate in extrema castrorum irrumperent, conversæ versus easdem sylvas sunt plures, tam in fronte, quàm in alâ, levis armaturæ cohortes. Institutâ igitur Chodkievicius universâ acie, brevi, in quantum temporis ratio exigebat, pristino suo, summorumque Imperatorum more, exercitum cohortari cœpit.

Campus hic, fortissimi milites, in quo utramque cernitis aciem, factorum potiùs, quàm verborum capax esse debet. Non me natura ad loquacitatem composuit, aut ætas, in castrensi pulvere transacta, speciosos mihi dicendi flosculos inseruit, nec ip-

*Oratio
Chodkie-
vicii ad
exercitum.*

sum prælii , quod mox subsequetur , mo-
 mentum, prolixam ad vos postulat oratio-
 nem , qui charissimæ Patriæ & communis
 Reipublicæ cives , pro ejus gloriâ ac inco-
 lunitate , corpora vestra devovistis. Mul-
 tùm equidem fatis debeo, quòd me è variis
 continuorum bellorum casibus ac pericu-
 lis ereptum , & diversis , ut nunc videtis ,
 morbis conflictatum , ad hunc usque diem
 reservarunt , ut vel vivus optimè de Regiâ
 Majestate ac inclytâ hac Republ. mereri ,
 vel mortuus, tot Christianorum, tot deni-
 que civium meorum manibus in hostili so-
 lo parentare possim. Primùm in ipsâ causæ
 æquitate , quæ semper cum Christianis
 contra Paganos militat , postea in hac
 uniuscujusque vestrùm dexterâ spem , &
 totius regni salutem positam esse , velim
 sciatis. Non vos terreant ista, quæ conspi-
 citis , tentoria , in fastum Tyranni , & ina-
 nem vestrum pavorem extensa, cùm pluri-
 ma hominibus vacua, oculos tantùm fasci-
 nent : nec elephantis, aut camelis pugnan-
 di vis inest ; sarcinis illi suis onusti impo-
 sito

sito oneri succumbant: absit vobis aliquem terrorem incutiant. Hanc Asiaticam multitudinem pro inani umbrâ, & vano numero reputate: animo, victu, vestitu molles, voluptatibus suis enervati, & à muliebri agmine non dissimiles, ad primum Polonæ tubæ classicum, armorumque vestrorum strepitum concident, nec vobis unquam resistent, genuinis virtute & stirpe Sarmatis, ac duri Martis veris alumni; quorum olim majores, ab occidente, Albi, ab Oriente, Borystheni, ferreas illas imposuerant columnas, tanquam duratura cum ipso ævo sempiterna per tot sæcula gloriæ monumenta. Signo dato, ruite in hostes Poloni & Litvani, avitæ gloriæ memores. nec enim ignavissimo cuique hîc jam in hostico, inter alluentem rapidissimum fluvium, ac diffusas undique Turcarum & Tartarorum copias, occasio fugæ dabitur. Fortissimis verò viris, perpetuæ memoriæ latissimus patebit campus: Timidis, quos inter vos reperiri nec puto, nec opto, cedat in virtutem necessitas, audaces confirmet

met ipse constans sibi animus, ipsa demum in Deum & patriam pietas. Tu, ô summa justitia atque potestas, per quam Reges regnant, & omnes in terris bellatores victorias obtinent, insurge in acerrimos nominis tui hostes, atque dextrâ tuâ fac virtutem, scelerum nostrorum vindictam retarda, immensæ verò potentiaë tuæ digito Paganorum conterendo agmina, justas tandem de immanissimis gentibus fume poenas.

Simul ac dicendi finem fecisset, multis in exercitu excussit lachrymas, in omnibus certè incredibilem quandam alacritatem excitavit. Avidissimè quilibet pugnaë referam expectabat. canebant nonnulli diversum in laudem Deiparaë sacratissimæ Virginis Pæana: nonnulli jam in proelii procinctu tum ultimæ voluntatis codicillos raptim notabant, tum antea actæ vitæ nævos sacris confessionibus expiabant. nec officio suo deerant ex variis Divorum familiis pii Religiosi, qui, in ipsius periculi limine, cohortibus se immiscentes, pro loci & tem-

Præparatio exercitus ad prælium.

& temporis commoditate, devotis exhortationibus mentes Christianorum militum disponebant, & contra omnes Sathanæ insultus muniebant. Osmanus in suo impotenti animo fingebat jam, ipsâ adhuc adventus sui horâ, certam Turcarum victoriam, hostiumque Othomanicæ domus extremam ad interneccionem cladem. atque eâ spe insolescens, cibum sumere detrectavit, donec priùs omnes, ad minimum Poloni, apud inferos essent cœnaturi. Inde ad primum aspectum viribus, quas oppositas vidit, contemptis, nullâ ex continuo itinere exercitui quiete concessâ, eodem ferè momento, novo & inaudito hactenus bellandi exemplo, illic castra sua locare; hîc Polonos aggredi jussit. Coorta inter excubias Cosacorum Zaporohensium & Turcarum speculatores velitatio, non magni in Cosacos impetus initium dedit: quem cùm fortissimè sustinerent, & æquè pedites ac equites in barbarorum agmina summo ausu irruerent, ne tamen ictu suo defessi ab ingruente Osmani exercitus vi

Primæ velitationes

et

certamina.

I obrue-

obruerentur, latitantes in collium & fylvarum anfractibus Hungarorum ac Germanorum peditum cohortes, improvifâ eruptione factâ, lassis jam Zaporohenfibus fuppetias ferebant. Excurrebat & Chodkievicius, Ruffinovianis (qui vulgò Liffoviani vocabantur) & nonnullis gravis & levis armaturæ equitibus, atque felectâ ex univerfo exercitu alacrium militum catervâ ftipatus. Acrius poftea commiffum prælium appropinquans nox diremit. Pedites, arboribus fe intervirgulta obtegentes, cum manifefâ Ianizerorum jacturâ fclopeta fua in eos explodebant. Equites magno utrinque ardore, animante fuos Chodkievicio, manus conferebant. Nec tormenta Turcica talem, ut illo boatu fuo minabantur, ftragem in Polonis ediderant. Septem numerabantur equi ex Chodkievicianâ cohorte interfecti, unus ex gregariis militibus interemptus, ictus in dextrum pedem majoris bombardæ globo Zawifza, adolefcens, ex Kifcianâ cohorte, ftirpe nobilis, qui poftea in castris maximis doloribus

excru-

excruciatus animam exhalavit. Bohodanus etiam & Czarowic, deductæ olim à Vitoldo Tartarorum coloniæ posterî, semperque in Livonicis ac Moschoviticis bellis egregiâ in Rempubl. fide insignes, & tunc communi cum Turcis Mahometanâ superstitione minimè devincti, non tanquam cum religionis suæ fociis, sed sicut cum patriæ hostibus acerrimè dimicantes occubuerant. transfixi sclopeto Rusinovius legionis, Iedrzejovius, qui ex eo vulnere obiit, & Kluscus levis armaturæ, Klebecus Livo & Ryzzkovius gravis armaturæ equitum Præfecti, atque Rakovius peditum centurio, quos Ioannes Stanislaus Sapieha supremus Magni Ducatus Lithvaniæ Marschalcus propriis sumptibus in exercitu alebat. vulnerati plures, occisi aliquot in variis cohortibus equi. Sed hanc, qualiscunque fuerit, jacturam, notabilis Turcarum clades compensavit. Auferebantur sua frequenti Turcarum manu cadavera, à peditibus verò Polonis generosi ducebantur equi, inferebantur castris equorum

splendida ornamenta, vestium elegantissimarum exuviæ, hastarum fragmenta, variique generis armorum reliquiæ. lixæ etiam & calones, pecuniâ, auro, & pretiosâ supellectile locupletati, in castra redibant. Vsaïm Bassa monoculus, qui Skinder Bassæ in Silistrensi præfecturâ successerat, & tunc summâ autoritate atque bellicâ laude inter omnes ferè, qui aderant, Turcarum proceres eminebat, globo transfixus, maximo sui in exercitu Turcarum desiderio relicto, vitam cum morte commutavit. Quidam ex præstantioribus Osmani aulicis, Asiæ minoris præfecti cognatus, vivus quidem in potestatem Polonorum venit, sed præ nimio vulnerum dolore, cum nullam vocem exprimere posset, statim expiravit. Tartari se pauci admodum velitationibus ingerebant. ad distinendum enim Lubomirscii dextrum cornu destinati, sylvis tantum inhærebant, neque præclari quidquam facinoris, præter solum barbarum clamorem, edebant.

Prospera istius diei in primo conflictu
auspicia

auspicia pro optimo reliqui belli augurio reputabantur.

Subsecutâ nocte iniit Chodkievicius *Confilium de belli progressu.* confilium de ulteriori progressu. Ardebat invicti animi Imperator summo pugnae ac gloriae desiderio ; & antequam medius campus hostium fossis ac munitionibus undique impleretur, Martis eventum experiri cupiebat. Commissarii cunctationem ei suadebant, neve Reipubl. fortunam extremæ committeret aleæ, flagitabant, cum & subsidia generalis totius Regni expeditionis tardarent, & Vladislaus, ad alteram fluvii ripam, ab exercitu suo disjunctus, periculo non careret. Annuit facilè salutari-
bus sententiis Chodkievicius, optimè animadvertens, rei gerendæ occasionem præmanibus sibi esse, nec invito pugnae necessitatem ab hoste inferri posse. Vladislaus, *Vladislaus adventus,* omnibus impedimentis cum magnâ exercitus sui parte ad Braham relictis, selectæ militiæ ac nobilitatis flore comitatus, in castra ad Chotinum venit. sed sive prænimio æstu, dum armatus in ipso diei ardore

☞ dore à Cameneciâ ad Tyram contenderet, sive etiam ex repentinâ aëris Moldavici mutatione (quæ plerumque ad instar acerimi hostis multa robustissima quævis corpora vexabat) in gravem ac periculosum incidemat morbum, quo plurimum conflictatus, & cum summâ etiam animi ægritudine, durante illâ expeditione, lecto affixus in castris decumbebat.

subsecutus statim morbus.

Simulac Dziambegerejus Tartarorum Chamus Osmano se conjunxisset, magnæ inter eos intercesserant similtates. barbaro fastu elatus Princeps iniquis oculis intuebatur Cantimirum, genere & gradu inferiorem, propriumque subditum, sibi ab Osmano præferri, eum in summâ veneratione apud omnes Turcas haberi, & præter vetus majorum institutum, in Silistriæ & Besfarabiæ Præfecturam evehi. Inde non illo studio ac obsequio, quod utrumque promittebat, mandata Osmani exequabatur, verum nomini ejus infensus in suis seorsim stativis permanebat, atque Tartarorum commoda satagendo, nec communicato

cum

cum Turcis consilio, Nuradinum fratrem suum natu minimum, aliosque fidos & rei militaris peritissimos proceres, quibus se & Cantimirus immiscuerat, ad vastandas Ruffiæ & Podoliæ ditiones expedit. Turcæ nihilominus in Polonorum perniciem semper intenti, ab hostili conatu non abtinebant. Legio tunc Petri Opalinscii (qui dum post hanc expeditionem in Palatinatum Posnaniensem Ioanni Ostrorog successisset, magnamque sui in omnium animis expectationem excitasset, in ipso virilis ætatis flore extinctus est) in diurnis vigiliis excubabat, cui opposita aliquot Turcarum agmina versus Lubomirscianam portam se convertebant, & jam plures illorum equites congregari cum Opalinscianis speculatoribus cœperant, donec uno ex Grzymultovii cohorte nobili viro desiderato, in speciem fugæ juxta præscriptum Chodkievicii terga dederint. Interim castra ab omni militiæ gradu, pari labore ac summâ celeritate muniebantur. tam Chodkievicianæ, quàm Lubomirscianæ portæ ob-
cerant

*Nuradinus
in Poloniam
expeditus.*

*Certamen
novum
Turcis.*

cerant pedites in modum aggeris plaustra terrâ ac fimo repleta. constituerant etiam ab utroque latere munitiones fossâ cinctas, prout temporis ipsius ratio concedebat. Turcæ, directo ad portam Lubomirscii cursu, Polonos, qui ex castris excurrerant, magno clamore aggrediebantur. sed frequentius explosæ, ex Lubomirscii propugnaculo, majores bombardæ plurimos equis dejiciebant, adversamque discutiebant aciem. Reliquæ tamen Osmani legiones, tum in declivio, tum in sylvis abditæ, & ab omni tormentorum periculo remotæ, celeri gradu properabant versus delubrum ritus Græci ex lapide confectum, quod inter rudera Chotinensis oppidi integrum adhuc remanserat. Poloni, qui in suâ ad vallum statione pervigilabant, postquam perspexissent hostem imminere parti castrorum, exiguâ, aut nullâ ferè munitione cinctæ, magno impetu illuc omnes ruebant, unde præsentissimum discrimen observabant: quos Ianizari ex sclopetis suis depellere frustra conabantur. Non enim

enim vicinum jam fossæ hostem ibidem expectabant, sed singulari alacritate, & imperterrito animo, turmatim ex vallo in medias defiliebant Ianizerorum cohortes, qui cum vexillis suis sylvam castris proximam occupaverant. Destinatum iis mox est à Chodkievicio subsidium, partim ex cohorte Nicolai Kochanovii trecentorum peditem Hungarorum, qui in ipsâ corporis Vladislai custodiâ merebantur, partim ex Germanorum peditibus militantibus sub signis Ioannis Wejer Palatini Culmensis. Res igitur ad acerrimum utrinque congressum devenit. tandem hostes notabili reportatâ clade in fugam se conjecerunt, quos ulterius insequi, ob infidiarum metum, circumspectus in omnia Chodkievicius vetavit. Cosacorum quoque Zaporohensium castra ingenti ac irrito conatu à Turcis oppugnabantur. tot majorum ac minorum bombardarum globi coniecti nihil effecerunt. Cosaci enim, viribus suis freti, longius à fossâ excurrerant, hinc cum Turcis cominus dimicabant, illinc in aperto cam-

*Turcarum
insultus in
Cosacos.*

K

po sclo-

po sclopeta sua in eos securiùs explodabant. Turcæ animadversâ manifestâ suorum strage , amissis tribus campestribus tormentis , quæ postea sub vesperam recuperaverunt , primos illos conatus turpissimâ fugâ deseruerunt , mox nomen suum novo opprobrio contaminaturi. Calonum & lixarum fex, ac puerorum caterva, ludere, non pugnare edocta , ultrò se velitatio- nibus, quæ ab utrinque fiebant, intruserat. dum milites signo receptui dato in castra se contulissent, imbellis illa turba proelium redintegavit , & impetu in hostes facto solo clamore adedè eos perterruerat , ut Turcarum agmina, quæ plùs quàm ex centum vexillis constabant, perturbata ac dissipata, sine ordine , sine regimine in proximas sylvas fugam arripuerint , quos non fortium virorum arma , sed puerilis petulantiaë cachinni ac sibili , non sine insigni potentiaë Turcicaë labe insequabantur.

Quamvis Chodkievicius præcipiti nonnullorum sensu sæpiùs eo traheretur , ut tergiversatione postpositâ , quàm primùm
de sum-

de summâ rerum prælium cum Osmano iniret; dubium tamen ille Martem cautè experiri statuens, non speciosa, sed tuta elegit consilia. Totius belli ratio in muniti-
 onibus ei constabat, unde tum hostem ex libitu aggredi, tum imparem viribus suis Turcarum impetum securè sustinere posset. Vno igitur Græci cultus ligneo facello, latebrarum hostilium capacissimo funditus dejecto, in altero priùs nominato, ex lapidibus fabricato delubro, collocaverat præsidium Ioannis Kochanovii peditum. Collem portæ suæ imminentem, ad extruendum unius noctis operâ vallo & fossâ septum propugnaculum assignavit, quod nullâ interpositâ morâ machinis bellicis majoribus, & agmine peditum utriusque Dönhoffii munierat. Relictis Turcæ Polonorum castris, quicquid eis roboris inerat, in Zaporohenses converterunt. duabus ferè continuis horis reboabant bellica illorum tormenta: Ianizeri etiam sclopeta sua sine intermissione explodebant. Cofaci propugnando defessi, ne tandem ingenti

Castra à Chodkievicio munita.

Cofaci à Turcis oppugnabantur.

vi, & recentibus hostium subsidiis succumberent, opem à Chodkievicio sæpiùs implorabant, quæ illis non defuit. Germani enim Vejeri & Lerunti fortissimi viri, ac Georgii Ducis Zaflaviensis, Ielscii, Racovii, Hungari pedites, statim omnem Turcarum impetum repulerunt. Ante portam verò Lubomirscianam, quocunque hostium equites comparebant, ab alacri milite, qui ex munitionibus excurrebat, fugati, lautè sanguine suo obvium campum consperferant.

*Poloni à
Tartaris
infectati.*

Ad alteram verò Tyræ ripam Tartari infestabant vias à Cameneciâ Braham vergentes, & plures ex Vladislai exercitu currus victum vehentes spoliabant. Turcæ quamvis à Cosacis attriti, eo tamen magis exulcerati, animum & vires iterum resumpserunt. admotæ bombardæ grandiores adèò continuis aliquot horis quatiebant Zaporohensium fossam, ut aërem fumare, & oculos caligine quadam obscurari crederes, atque Chodkievicius palàm fatetur, se, ab ineunte ætate bellis assuetum, similem

milem tormentorum boatum nunquam in vitâ suâ audivisse. Edebatur non exigua in equis strages. Zaporohenses in manufactis cavernis sine ullo discrimine latitabant, cùm in eâ exploforum globorum admiraculum usque multitudine nemo ex iis periisset, præter unum Wasiuk (quod Basilii nomen est) veteranum unius legionis Præfectum.

Ad divertendum Turcarum à Zaporohensibus impetum, Rufinovii legio, cum aliquot gravis armaturæ cohortibus, destinata irruit in hostem, qui in primo congressu fractus, & inopinatè alio in loco, à numerosis alacris militiæ catervis, ex vallo in eorum agmina currentibus, oppressus, non solum coactus est turpissimam fugam capessere, sed etiam, illas suas præcipuas bellicas machinas deferendo, gloriosam prædam Polonis relinquere. Verùm cùm ii in grandiores machinas ad quercus ferreis catenis ligatas cernerent, rotis earum abscissis, ne tam facilè à Turcis recuperarentur, ipsas bombardas in vi-

Turpis fuga Turcarum.

cinum præcipitium dejecerunt. Nec hîc substitit victoriæ cursus, qua utinam Poloni uti tunc scivissent! plus una effecisset hora, quam 40 illi dies in summis laboribus ac periculis exacti. Turcas enim fugientes infecuti, in castrorum partem Tyræ adjacentem, jam tentoria cum omni supellectili abripiabant, equorum, camelorum, & varii generis armentorum greges abigebant, obvium quemque interimebant: jam Turcica castra Christianorum armorum strepitu, ac magnis clamoribus sæpiùs repetito tremendo cunctis potestatibus Salvatoris nomine resonare, jam sanguine suo inundari cœperant; cùm tam Zaporohensium Cofacorum, quàm adjunctæ iis castrensis fæcis pudenda prædæ libido hostibus ad recolligendas vires ultro tempus dedit: qui dum multitudinem illam spoliis inhærere vidissent, optimam rei gerendæ occasionem nacti, castris suis omnes pepulerunt, multos ibidem necarunt, captos quæsitis tormentis ac meditatâ sævitiâ excruciarunt. major tamen eorum pars
id

id discrimen evasit, spoliisque onusta rediit. Accurrit ad Chodkievicium, ante suam portam equo infidentem, celerrimus nuncius, Osmani castra à Cosacis Zaporohenfibus & magnâ ex Polono exercitu turbâ esse occupata, ac ad plenam victoriam nihil nisi subsidia deesse: de quibus iteratis vicibus utrumque ducem Konaszevicius sollicitabat. Sed Chodkievicius solem inclinare jam inspiciens, nocti pugnam committere prudentissimo consilio renuit: nec minùs fatidico spiritu id pertimuit, quod suis cladem attulerat, ne prædæ in plurimis ignominiosa aviditas universum postea exercitum in summum præcipitaret periculum. Adeò credibile est, magnorum Imperatorum mentibus assistere semper singularem quendam Genium, qui illis salutares cautelas infusurrare soleat. Edito tamen profundo suspirio, ac profusis lacrymis, oculisque ad cœlum elevatis, magnâ undique militum coronâ cinctus, in hæc verba prorupit. *Tua, ô supreme rerum hominumque arbiter, potestas, tuum*

*Chodkie-
vicii ver-
ba.*

impe-

imperium, & tuum est bellum. Tibi soli affurgit, quicquid sub Sole videtur magnum; praelia, clades, victoriae, ex tuo dependent nutu: ad libitum inermes armas, imbelles praestas bellicosos, conteris arrogantes, extollis humiles, ignavissimo cuique animum addis, ac ubi minimus apparebat timor, tu formidinem injicis, & (si ego abjectissimus ante Thronum tuum pulvis id eloqui possum) in rebus humanis ludis. Atque nunc divinam Majestatem tuam supplex veneror, quod ejusmodi ad me perveniant nuntii, stupendae tuae providentiae in patriam meam recentissimi testes. Perge tanta augere beneficia, opprobriis fatiare paganos, Christianorum vero propagare gloriam.

Ex hac insperata Zaporohensium irruptione Turcarum castra magna invaserat consternatio: nullus ordo aut gradus militiae terrore vacuus reperiebatur. & ipse Osmanus, cum antea minime crederet, nihil tam firmum in mundo esse, cui etiam ab infirmo non immineat periculum, tum demum

demum, quàm fragili loco starent superbi, propriis oculis vidit, prioremque fastum in muliebrem mutavit planctum, dum inani spe delusus conspexisset, præcipites in fugam eos ruere, quorum virtute fretus, non tantùm de Polono exercitu, sed de universo terrarum Orbe certam sibi victoriam, & magnificos triumphos, vanâ fiducia, pollicebatur.

Ob fæliciùs subsecutam hanc incurfionem, inveniebantur nonnulli, qui noctu Turcarum castra invadenda feriò suadebant. Chodkievicius primis suis adhibitis rationibus opinionem eorum refellebat, in eam potiùs propendendo partem, ut quàm primùm reliquæ Vladislai copiæ à Brahâ Tyram transissent, antequam exercitus pulvere tormentario, annonâ, commeatu, & equis fame passim intereuntibus destitueretur, aperto jam Marte cum Osmano decertetur. Verùm cùm ei cunctatione facillimè vires Turcarum frangi posse, tam Commissarii, quàm alii in re militari versati legionum ac cohortium præfecti de-

L

mon-

monstrassent, arreptum consilium deseruit, omnemque animum partim ad corrigendas, partim ad augendas castrorum suorum munitiones applicuit.

*Insolentia
gregarii
militis.*

Memorabilem gregarii militis insolentiam ad posteritatis horrorem inferere hîc operæ pretium arbitror. Ementitum illi sparserant rumorem, Chodkievicii mandata accessisse, ut omnes Moldavi, qui hæcenus Regias partes sequerentur, nunc manifestâ perfidiâ notati, penitus sine ullâ commiseratione delerentur. Ad radicem ii Chotinensis rupis, per familias suas dispersi, in tuguriolis degebant; alii, in summâ egestate precarium ducendo spiritum, per emendicata suffragia victum quærebant; alii propriis, quantulæcunque erant, impensis se & universam domum sustentabant. In fide itaque publicâ munitos, & ab omni violentiâ securos, petulantissima illa posteriorum militiæ ordinum turba, non uti in Christianos, & Reipubl. deditios, sed ut in paganos & acerrimos hostes sæviit, non ætati, non sexui pepercit. Senio con-

nio confecti homines , & decrepitæ anus ex ponte Chotinenfi in præcipitium detrudebantur , ab uberibus maternis avulsi infantuli, abrepti è sinu paterno liberi, cùm nec extremi utrinque osculi vel tantillum temporis concederetur , in profundum fluminis abjiciebantur , & constupratæ priùs in oculis parentum puellæ. Imbellis hæc multitudo , quæ ejulatu suo cælum penetrabat , non rabiem eorum mitigare , non plùs quàm ferrea pectora emollire poterat : sed in unum plurima congesta supplicia, miserabilem spectantibus abominandæ lanienæ speciem præbebant. Atrocissimum id facinus coram Chodkievicio celabant omnes , ne fortè malâ valetudine affectus, bili ex tantâ insolentiâ commoveretur. Lubomirscius tamen ad inquirendas exortitumultus omnes circumstantias, certis personis delegatis , aliquot eorum in recenti crimine captos , in loco patrati delicti suspendi jussit. Sceleris nihilominùs immanitati pœna non correspondebat ; quam nec brevi ipse severus innocentis sanguinis

vindex, ac vivorum mortuorumque justus judex, in aliquâ notabili exercitus clade repeteret, in communi omnes versabantur metu.

*Castra
Turcarum
mota.*

Interea Turcæ castra sua, ex primo loco mota, propiùs ad exercitus Poloni munitiones transtulerant, ut inferior eorum pars in planitie Tyræ adjacens, parùm non equaretur Zaporohensium Cofacorum fossæ. Nihil Osmanus intentatum ad obtinendam victoriam reliquit, & ubi vel leonina pellis non sufficiebat, vulpinam assuebat, dum varios dolos in capita Polonorum fabricaret. Aliquot rusticos ex Podoliâ, nobilium subditos, qui cum latronibus Moldavis passim prædabantur, primùm datâ pecuniâ, postea adjunctis non contemnendæ fortunæ pollicitationibus, illexit, ut promptam illi suam operam in castris Polonorum incendendis offerrent. Unus jam ex iis ad hanc fraudem emissus, Rzepnice pagi, duobus à Kameneciâ miliaribus siti, accola, optimo in rem Polonam casu, in Zaporohensium Cofacorum manus incidit.

*Fraus aliquorum
rusticorum
Podoliæ.*

dit. adductus in castra , variisque tormen-
tis excruciatuſ , omnem Turcici aſtus fe-
riem prolixè enarravit , ac plures nobilita-
tis Podolicæ ſubditos , ejuſdem ſcleris
conſcios , nominavit. ipſe tandem ad alio-
rum terrorem merito enormi affectuſ ſup-
plicio , cautiorem poſtea in extinguen-
diſ focis reddidit exercitum.

Constantinus Vevellius , qui pridie ante
adventum Oſmani cum Szembergog ad
Chodkievicium ab Vſaimo Vezirazeme
venerat , facilè verſipellis Græcuſ ex ante-
actiſ diebuſ colligebat , paciſ utrinque
conſilia nondum affectari. atque ut eò ci-
tiùſ animuſ Chodkieviciſ expiſcicaretur ,
ſemper de reſponſo ad Vſaimuſ ſolicitare
eum non deſinebat , qui inter armoruſ
ſtrepituſ minimè ſibi literaſ exarandi ha-
ctenuſ vacaſſe oſtendens ; ne tamen lega-
tionis ac omnium gentium jura in tardiori
Internunciſ redituſ violari à ſe , temerario
aliquo hoſtium judicio perpenderetur ;
Constantinuſ , pluſquam unâ ſeptimanâ in
arce Chotinenſi detentum , in caſtra Oſma-
ni di-

*Vevellius
in caſtra
Oſmani
dimiſſuſ.*

ni dimisit, ac per eum, in ipso etiam belli ardore, optimam suam, in honestam & æquam pacem, voluntatem Vezirazemi declaravit. Nihilominus hostiles utrinque ausus non cessabant. Lermuntus, inter Dónophii propugnaculum & Cosacorum Zaporohensium munitiones, cinxerat se fossâ celerrimâ operâ confectâ. adhærebant ei Sapiehæ Marschalci Curia Litvaniæ, & Georgii Ducis Zaflaviensis, ac Ielscii Hungari pedites: cùm Turcæ, nullo fructu explosis toties in Cosacos bombardis, Dónophium postea aggrederentur, vicinus tam Lermunti, quàm illorum magnatum peditatus, ignominiosè numerosas hostium cattervas fugavit. Ne tamen victi omnino viderentur, comparatis ad hunc solum usum vehiculis, è regione portæ Lubomirscianæ bellicas suas machinas transtulerunt. Observabantur oculis, cum exiguâ tamen jacturâ, per castra huc & illuc, prope etiam Vladislai tentoria, defilientes globi, qui maximè petebant Nicolai Sieniavii Incisoris Regni cohortem, cui Gliniecius præerat,

*Turcarum
fuga.*

erat, ac tunc extra vallum in diurnis excubiis remanebat. atque Iarczevius interemptus evitandi majoris periculi modum exhibuit, dum Glinecius per virgulta ad Lubomirscii munitiones pedetentim retrocessisset. Assignaverat Chodkievicius aliquot peditum cohortibus locum, inter suam & Lubomirscii portam aptissimum, ut stationes destinatas vallo quàm primùm munirent. sed negligentius opus procedebat, ac omnino imperfectum, novam Turcis rei gerendæ occasionem porrexit. in eam enim partem, quæ nullo aggere septa, tutissimum hosti aditum præbebat, edito ingenti clamore ac strepitu, plura equitum ac peditum, densis ordinibus, coacervata agmina irruerunt. Ziczovius ac Sladkovius, insigni labe notandi centuriones, nullas excubias, nullos speculatores præmiserant; ipsi, ac si in intimo pacis & otii finu inter domesticos lares degerent, incauti, inermes, vestibus etiam exuris, pomeridiano somno indulgebant. Verùm ibidem, antequam expergiscerentur, ignaviæ suæ justas

*Ziczovii
ac Sladko-
vii igna-
via.*

justas luerunt pœnas : Turcæ enim statim, ac stationes illorum invasissent, utriusque in primis abscisso capite, duobus vexillis ereptis, ad reliquos pedites mactandos summâ se celeritate contulerunt. passim ii cædebantur, inopinatâ hostilium armorum vi oppressi. Dispersa vidisses ac truncata cadavera; cum Turcæ amputata eorum, & ad castra sua reservata capita, non ut viliorum hominum, sed quasi selectæ Polonæ militiæ, eminentiorisque status procerum essent, gratiæ Osmani captandæ & præmii assignandi causâ, ad pedes ea defunctis etiam ferociâ suâ illudentis Tyranni turmatim prosternebant. Iam & munitiones ad portam Chodkievicii vergentes deferere peditum plurimi, vicino periculo territi, cœperant: nisi à Nicolao Sieniavio ac ejus commilitonibus, vigilias diurnas peragentibus, modò minis, modò verberibus revocati fuissent.

Edita prope ipsa castra duarum cohortium Sladkoviani & Zyczoviani peditatus strages, tantum spiritus addidit reliquis
Polonis,

Polonis, quantum minuerat, profligatis illis. Incredibili enim alacritate, maxima florentis militiæ turba ex vallo ruebat in obvios hostes, qui primo statim congressu discussi, primoque vigore in consternationem verso, atque fugâ arreptâ, non incruentam ex illâ irruptione reportarunt victoriam. per suorum enim cadavera terga dabant, amissis aliquot, ut ex corporis constitutione, vestiumque exuviis cognosci poterat, primariis in Osmani exercitu viris.

*Polonorum
alacritas.*

Antequam in demoliendâ Ziczovii fossâ conatus suos experirentur, ad distrahendas Polonas vires, præmiserant nonnullas legiones, quæ rectâ ad Græca delubra, versus castrorum partem non bene adhuc munitam sita, solo clamore impetum fingentes, velitationum ludicris in varia loca Polonos ubique intentos divertebant. Nec stratagema malè cessit. Lubomirscius, loci istius munitione destituti evidens periculum animadvertens, illuc se ipsum, & exercitus præcipuum robur conjecerat. Non procul inde Ioannes Wejer Palatinus Cul-

M mensis,

mensis, arte & ingenio Apelmanni Belgæ,
 Architecturæ militaris periti, extruxerat
 propugnaculum, quod Turcæ magno nifu
 oppugnare conati, atque mox insigni cla-
 de affecti, illam partem castrorum aggredi
 amplius cessarunt. Furorem eorum astu
 Wejer domare contendit. ex condicto
 enim pedites sui, in fossâ abditi, non com-
 parebant, ut Turcæ, destitutum omni præ-
 fidio vallum rati, eò audaciùs ibi irruerent.
 Quod cùm præstitissent, & ab omni discrimi-
 ne securi ad ipsam accurrissent fossam,
 Germani tum temporis sclopetis suis pro-
 ximos sibi hostes commodissimè petebant.
 Ita plurimis cæsis, reliquis dissipatis, virtu-
 tis ac dexteritatis suæ egregium Palatinus
 Culmenfis edidit specimen. Turcæ nihi-
 lominus, prospero ad fossam Ziczovii &
 Sladkovii successu elati, priorem fortunam
 tentare appetebant. Nicolaus Sieniavius,
 cum unâ ducentorum hastatorum cohor-
 te, diurnas peragebat vigilias. Chodkievi-
 ciana, Petri Opalinfcii Posnaniensis, Nico-
 lai Zienovicii Polocensis Castellatorum,
 & Ale-

*Stratage-
 ma We-
 jeri.*

& Alexandri Sapiehæ Orfanensis Capitanei legiones, in omnemque eventum paratæ, quidnam moliturus esset hostis, speculabantur. Dum itaque celeri cursu, districtisque acinacibus, referta Turcarum agmina versus valli Ziczoviani reliquias impetum suum dirigere cœpissent; Chodkievicius ilico, repetitis aliquoties acclamationibus, manus cum iis Sieniavio conferere mandavit, qui majorum suorum gloriâ ac virtute non dedecorus, pari genere & expectationi animo in obvium hostem irruit, minimè ab ipso Imperatore destitutus. Is enim corporis ægritudinem, diuturno morbo nactam, vivido illo & ingenti spiritu superans, mox cum tribus cohortibus accurrit, & Sieniavio ita se adjunxit, ut Chodkievicius aciei frontem, Sieniavius dextrum, Zienovicius sinistrum obtineret cornu, Rudomina verò iis in subsidio immineret. Diversum in utroque exercitu spectaculum fortuna, per omnia humana, maximè autem in res bellicas potens, & illic exhibuerat. Turcæ selecti

*Praelium
cum Turcis.*

equitatus tam robori , quam numero confisi , vultu & gestu victoriæ applausum præ se ferebant. Poloni quatuor tantùm suas cohortes cum numerosis hostium agminibus congregi cernentes , inter spem & metum positi , intimis suspiriis & ardentissimis votis Chodkievicianum conflictum prosequerentur. Interim coortus summus armorum ac hominum undique strepitus , acerrimæ pugnæ faciem intuentibus præbebat. Brevi tamen , urgentibus fatibus , ad Polonos inclinata victoria tumidos antea Turcarum animos eò usque depresso , ut non solùm signa stationesque suas deseruerint , sed turpissimam capeffentes fugam , ignominiosissimo certamine , in castra sua ruerent , tanquam ferales aliqui nuncii , non tantum unius exercitus , sed totius jam Othomannici imperii deplorandæ cladis. Osmanus inopinatâ copiarum suarum consternatione perculsus , & tunc , cùm inter homines esset , hominem se sensit. Unico enim adversi casus ictu , ex ferocissimo tyranno in abjectissimum mancipium repente mu-

*Clades
Turcarum.*

tè mutatus, solis lachrymis, fæmineis nempe armis, salutem, ac tantam nominis sui majestatem tutari non dubitavit: dum inter crebros singultus, puerilibus querimoniis, coram ipsismet ex prælio profugis, summam eorum ignaviam incusasset, & quos leonum gestare pectora putasset, eos tandem ad instar leporum in fugam, auspiciis Osmanicis indignam, conjecisse vidisset. Magnam hanc Turcarum fuisse stragem, quilibet ex ipsis cadaveribus colligere poterat, quæ in adjacenti Polonis castris campo ubique sparsa patebant. Sed mihi etiam, quando cum Stanislao Zoravinscio Castellano Belzensi apud Osmanum Republicæ nomine legatione fungebar, nonnulli, non vulgaris inter Turcas status, liberius retulerunt, nefastum illum copiis suis extitisse diem, quo plurimos veteranos, multorumque bellorum gloriâ eminentissimos viros, & præcipuum militiæ suæ florem amisissent. Id certò constat, nocte, prælium subsecutâ, cum facibus & rhedis summâ diligentiam à Turcis quæsita

*Cædes
Castellani
Polocen-
sis.*

fuisse præstantium heroum cadavera. Nicolaus Zienovicius Castellanus Polocensis, legionis unius Præfectus, vir & natalium splendore, & singularibus in Republicam meritis clarissimus, dum ex equo interempto in medios hostes decidisset, eodemque momento dejectâ casside, quæ ineptè ligata erat, caput denudasset, à Turcis undique cinctus, & inter illorum equos huc & illuc volutatus, iteratis confodiebatur ictibus. tandem cum Turcis in fugam conversis, plus quam viginti vulneribus faucius, & semivivus in plauastro quodam in castra est advectus, magnâ nominis sui gloriâ relictâ, tertio demum die spiritum, unde acceperat, reddidit. Ex cohorte quoque Chodkievicii, sex ex primis ordinibus nobiles, cum vexillifero occubuerunt. Vexillum ipsum, ex Moschoviticis adhuc præliis reportatum, non sine magno Chodkievicii stomacho, in hostium manus devenit. Zienovicii tres, Sieniavii duo, Rudominæ novem commilitones, unâ cum ejus fratre cæsi; vulnerati, Rudominæ cohortis

hortis præfectus, octodecim Chodkievicii, & ex qualibet quatuor cohortium aliquot equites. interfecti sunt nonnulli gregarii milites, & plures equi. Lubomirsiana agmina in stationibus ad vallum permanebant, & ad primum congressus intuitum, subsidium suis ferre properabant. sed celerrima hostium fuga non solum iis, sed ne Opalinsianæ quidem, Sapiehanæ, & Zienovicianæ legionibus, quæ propè aderam, ad conflictum tempus concesserat.

In tanto proelii fervore, ex alterâ tamen parte, tam Zaporohensium Cofacorum castra, quam Lermunti & peditum Hungarorum munitiones à Turcarum petebantur insultu. verùm quàm primùm Cofaci & pedites in campum progressi, cominus cum iis pugnassent, nullâ interpositâ morâ, omnes, quæ se illuc contulerant cohortes, non sine insigni clade repulerunt. Chodkievicius animos ac vires hostium in commisso proelio expertus, primum illud de subeundâ pugnae aleâ consilium exequi instituerat, nisi partim maturi ex Polonia

subsidii

*In Cofacos
Turcarum
insultu.*

subsidii spes, partim ingravescens Vladislai morbus conatus ejus retinuisent. totus tamen dies in restaurandâ Ziczovii fossâ infumptus, Turcis nihilominus coeptum laborem impredientibus, qui hesternâ attriti ignominiâ in suis castris delitescabant. Postridie, præter usitatum hactenus morem, summo manè Turcarum legiones rectâ ad portam Lubomirscianam comparebant. Lubomirscius, providens ne vindictæ cupidi agmina sua aggrederentur, tempestivè aciem instruxit. ad divertendum verò Tartarorum impetum, peditatus Cosacorum Zaporohensium duo incirca millia in vicinis sylvis abdita collocavit. Vtrinque bellico certabatur astu. Lubomirsciani in sua stratagemata hostem allicere studebant. Turcæ, locò occupato dimoveri minùs tutum rati, Lubomirscianos ulteriùs à castris provocabant. Duæ itaque adversæ acies, prælio accinctæ, circumspectâ quadam cunctatione inter se contendebant. Antecesserunt tamen velitationum præludia, sæpiùs etiam, at nullo effectu, explo-

*Cunctatio
Turcarum.*

explodebantur Turcarum majores bombardæ. Declinante jam Sole alacriorem Chodkievicius ex alâ suâ militem velitationibus immiscuerat, quem tres Rufinovicianæ cohortes subsecutæ, & magno ausu in aliquot Turcarum agmina irrumpentes, in fugam ea converterunt. Dissipatas recolligere vires hostis putabatur, dum ex declivio signa versus aciem Lubomirscianam ostentaret, quo Svifinii ac Srzedzinscii cohortes, ad sustinendum primum impetum destinatæ, gradum celeriore jam moverant. sed Turcæ prælium omnino detrectantes, in sylvas se receperunt. Zaporohenses Cosacos, non jam majoribus bellicis machinis, sed sclopetis Ianizeri impetebant. verum ii extra fossas, conjunctâ cum Lermunti & Dónophii Germanis peditibus manu, plurimis nullo suo damno interemptis, reliquos fugarunt. Nec Bartozovii ad Braham trans Tyram munitiones ab insultu Tartarorum immunes erant. at facilè una & altera peditum Hungarorum irruptio omnem eorum vim repressit.

N

equi

equi tamen in pascuis cum armentis ab-
acti, rapacissimæ & prædæ assuetæ genti
infignis victoriæ loco sufficiebant.

*Polono-
rum ad-
versa for-
tuna.*

Fœlicem hactenus periculofissimi hujus
belli progressum multæ (ut plerunque fert
rerum humanarum vicissitudo) interturba-
bant adversitates. Ac primum fera, & ideo
incerta ex Poloniâ auxilia, præfens discrimen augebant. Indies, imò in horas dimi-
nuebantur cohortes: quotidiana multo-
rum efferebantur funera, grassante passim
per summos ac infimos, omnemque mili-
tiæ gradum, ex aëris aut aquæ infectione,
pestilentiali quodam & contagioso mor-
bo; ut alii profusione alvi excruciiati, inter
tormina ac ingentes dolores, ad instar du-
rissimi supplicii, animam exhalarent; alii
reluctantem cum corpore spiritum, ob ve-
hementem ægritudinem, etiam inviti reti-
nentes, bellica obire invalidi, & ad pro-
pugnandam extremam vim inepti, in ca-
stris tabescerent. Si æquo judicio aliquo-
rum ex posteris ignavia, per tot ætates
partam fortissimis factis majorum gloriam
obscu-

obscurare , aut nonnullorum ex popularibus focordia universæ gentis res continuatâ felicitate ac fortunâ gestas , deturpare posset ; jure merito & mortuorum Polonorum manes , & superstitem vitam pude-re deberet, quòd plurimi in hâc reperirentur expeditione , qui detestando in omnes nationes exemplo, castra ac signa sua, diurnâ, nocturnâque fugâ certatim desererent, nonnulli in fluvio, luctuoso potiùs fato immergi , quàm periculo pro patriâ gloriosè opponi ; plurimi, dum fugerent, in Tartarorum manus incidere, quàm forti dexterâ hostem repellere , maluissent. Iniquo (ut par erat) animo ferebant Duces tantam patriæ suæ labem, variisque modis tam nefando sceleri obviabant , & in reparando ponte tardiores se , non sine magno exercitus incommodo exhibentes , ut vel hoc solo retinaculo turpissima eorum fuga cessaret. Insignia etiam nobilitatis nomina, in interiori currus parte, inter victualia, hæsitantia, ac inde extracta, tanquam exercitus sui probra , per castra ducebantur. Atque

*Pœna pu-
blica in
fugitivos.*

eorum singuli, qui se hoc facinore conta-
minarunt, publico rescripto postea notati,
ad majorem posteritatis formidinem, bo-
norum privatione, & perpetuâ infamiâ Co-
mitiorum edicto sunt mulctati. Reliqui
verò, qui huic bello supererant milites,
singulari suâ constantiâ, & eorum delicta
compenfarunt, & suam gloriam per omnes
orbis partes immortalitati consecrarunt.
Accedebat, ad manifestam quotidie exerci-
tus diminutionem, equorum strages, ob
avenæ & fœni defectum, cùm ab utrâque
Tyraë ripâ hostium obsidio difficillimum
commeatum, & periculosam redderet pa-
bulationem. Pulveris quoque tormentarii,
qui continuis bombardarum displosioni-
bus absumebatur, notabilis inopia bene-
navandæ operæ spem tollebat. Tot igitur
simul coadunatis difficultatibus adactus
Chodkievicius, novum ex re consilium
coepit; noctu nimirum castra Osmani in-
vadendi, quæ nullo vallo aut fossâ septa
aditu facillimè patère putabantur. Idem
suadebat nox ipsa, ad ejusmodi militaria
furta

*Consilium
de inva-
dendis
noctu Os-
mani ca-
stris.*

furta obscuritate suâ aptissima , cùm præfertim Turcæ à captivis & transfugis traducerentur, quasi non solùm armis, sed etiam vestibus exuti , ab equis separati, delicatius somno indulgerent. Stimulabat non minùs recens Cosacorum Zaporohensium exemplum , qui tanto terrore , lucente etiam die, totum barbarorum exercitum impleverant ; ac si plena non daretur victoria, sola tamen inopinata animorum in hostibus perturbatio magnam illis afferret cladem. Ioannes Wejer Palatinus Culmenfis , in Hungariâ bellorum cum Turcis gestorum non inexpertus , eam sententiam maximè promovebat; in quam summopere vel decumbens Vladislaus propendebat: tum Petrus Konaszevicius , suo & totius exercitus Cosacorum nomine , excursionem hanc seriò postulabat. Chodkievicium Cosacorum prædæ aviditas primum maximè deterrebat, nec vastus permittebat animus furtivis conatibus rem agere , cùm præclarè factorum insigni memoriâ celebres olim Imperatores aperto Marte cum

hoste decertare gloriosius judicarent, seque in continuâ armorum palæstrâ ita confenuisse, ut non astu aliquo, sed ausu belli fortunam hætenus experiretur. Verùm quamvis aliquoties in tam gravi deliberatione animo hæreret, tandem ne mordicus secundis exercitus successibus obstare videretur, studiis ac rationibus aliorum cedit; atque omnem stratagematis illius apparatus, solitâ suâ in gerendis rebus promptitudine, jam disponebat: Cùm hostes advectis quatuor trans Tyram grandioribus bellicis machinis, Cofacorum Zaporohensium castra demoliri frustrâ tentarent. Nec plus ibi damni est reportatum, præter aliquot equos interemptos, & cum Ioacinto legionis unius Præfecto & decem ex gregariis Cofacis cæsos. quinimò, ex loco eminentiori sæpiùs explosis Polonorum bombardis perterriti Turcæ, celeri gradu cum tormentis suis ad pontem nuper extractum retrocesserant. Duas simul castrorum Osmani partes aggredi placuit, unam inferiorem Tyræ adjacentem, Cofacisque

vici-

*Modus ir-
ruptionis
nocturnæ
in castra
Turcarum.*

vicinam, in quam viginti millia Zaporohensium, & aliquot levis armaturæ cohortes per declivium, per ascensum autem Georgii Ducis Zaflaviensis, Rakovii, Ielscii, Almadii Hungari, ac Gerardi Dónophii Germani pedites irruere, & hos omnes ad agmen Chodkievicii pertinentes legiones sequi debebant. Ad invadendam verò alteram partem ad sylvam vergentem, reliqui Hungari pedites, cum Ernesti Dónophii Germanis destinabantur: Subsidii causâ Lubomirscio cum suâ alâ, & agmine pedestri Palatini Culmenfis, penès nemus quoddam, Tartarorum insidiis obnoxium, in eminentiori colle subsistendum erat. Mandaverat Chodkievicus levis armaturæ cohortibus, ut in excubiarum, si aliqui apparerent, speculatores, excitato priùs clamore ac strepitu impetum facerent; illis fugatis illico in castra Turcica irrumperent, ea verò cursu accelerato occuparent Zaporohensium, & tam Hungarorum, quàm Germanorum pedites. Tunc quoque assignatum fuerat tempus, communi totius exerci-

exercitus acclamatione, tubarum, tibi-
rumque clangore hostes obruendi. Ipsi
Duces cum hastatis, & gravis armaturæ
cohortibus, & cum Palatini Culmenfis ag-
mine, in maturum auxilium intenti, in pa-
tenti campo successum illum speculari vo-
lebant, quò faciliùs & profligatis peditibus
succurrerent, & tam Tartarorum, quàm
Turcarum impetum sustinerent. Determi-
natum opus inchoari commodiùs non nisi
diluculo poterat. Relicti sunt in castrensi
præsidio ii, qui castra sequebantur, & ex-
tra ordines militiæ, partim ob cohortium
supplementum, partim propter proprium
usum, à singulis ferè militum privato sum-
ptu sustentabantur. Nec contemnenda il-
lorum extitit manus: imò alter exercitus
apparebat. arma omnes portabant, sclo-
petis etiam utebantur, ut penès unum ali-
quot reperisses. inde Turcæ igneas Polo-
norum fuisse copias profitebantur.

Vladislaus primogenitus Regis filius,
Regni magna spes, Princeps de Republ.
Polonâ, alterâ parente, altrice certò &
propa-

propagatrice suâ, optimè ab ineunte ætate merendi studiosissimus, ob crescentem morbum in castris relinquendus, piâ quadam & conjuncta cum luctu sollicitudine, omnium animos impleverat. discessurus inde quilibet, quoties ad decumbentis Principis vile tuguriolum oculos convertisset, statim & in mente graviter pungebatur, remanere ibi insidiis hostium expositum, gloriæ suæ pignus, exercitusque universi decus. Prætoria tamen cohors, cum Kochanovii peditibus, ab eo non dimovebatur. Eo igitur præmissis ordine jam ex Chodkievicianâ & Lubomirscianâ portâ egrediebantur simul cohortes. Silentium omnibus indictum, tesseraque proelii data. Hinc autem caliginosa nox, illinc hostium securitas, optimâ fausti successus fiduciâ unumquemque muniebat. Ac in ipso procinctu, dum nihil aliud præter auroram expectaretur, repentino non casu equidem, sed æterno quodam fatorum nexu, pluvia fereno cœlo exoriri cœpit, quæ aded invalescebat, ut Zaporohenses Turcarum castris

stris jam vicini usum sclopetorum omnino sibi hoc repentino imbre jam esse ademptum Chodkievicio nunciarent, & ex illâ, ubi erant, statione missionem flagitarent, ne brevi illucescente die stratagema expergefactis hostibus palàm fieret. Idem & aliis cohortibus vitandum erat. ac proinde statim reliquus exercitus, injuncto sibi silentio, in castra rediit. Pluviam illam immortale singularis DEI Opt. Max. providentiæ beneficium, cùm submissâ Numinis adoratione agnoscant in omnes ætates Poloni. humanitus enim nocturna hæc excursio bene illis succedere non poterat. nam in uno plura objiciebantur discrimina, cùm omnia primis nonnullorum relationibus contraria, ipse postea in castris Turcarum viderim, quæ loco valli cingebantur, in eâ, quam conabamur aggredi, parte, bellicis machinis, denso ordine inter se connexis. Qualibet nocte ex pascuis ad dominos suos abacti equi ibidem ligabantur: apparebant accensæ totâ nocte lucernæ ante præcipua tentoria. hæc verò funibus adedò strictum

strictum in modum erant colligata, ut nec femitam inter ea conspexisses. atque hoc solo impedimento non solum equites, sed & pedites Poloni, noctu præsertim, omni aditu illinc arcerentur, sæpiusque ipsi cadendo non tam facile hostem feriissent, quam ipsi frequentissimis Turcarum ictibus succubuissent. nec aded somnolentos Turcas, ut narrabatur, observavimus. nam more institutoque eorum, noctu omnia peraguntur consilia, visitantur amici, instruuntur mensæ, parantur convivium & privatæ comessationes, lege Mahometanâ vetitæ: somno etiam sopiti, horridis ubique & creberrimis acclamationibus ad preces & supplicationes superstitionas excitantur. Ad extremum, ut verum (quemadmodum fides historiæ à me requirit) fatear, dum castrorum Osmani splendorem ad hunc usque diem considero, vix credibile videtur, exercitum Polonum, plebejos maximè, abstinere manus potuisse à tantâ prædâ, quæ eos sine dubio, turpissimo lapsu in extremam cladem & perennem ignomi-

*Adventus
Vevelii.*

niam conjecisset. In ipso ab utrinque hosti-
 lium conatum casu, Constantinus Vevel-
 lius, tanquam tractandæ pacis Commissa-
 rius, venerat, cum literis Radulonis Palati-
 ni Valachiæ, qui Chodkievicium ardentif-
 simè sollicitabat, ut ad Vsaimum Vesirase-
 mem, internuncium aliquem rerum usu
 pollentem quàm primùm mitteret; debi-
 tam verò ei per omnium gentium jura non
 solùm securitatem, sed etiam cum dignitate
 Reipublicæ Polonæ singularem inter bar-
 baros reverentiam sacrosanctè polliceba-
 tur. Nihilominus Chodkievicium, commu-
 nibus omnium votis stimulatus, cœptum
 aggrediendi noctu Turcica castra confi-
 lium iterum exequi studebat, eodem quo
 nudius-tertius ordine: ac maturiùs jam se
 ad constitutam excursionem accinxerat
 exercitus, cùm aliquot ex cohorte Mosci-
 nii Hungari, & ex cohorte Dönophorum
 Germani profugi sub ipsam vesperam, rei
 gerendæ seriem hostibus patefecissent. ita
 ut tunc occultâ quadam fatorum disposi-
 tione bis tentatum opus dissolutum sit.

Illâ

Illâ tamen nocte, Cofacorum Zaporohen-
fium manipulus, Tyram transgressus, quof-
cunque Turcarum in pascuis fomno sopi-
tos invenerat, armentorum grege abacto,
omnes interemit. Antequam certum ne-
gotium, quod Commissariis cum Zaporoh-
enfibus intercefferat, recenserebimus: (quan-
doquidem hæcenus longè latèque per va-
rias gentes famam eorum pervagari cog-
noscamus,) non abs re fortè videbitur, vel
per transfennam, de initiis, moribus, ac in-
stitutis illorum recensere ea, quæ & à pe-
ritis accepi, & ipse videns annotavi. Om-
nes ferè ex Ruffiâ originem ducunt. quam-
vis plurimi ex majori & minori Poloniâ
nobiles, infamiâ notati, tum nonnulli ex
Germaniâ, Galliâ, Italiâ, Hispaniâ etiam,
ob patrata facinora extorres, inter illos in-
veniantur: qui tamen religionis Græcæ
cultum observare, Ruthenicam linguam
exercere, abjectâ generis, si quæ inerat,
claritudine, plebeja cognomina assumere,
atque omni civilitate depositâ, agrestem
vitam degere coguntur. Domicilia majores

*Origo, vi-
ta, & mo-
res Cofaco-
rum Za-
porohen-
fium.*

eorum fixerant in locis naturæ miraculo munitis, quæ Borysthenes ad ostia sua vergens alluit. Catadupas olim veteres appellarunt Geographi, nunc à Roxolanis vernaculo sermone Porohy vocantur. Ibi ante corruptam disciplinam militarem, omnes per cohortes & legiones distributi, in summo obsequio, & continuo bellorum exercitio degebant, & tanquam nidulo aliquo affixi, palæstram hanc propter alias occupationes deferere nefas putabant. Victum parcâ manu, tum ex venatione, tum ex piscatione quærentes, frugalitatem per omnia colebant. ab urbanis commerciis segregati, rei que familiaris nullam aut parvam notitiam nacti, ab intemperantiâ & insolentiâ alieni, nihil aliud præter arma sola attendebant. In Oczakoviensibus campis sælicissimè sæpiùs cum Tartaris dimicabant, & gloriam pro peculio fatagentes, excursionibus maritimis ditiones Turcarum infestare non desinebant. Exercitus eorum aliquot tantùm millibus constabat, & observabantur gradus militiæ, veteranisque

nisque & emeritis summus præstabatur honos. Quamobrem Divi Poloni Reges, jura, privilegia, ac immunitates certas iis largiti, singulari gratiâ bellicosos subditos suos fovebant, & prompto ubique patrocinio protegebant. Successu postea temporis, dum fœcunda culpæ secula & eorum priscum morem depravassent, indies hæc colluvies excrescere cœpit. Non jam ex virtute & meritis censebantur milites, sed passim dabant nomina ex ditionibus Russiæ ab agriculturâ, à variis opificiis profugi. Rustica imbellis illa multitudo non nisi gravis veteranis esse poterat. inde æmulatio ac dissensio exorta vetus militiæ institutum interturbabat, parsimonia versa in rapinam, disciplina in contentionem, obsequiumque in licentiam mutatum. Prædabundi vagabantur passim per Russiam, Litvaniam, Kyoviensem & Braclaviensem Palatinatum. patebant libidini eorum Ecclesiæ, fisci & nobilitatis bona. copiis etiam Reipubl., duce Stanislao Zolkievio, decertatum est cum Nalevaikone exercitus il-

tus illorum Præfecto , qui profligatus , & cum sceleris sui sociis captus , in comitiis Varfaviensibus enormi supplicio immanium criminum dignas luit pœnas. Non solùm verò vi , sed & variis per præcipuos viros transactionibus , Respublica insolentiam eorum compescere , ad primumque illos ordinem redigere enitebatur. Quotiescunque enim aliquam suscipiunt expeditionem , numerosos exercitus ex rapinâ ditionum Regni alunt ; ex bello reversi , quasi colonias quasdam per vicos & urbes , tam Regias , quam Nobilitatis , ducunt , omnique Præfectorum ac Dominorum suorum obedientiâ se exolvunt. Pauci ex veteranis in suis ad Borysthenem domiciliis commorantur , reliqui , partâ toties prædâ locupletati , rei tantum Oeconomicae cum uxoribus & liberis operam navant. otio verò allectati in forenses contentiones se immiscunt , ac in Comitiis , frequentibus legationibus partes eorum promovent , qui Græci ritus religionem professi , in Latinos invehuntur , & Occidentalis , Catholicæ
nempe ,

nempe, Ecclesiæ imperium renuunt. Non pridem stipendiarios suos voluit esse Respublica, quibus quotannis certa pecuniæ summa Kyoviam reportatur. Summum apud illos obtinet regimen exercitus Præfectus, qui loco insignium gestat baculum ex arundine confectum. atque ut tumultuario modo, non suffragiis, sed solis acclamationibus, & frequentibus pileorum in candidatum ejectionibus, eligitur: ita sæpiùs instabilis vulgi libidine magistratu privatur; quàm diu tamen munere suo fungitur, penès eum remanet supra quemlibet Cosacorum vitæ & necis arbitrium. Secundum honoris obtinent gradum quatuor bellici Consiliiarii, vocati Assavlii, cum Legato, qui Substitutus Præfecti exercitus nominatur. Sequuntur postea Castorum, bellicarum machinarum, legionum præfecti, tum Centuriones, & publicus Notarius, qui census & sumptus eorum notare, & consilio religionis Græcæ Monachorum literas ad Regem & Proceres Regni exarare solet. In Trechtimirovo,

latinatus Kyoviensis oppido, quod iis Respublica, ob fidelem ex præstitis meritis, grati animi memoriam, donavit, asservantur, cum exercitus Præfecti & Consiliariorum scitu, eorum privilegia, tormenta bellica, varia ex dirutis Turcarum emporiis importata spolia, militaris etiam supellex, ac Regia vexilla, quæ illis in signum supremi domini, quotiescunque pro Republ. arma sumunt, à Regibus Poloniæ ex insigni benignitate mittuntur. Quando arduum aliquod negotium in exercitu incidit, ad concionem vocatur ab ipso Duce universa plebs. atque is primùm vultu ad reverentiam & modestiam composito, aliquoties versus multitudinem se inclinans, destinatum ingreditur locum, & detecto capite, sub extenso Regio vexillo, inter cæteros assidentes, solus cum IV Consiliariis stat, statumque causæ, quæ in deliberationem venit, pleno comitatis sermone, proponit. Tunc vel crimina, si quæ illi obijciuntur, diluit, aut, in proprium usum, aliquem ab exercitu favorem submisse petit.

Illic

Illic omnia , quæcunque accepit , munera proferre , atque , ut ea sibi concedantur , multitudinem flagitare debet. Hæc si renuat , omnia libidini ejus non vulgari , in voce & gestu, cultu permittit. Dum Præfectus exercitus eos alloquitur, verba illius summo silentio excipiunt , postea sententias suas alternis obruunt acclamationibus. Ad bellum maritimum aptissimos longus effecit usus. vehuntur lincibus , quibus à latere ad instar tabularum fasciculos ex arundine compactos , contra tempestates & fluctus maris adnectunt , ac summâ velocitate onustis triremibus Turcarum sæpissimè potiuntur. Plurimi eorum frameis non utuntur, sed sclopetis omnes. quo genere militiæ Reges Poloniae, potentissimorum in orbe terrarum Principum pediatum adæquare possunt. Castra etiam, dextrè in aliquot ordines redactis plaustris, ad normam fortissimi propugnaculi muniunt, quæ Tabor appellant , & contra hostium impetum extremum ibi quærunt refugium. Hi itaque Zaporohenses ad bellum Turci-

cum accersiti , dum Borodavcæ , ignavissimi , ut antè commemoravimus , hominis culpâ tardiùs , quàm ex communi usu erat , castris Polonis se conjunxissent , nec ob adventum hostis , sibi aut equis competentem commeatum comparare potuissent , largiter profectò juvabantur à militibus , tum fæno , tum exiccato pane . at respectu tantæ multitudinis illis victus non sufficebat , his diminuebatur . Cosaci verò indies magis frendentes , iteratis querimoniis Petrum Konaszevicium turbare non desinebant , qui , pro insigni suâ in Rempubl. fide , pullulantem in exercitu suo seditionem statim Chodkievicio & Commissariis denunciavit , obnixè petens , ut serpenti malo maturè obviam irent . Zaporohensium alii missionem flagitabant , alii immensam mercedem exigentes , turpissimè (ut vulgus solet) cum patriâ suâ nundinabantur . Vladislaus , cujus nomen in summâ apud illos est veneratione , communicato cum Ducibus & Commissariis consilio , Petrum Opalinscium Castellanum Posnaniensem , Lubomir-

*Tractatio
Cosaco-
rum Za-
porohen-
sium.*

bomirscium & Iacobum Sobiescium in castra eorum, cum æquissimis pro communi bono postulatis, misit. Adducti ii in publicum consilium, cum summâ observantiâ à Petro Konaszewicio sunt excepti. Vtrique collegæ visum erat, ut Sobiescius eos alloqueretur, tanquam plurimis & præcipuis ex belli Moschovitici contubernio optimè notus. Nec audientis multitudinis volubilitas, nec temporis ipsius ratio prolixum postulabat sermonem. Brevibus igitur verbis, honorificè tamen, Vladislai, Chodkievicii, & Commissariorum nomine, enumeratis eorum in Rempubl. meritis, & collaudato præsentis obsequio, per ipsius Vladislai salutem eos Sobiescius obtestabatur, ne difficilimis Reipubl. temporibus, & in extremo ferè discrimine desererent religionem Christianam, Patriam, & tot seculis partam gloriam. Ad resarcienda verò damna, in summis publici ærarii angustiis, quinquaginta millium florenorum donarium illis obtulit. Hoc unum tamen sollicitabat, ut post eventum belli istius prosperum,

sine querimoniis & Ruffiæ Provinciarum ejulatu, in assignatis locis promiffam pecuniam expectarent. Duriùs hæc excepit jejuna plebs, quæ plerunque timere nescit, & præmium jacturæ impar, & incertum solutionis tempus, communi acclamatione incufabat. Tandem præparatis eorum antea, per Petrum Konafzevicium & alios legionum præfectos, animis, facilè omnia infinuavimus. id tantùm mordicus postulabant (quod nos statim concessimus) ut pollicitationes nostræ publico continerentur instrumento; hoc verò Chodkievicii & Senatorum, qui expeditioni Chotinenfi aderant, ac omnium Commissariorum figillis obfignatum, ac propriis manibus subscriptum, quàm primùm ad Regis notitiam perveniret.

Interim ne Chodkievicius, Constantino Vevellio aliquot diebus in castris detento, abhorre omnino ab honestis pacis conditionibus videretur, in eam incumberebat curam, ut aliquem Internuncium, modestiâ & judicio commendatum ad Vefirafemem

femem mitteret. Iacobus Zelinscius, aulæ Lubomirscii præfectus, omnium expectationi responsurus censebatur. Hic itaque unâ cum Vevellio, certa à Chodkievicio & Commissariis mandata ad Vſaimum detulit. Ac in primis more institutoque omnium gentium petiit, ut illic commorandi, sic inde redeundi, conjunctam suam cum decoro Reipubl. securitatem. Postea veteris amicitiae singularia exempla recensuit, non sine magnâ apud amicos cognatosque Regis sui Principes invidiâ. sudore & sanguine Polono Valachiam ac Moldaviam propugnatam cum livore Christianorum. meditati contra Othomanicam domum belli vix non universæ Christianæ Reipubl. spretam societatem. ad primum denique inaugurationis Osmani nuncium, Petri Ozdze Tremboveliensi Capitanei ad Ianuas Legati profectionem, ut is ex adepto avito imperio, præmissâ novo Principi gratulatione, antiqua, inter duo hæc imperia, fœdera, Regio ac totius Poloniae nomine, confirmaret. Nullo tamen merito

*Zelinscius
in castra
Turcarum
proficiscitur.*

Sigif-

Sigismundum ab Osmano laceffitum iudicabit posteritas, dum Otfinovium Secretarium ac Internuncium ejus, multis opprobriis fatiatum audiet. Si Cosacorum fuetâ insolentiâ irritabantur Turcæ, ex consuetudine sociorum & amicorum Principum, aut per literas, aut per nuncios cum Rege exoptulandum prius, quam bellum erat proclamandum. Retinendæ enim Turcarum amicitiaë causâ, maximo studio ac summo semper conatu, Zaporohensium licentiam refrænare Respubl. intendebat: distentæ eo Reipubl. vires, armâque distracta, dum Cosacos reprimere deberent, Tartaris resistere cogebantur. Osmani igitur nutu, ex quo pendent Tartari, arceantur eorum in Poloniam incursiones: facilè & Respubl. providebit, ne quid à Cosacis Turcæ detrimenti capiant. Tales de futurâ pace sermones conferente Zelinscio cum Vezirazeme, belli tamen fortuna ab hostibus tentabatur. Summo manè legiones eorum ad sylvam castris Polonis oppositam comparere cœperant. mox directas

rectas versus Lubomirscianam portam grandiores bellicas machinas sæpiùs explodebant; frequenti globorum ictu, ex cohorte Stanislai Stadnicii concisi sunt aliquot equi, interemptus Breniecus, & alter ex commilitonibus auditu privatus. Appropinquante jam meridie, omnia illa, ac numerosissima, quæ circa sylvas cernebantur agmina, Ioannis Wejeri Palatini Culmensis munitionibus retrò relictis, vehementi insultu ad fossam Moscinii tendebant. Hungarus enim ex ejus cohorte transfuga, eam valli partem ut minori præsidio & rudiori operâ munitam, præsentissimo patère periculo sciens, Turcas illuc ducebat. Quorum equites, ligatis ad arbores equis, dum se Ianizeris adjunxissent, pari omnes validissimoque impetu demonstratum à proditore locum petebant. Inopinato strepitu implentur Polona castra, conclamatur ab omnibus, jam fossam transfiliisse hostes: animantur à Ducibus milites, anhelans turba, quò vocatur, currit. Chodkievicius tractandæ pacis abjectâ

Q spe,

spe, deploratâque Zielinſcii vitâ, per ſacra fidei myſteria, per fas patriæ & communem ſalutem, per chariſſima denique cujuſlibet pignora, ſuos obteſtatus, in hoſtem omnes ruere jubet, ipſe verò, ante Lubomirſcianam portam equo infidens, cum Prætorianâ Vladislai cohorte ad ultimum ſe periculum reſervabat. Lubomirſcius autem ad foſſam Moſcinii ſubſidia diſponebat. At Poloni, cum extremo fato ſummâ fortitudine decertantes, tanquam devota pro Republica capita, defiliunt ex foſſâ imperterriti ſclopetis exploſis, manibus & armis hoſtibus commiſcentur. Tandem Numine propitio inclyta Virtus triumphavit, Turcarum plurimi occubuerunt, præcipui aliquot capti, & lethalibus vulneribus confoſſi, brevi pòſt interierunt. Vidiffes vix non ad naufeam truncata Turcarum capita à viliffimo quoque trahi, geſtari abſciſſos cum annulis digitos, ſericeas veſtes, pileos Turcicos ex tenuiſſimâ Aſiaticâ telâ contextos per caſtra venundari, barbarorumque numiſmata paſſim oſtentari.

Fekiety

Fekiety Hungarus inuaserat relictos in sylvâ equos, necatisque qui illic manserant Turcarum nonnullis, & equis aliquot abactis rediit, multò plùs præstiturus, si maturius ei advenisset auxilium. Karakasz Bassa Budinensis Præfectus (quæ dignitas plerunque non nisi optimè meritis, & in re militari eminentissimis Proceribus confertur) illic cecidit. Magnâ ille nominis famâ elatus, & ab universo Osmani exercitu pridie interitus sui honorificentissimè exceptus, bello adhuc Chotinenfi magis inclarescere ambiebat: nec vastus animus Vsaimum, gloriæ & Principis gratiæ æmulum, ferre poterat. Dum igitur ignavum suum regimen modò convitiis, modò scomatibus proscinderet, fidelemque cum dexteritate operam in delendis hostibus Osmano polliceretur, ejus ductu Turcæ conatus illo die omnes exequi studebant. Versipelli ingenio præditus Vsaimus, lubens tumido homini, & rei cum Polonis gerendæ penitus ignaro, palmam detulit. In primum se impetum Karakasz Bassa in-

Q₂

seruit:

feruit : in subsidiis ejus collocatus Vfaimus , quamvis suppetias ferre debebat , acerrimum tamen , majoremque suum , quàm Poloni essent, hostem ultro deseruit, ut ex clade atque cæde illius , Osmani antea conceptam de se opinionem restauraret. Karakaszii cadaver quadrigis albis, & cooperto curru in castra advectum , cunctis lugubre exhibuit spectaculum. mortuo magni habebantur honores, totiusque exercitus conspersum lachrymis funus cum barbaro ejulatu efferebatur. Canitur & nunc à Turcis , qui Heroum in bello defunctorum manes singulari cultu prosequi solent.

Moscini Hungarus proditionis suæ exhibuit pœnas , ob infelicem successum , & quasi malè præstitam fidem , in minutas partes à Turcis dissectus. Verùm ii vindictam simulantes , sequenti die castris suis egressi , plurium legionum signa & bombardas majores postquam de longè ostentassent , tandem cum illo apparatu in declivio quodam usque ad vesperam latitabant.

bant. Tartari non procul ad Braham oppidum more suo prædabantur, aggressi eos, qui Cameneciam victus causâ se contulerant, vehiculis ac equis ademptis, plurimis in vincula coniectis, cæteros mactarunt. Magna exercitus pars jam se accinxerat ad comparandum Cameneciæ com meatum, sed multi eo prætextu turpissimam fugam in animis volventes, severi edicti ansam dederunt, ne quis Tyram transire auderet. Tunc primùm Chodkievicius universum exercitum ad concionem vocavit, atque viribus ob diurnitatem morbi destitutus, & in suo tentorio lectisternio suffultus, languidâ voce, novum, insperatum, generosi verò cujusque auribus ingratissimum consilium in hæc verba proposuit: Pertinacem Osmani in continuando bello mentem optimè omnes cernitis: quanta equorum ex fœni penuriâ, quanta omnium ex continuis morbis strages grassetur, docet vos quotidianus tot calamitatum sensus. retentorum stipendiorum solutio tam citò non est speranda, matura-

Q 3

que

Prima vice ad concionem vocati milites.

Oratio Chodkievicii.

que subsidia frustra expectantur ; quandoquidem nulla de adventu Regis , ac generali Regni expeditione notitia hactenus ad nos pervenerit. Hostem aggredi diminito & attrito exercitu , qui equitatu , maximo sui robore privatur , periculosum arbitror : impetum Turcarum iteratis vicibus in castris sustinere , minùs tutum ob notabilem pulveris inopiam censeo. Nunc de modo & ratione receptus sententias vestras promite. Vbi enim de dignitate & salute Vladislai Principis agitur , satiùs erit acervatim recedere , quàm sparsim fugere.

Cessavit hîc Chodkievicius , versisque huc & illuc oculis , vultus , gestus , motum denique militum suorum contemplabatur. Vnde facilè colligi poterat , vocem hanc genio suo & gloriæ tot rebus gestis acquisitæ imparem ideo emisisse , ut uniuscujusque in exercitu expiscaretur animum. Fælicissimè ejusmodi tentamen Imperatoriæ successit arti. Omnes attoniti , insolitam Chodkievicii orationem durius exceperunt. à primo ad ultimum ruebant cuncti
in hanc

in hanc sententiam , honestiùs cenferi, pro patriâ gloriosè occumbere , quam evitandi , inevitabilis tamen , fati gratiâ ignominiosè fugere. in arduis probari virtutem , in periculis agnosci viros. ducerent se (abducere enim nefas esto) quò vellent generosi Duces , mox constans obsequium sacramento militari confirmatum iri. Petrus quoque Konaszewicius , cum præcipuis legionum Zaporohensium Præfectis illic præfens , ne latum quidem unguem ab eâ exercitus concordia abscefferat : ita ut ignobilis illa multitudo cum nobilissimis etiam viris alacritate contenderet. Chodkievicius igitur , facto cum Commissariis secretiori conventiculo , alloqui denuo in hunc modum exercitum cœpit : Communes vestras pro tuendâ charissimâ patriâ voces , intensa studia , fortissimorumque militum invicta pectora , quantopere animum meum cum ægro corpore luctantem refocillarint, videt hic, cui abdita humanarum mentium arcana semper patent. Nunc jam vires resumo , nunc hos artus quasi reviviscere

*Alacritas
militum
Polono-
rum.*

*Chodkie-
vicius ite-
rum allo-
quitur mi-
lites.*

viviscere sentio, dum florem Reipubl. meæ in pristinâ majorum gloriâ reflorescere intueor. Macte innatâ fortitudine, ô Polona & Litvana Militia ! prius me deseret conflictatus tantis doloribus spiritus, quàm ego tuos deseram conatus. Auspice DEO, cujus hîc vertitur cunctis potestatibus adorandum Nomen, fortunâ Duce, Virtute vestrâ comite, lubens vel cum extremo anhelitu præibo, quocunque nos Patriæ fata vocabunt. Ne verò me, aut Commissarios ingratos putetis, quamvis posteritas suum unicuique decus rependet, cœlum mercedem parabit, Respubl. (si me bello huic superstitem cernetis) devinctam se meritis vestris agnoscat, & Regia benignitas digna periculis vestris præmia distribuet: Nunc tamen salutem populi pro supremâ lege considerantes, ligatam solvimus potestatem, vobisque loco donarii trimestria integra, prout quisque sub signis meretur, stipendia pollicemur, fidemque nostram promissis addicimus.

Dimissâ concione, consternationem primam in

mam in gaudium conversam aspeximus. prodibant milites ex tentorio Chodkievicii lætitiâ gestientes : hi dextris juncti mutuum in discrimine auxilium spondebant : illi fugæ, si compareret, autorem diris devovebant, nihilque in castris tum temporis aliud præter tales perpetuas acclamationes audisses : hîc stando moriendum ; hîc extrema mala potiùs expectanda, quàm signa derelinquenda.

Cosacorum Zaporohensium octo millia eâdem nocte irruerant in castrorum Turcarum inferiorem partem, ubi cæsi Karakasz Bassæ stativa erant. insignem occasionem ex ipsâ nocturnâ obscuritate nacti, exiguo opere tentoria occuparant, quibus discerptis, Turcis, qui nihil adversi metuentes securissimè dormiebant, confossis, equis, camelis, & Karakasz Bassæ, ut præfecti militiæ, signo, & splendido rubro vexillo, atque diversi generis supellectili potiti, in castra sua incolumes properarunt.

Tardior Zielinscii reditus Chodkievici-
cium mirum in modum afficiebat, ac ad

R eum

*Irruptio
Cosacorum
Zaporo-
hensium in
castra Tur-
carum.*

eum repetendum uni ex Turcarum speculatoribus tradi iussit ad Radulonem Valachiae Palatinum pertinentem Epistolam, quæ brevi ad manus Zielinscii pervenit.

*Consilium
Vladislai
cum Sena-
toribus.*

Vladislaus à Medicis præmonitus, morbum Chodkievicii in horas magis invalescere, Senatores & Commissarios ad se accersivit, de ulteriori belli progressu deliberaturus. Accessit unanimes consensus, castra angustiiori ambitu stringi, Regem verò tam de periclitante Chodkievicii salute, quàm de expeditionis istius statu certiore reddi. Quidquid privatim constituerat consilium, per Constantinum Plichtam Castellatum Sochaczoviensem, & Iacobum Sobiescium absenti Chodkievicio referendum erat, nisi lethalis ipsius morbus prohibuisset.

Extra castra tamen velitationes non desinebant. instabat Polonorum alacris miles. Stanislaus Zoravinscius Castellanus Belzensis, Senatoriâ dignitate, & legionis in exercitu præfecturâ venerandus, atque longo morbo affectus, imperterriti nihilominus

minus animi vigorem indicavit, dum se selectæ magnatum juventuti, Nicolao Sieniavio, Ioanni Rozrazevio, in ista Martis ludicra immiscuisset. Simon verò Kopiczynius, Christophorus Waficinius, Ioannes Gdefzynius, Ioannes Swiczynius, cœptum redintegrabant certamen. Fekiety ad infestandum hostem expeditus, magnum equorum numerum, mulos, bufalosque plurimos adduxerat.

Rediit cum Vevellio Zielinfcius, repentinâ magistratus mutatione retentus. Nam Dilaver Bassa, Mesopotamiæ Præfectus, origine Cerkieffum, alii Roxolanum affirmant; sunt qui narrent, dum post necem Osmani à Ianizeris in domo suâ obsessus, à captivis Russis acerrimè defenderetur, Russico eos sermone animasse. Is itaque, provectâ ætate, longo rerum usu, atque sancito cum Persarum Sopho foedere, magnam sibi apud Turcas conciliaverat auctoritatem. Auxerant ei Osmani gratiam raræ ex Asiâ advectæ opes, quibus præter naturam, juvenis, & aliàs magnarum rerum con-

*Reditus
Zielinfcii.*

temptor Princeps aded inhiabat , ut fordidissimum quemlibet avaritiâ superaret. Empto Dilaverius illorum , qui aulâ potiebantur , favore , & Imperatori donatâ magnâ in auro pecuniâ , quamvis tardiùs in castra venisset , statim tamen summum Primi Vesiri Magistratum obtinuit , dejecto Vsaïmo , qui ob gestum infeliciter Chotinense bellum , vulgi tædio affecti invidiâ , & furentis Principis odio flagrabat. Parùm abfuit , quin & vitâ privaretur , nisi eum nonnullorum vetusta amicitia juvifset , quæ eum in Secundum Vesirem promovit.

Adeptâ Dilaverius primâ in Otomani-
co Imperio dignitate, bellandi ob decrepitam senectutem minùs cupidus , ac munera , quæ ab Internuncio Polono offerebantur , avidus, arcano communicato consilio cum Hodziâ sacrorum Imperatoris Ministro , & in pueritiâ pædagogo , atque cum Æthiope Gisleragâ , libidinum palatii præfecto, humanissimè Zielinscium tractavit , promissisque Legato venturo publicis liberè

liberè veniendi & recedendi literis , pacis spe eum plenum dimisit.

Zaporohenses tamen nocturnis suis excursionibus hostes vexabant , fixa eorum trans Tyram tentoria occuparunt. cædebantur somno obruti Turcæ. alii celeri versus pontem suum fugâ inopinatum periculum evaserunt. Cosaci verò, solam quærentes prædam , spolia pro plenâ victoriâ reportarunt. Fortuitus nihilominus casus Vsaïmum, de quo plura retulimus, Vesirem secundum , ibidem cum aliis pernoctantem , in extremum ferè discrimen impulerat , vix enim ex manibus unius Cosaci elapsus , veste pretiosâ , pileo , cingulo , armis atque pecuniâ spoliatus, tanti nominis vir , totâ nocte erroneus , in nemore vagabatur , repertâque angustâ speluncâ, ramis cujusdam arboris coopertâ, in qua absconditus aliquantulum latitabat , illucescente die, præ pavore semivivus , & vix à Turcis agnitus, ad pontem suum pervenit.

Postquam proxima mortis signa in Chodkievicio apparerent , tum ut ipse in

secessu commodiùs amplæ domui suæ disponeret, animamque, mox corpus coacervatis doloribus exhaustum derelicturam, ante horrendum tremendæ Majestatis Tribunal, Sacramentis ritu Christiano præpararet, tum ut obitus ejus faciliùs in suo & hostium exercitu celari posset, in arcem Chotinensem est devectus. Quicumque transiens Chodkievicium vehi cognovisset, is veluti jam Imperatoris sui funus efferretur, ita de longè lachrymis atque suspiriis coopertum undique, tanquam jam feralem currum, prosequabatur. Quò faciliùs variis æumnis afflictus exercitus comœatu recrearetur, Nicolaus Kossakovius Capitaneus Wisnensis, cum Woronicii levis armaturæ cohorte, Korsunensibus Ioannis Danylowicz Palatini Ruffiæ, & cum selectis Palatinatus Volyniæ equitibus, ac Vladislai centum peditibus, dum plaustris hinc & inde adversus hostium insultus sepiretur, ad Cameneciam iter convertit.

Vigente adhuc & florente omnis ordinis militiâ, latè castra Polona extendebantur.

at de-

at deficientibus copiarum viribus, Lubomirscius propugnaculum Wejeri dirui, reliquas munitiones coarctari, & Zaporohensium castra propiùs Dánophii vallum submoveri curavit.

Frequenti prædâ inescati Cofaci noctu expedierant duorum millium legionem, quæ ab Hungaris Bobovii peditibus, tum & à lixarum & calonum plurimis comitata, Tyramque transgressa, fueto stratagemate nonnullis tentoriis Turcicis est potita. multi interempti numerabantur, alii solo strepitu dissipati, cùm terga darent, in Tyrâ mergebantur. Occupaverant jam Zaporohenses Turcarum pontem, exquisitâ operâ, magno labore à Valachis & Moldavis jussu Osmani fabricatum, quem parvo opere dirupissent, si ut vincere, ita victoriâ uti scivissent. Verum spoliis incumbendo tempus terentes, Turcis illo clamore in castris suis concitatis, satis ad reprimendum omnem impetum spatii concesserunt.

Tandem Chodkievicius cùm naturæ & gloriæ satis, patriæ ac familiæ suæ parùm vixisset;

*Zaporo-
hensium
irruptio
nocturna.*

*Chodkie-
vicii obi-
tus.*

vixisset ; post tot morborum supplicia ,
 Epilepsiâ enecatus : qui ex publicis priva-
 tisque votis immortalis esse debebat, Cho-
 tini VIII Calend. Octobr. inter secundam
 & tertiam pomeridianam horam mortalem
 exuit vitam. Ad constituendam tanti He-
 rois magnitudinem , Fortuna & Virtus, ra-
 ro & pari cursu, contendisse mihi videntur.
 Indulserat ei fortuna , quamvis aliàs man-
 cipiorum suorum negligens Domina, sum-
 ma beneficia. Paternum , Maternumque
 genus clarissimis imaginibus resplendens.
 Pater Castellanus Vilnensis , Marschalcus
 supremus M. Ducatus Lithvaniæ , natus
 Proavis ac Abavis , militarem gloriam , Se-
 natoriamque dignitatẽ adeptis. Mater
 Christina Zborovia Palatini Cracoviensis
 filia , Fratrum summis honoribus ac Magi-
 stratibus eminentissimorum soror, majores-
 que numerans suos , magna olim Reipubli-
 cæ Polonæ pace & bello decora. Consi-
 derare in Chodkievicio licebat non po-
 stremam humanæ felicitatis partem , di-
 gnam tali stirpe corporis constitutionem :
 vultum

vultum primo aspectu austum, sed majestatis plenum, alti animi & ipsius Martis indicem, exporrectam frontem, aquilinum nasum, omnia generosissimi Imperatoris signa. Eadem Fortuna, quæ magnificam ei dederat originem, nec opes denegavit, conciliaverat & illustria connubia, primis nuptiis Sophiam Meleciam, à Palatino Podoliæ & exercituum Regni Duce procreatam, in matrimonium antea Simeoni Duci Slucensi elocatam, secundis Annam Alexandri Ducis in Ostrog Voliniæ Palatini filiam, utrasque conjuges natalibus, institutione, sanctimoniâ, pudicitia, moribus, & amplissimis ætate nostrâ in Poloniâ hæreditatibus celeberrimas. Non inferiores opibus Honores in eo elucebant: Pocillatoris nempe M. D. Lithvaniæ, & præter ætatem exercituum Ducis, Capitanei Samogitiæ, Commissarii Livoniæ, Palatini ad extremum Vilnensis dignitates. Continuata verò trophæa, iterati toties triumphi, perpetuum quasi actum faventis fortunæ denotabant. Sed hæc à

S

Virtute

Virtute minimè deferebatur, quæ fidissima vitæ Chodkievicii comes, vivit nunc in animis omnium, & tamdiu vivet, quàm diu Orbis hic stabit. Atque commendant inprimis pietatem ipsius, castæ mentis sincerus divini Numinis cultus, preces ante prælia supplices. post victorias gratiarum actiones humiles, pluribus ante obitum annis quolibet die Sabbathi, post expiata per confessionem delicta, ad Eucharistiam devotissimus accessus, extractum sumptuoso opere Cretinge Patrum Minorum de observantiâ cum Basilicâ Monasterium, erectum Bichovii Canonorum S. Augustini Regularium cœnobium, in Samogitiâ Patres Societatis Iesu fundati. Testantur Magnanimitatem summi semper conatus, dicta heroica, structuræ magnificæ, Bichovum vallo & propugnaculis ex militari arte exquisitissimè cinctum; Lachoviciana arx & ingeniosâ munitione & splendidis ædificiis præstantissima: armamentaria certè Regia, machinis bellicis singulari industriâ confe-

confectis repleta. Liberalitatem magnâ suâ laude exercuit, egenos, vulneratos, aut egregio aliquo facinore insignes milites juvabat modò pecuniâ, modò veste, hunc equis, illum armis, omnes hospitalitate devinciebat. Clementiâ maximum sibi nomen apud exteras, remotissimasque gentes comparavit: in captivos, quamvis à naturâ ad iram promptior, nunquam sæviit, imò honore eos & muneribus dignatus dimittebat. æmulatus etiam hac in parte Imperatorum Romanorum gloriam, humanissimum se in hostium cadavera præstitit. Post subsecutam Kircholmensem victoriam, cæsarum Germanorum Ducum funus præfentiâ suâ, splendido apparatu, & magnâ pompâ exornasse illum vidit Rigenfium civium turba, audierunt externæ gentes, mirati sunt hostes. Bella Livonica summam illius dexteritatem posteris illustrabunt: loca limosa paludibus, lacubus, & sylvarum saltibus invia, incredibili celeritate victricibus signis peragrabat:

S 2   ad mul-

140 BELLI CHOTINENSIS,
ad multa castella cùm venisset, vidit sta-
tim & vicit.

Volmariam sine suorum jacturâ aperto
infultu cepit, recuperavit Parnaviam por-
tâ stratagemate effractâ, per idem belli-
cum instrumentum pulvere impletum, cu-
jus primus in Hungariâ ad Iavarinum usus
Christianis feliciter successit. Rigam, Di-
namuntum, Derpatum, Bialocamenum,
parvis viribus, magnâ virtute, & insigni
artis militaris peritiâ sæpiùs tutabatur.
Nec solùm hostibus, sed mari etiam in-
genti suo spiritu terrorem incussit, dum
naves Suecorum incendisset.

Kircholmenfis de Carolo Sudermanniæ
Duce Sueciæ Tyranno reportata victoria,
omnium potiùs gentium miraculo, quàm
historiæ fide dignâ esse censetur: tantâ,
stupentibus & nunciis, qui proelio ade-
rant, felicitate ac fortitudine, exiguis li-
cet copiis, cum numerofo hostium ex Sue-
cis, Gallis, Belgis, Germanis collecto
exercitu dimicavit, ut vix audito hoc sæ-
culo

culo exemplo , novem millia armatorum hominum cæsa tunc numerarentur. Ad-dam , quod veritas à me extorquet, Chodkievicium tot annis nec uno proelio à Suecis attritum, totius Livonici belli fuifse victorem. In diffidiis civilibus, propriis sumptibus, fido consilio, imperterrito animo, dexterrimo regimine, partes sequebatur Regias. Moschoviticis item bellis implicarunt eum fata. in periculosissimo rerum statu exercitui præfuit, atque simul hîc cum seditiosi militis procacitate, illic cum maximis, nec cum suâ parvâ manu comparandis Moscorum viribus decertando, & fartam tectamque Reipublicæ gloriam, ac militantis nobilitatis salutem conservavit. Invidiâ postea apud malevolos laborabat, quòd minùs prospere illam provinciam administrasset. quasi non pro majori reputaretur laude unum civem servare, quàm mille hostes occidere. Ex alterâ Vladislai expeditione, recuperatâ magnâ Ducatus Severiensis parte gloriosus

rediit. Ad extremum, post tot res feliciter gestas, ita benigna fors extremum ejus vitæ cursum disposuit, ut unâ cum bello, omnium, quæ antè confecerat, celeberrimo, nominisque immortalis gloriâ caduca sua terminaretur vita. Viguit in eo laboris, æstus, frigoris, inediæ tolerantia. in disponendis excubiis vigilantia, in mittendis exploratoribus sumptuosa solertia. in acie autem instruendâ ea promptitudo atque dexteritas, quæ cum summis veteris & recentioris ævi Imperatoribus æquari poterat. Architecturæ militaris erat peritus, & dimensionum Geometricarum non ignarus. Generosissimorum equorum, exquisitorum armorum studiosissimus, omninoque facie, gestu, gressu, voce, vestitu, ad Martem à naturâ compositus. In dicendâ sententiâ & militaribus orationibus succinctum, at nervosum audivimus. Comem, affabilem, & accessu facilem vidimus; in familiari consuetudine suavissimum: nisi Melancholicus prævaluisset humor, partim à

tim à variis morborum affectionibus , partim à continuis bellorum curis , maximè militari in Moscoviâ insolentiâ accersitus. Et ad Chotinum angebatur moribundus , tum ob immutatum à suo consilio bellici apparatus ordinem , tum ob tarda subsidia , & multos in castris defectus , qui animi illius summa molientis grandem impetum retardabant. Sæpiùs in affectibus moderandis præbuit se impotentem , iræ vehementiùs deditus, ac ideo præcipuè in Chotinensi expeditione militum plurimis invisus. Fateamur tamen, nisi is insolentis multitudinis odio , disciplinam militarem rigore suo retinuisset , jampridem hæc communi Reipublicæ malo corruisset.

Corpus ejus Chotino Cameneciam, Cameneciâ Ostrogum advectum , atque ibi, nescio quonam fato, ob privatas fortè domus suæ dissensiones , decimo quarto post obitum mense , à mœstissimâ conjugè , pomposè est humatum. Dignum profectò
illud

illud pulcherrimarum virtutum præstantissimum domicilium, ut ipsâ ringente invidiâ, supra omnia Græci & Romani factus Mausolea emineat.

Sed nos cum tanti Imperatoris exitu, huic quoque libro finem imponamus.

CHOTINENSIS BELLI

LIBER TERTIVS.

Hodkievicii mors quamvis celari optabatur, mox tamen (ut omnia magna solent) tam per Turcarum, quàm Polonorum castra divulgata in publicum erupit. Condolebat quilibet forti Reipublicæ, quæ in summâ necessitate posita langueret, tali fulcro & ornamento orbata. Tum demum sublata ex oculis virtus suspiriis quærebatur; invidia dolori succumbebat, & quem vivum nonnulli ob arctiorem disciplinam inculpabant, omnes desiderabant mortuum. Lithvanæ legiones Principis solius regimen affectantes, in obsequio Lubomirscii non nihil vacillare cœperant. donec Principis singularis in majestate modestiæ exemplum insigne ediderit, dum se velle Lubomirscio parêre obtestaretur; rationique congruum judicaret, siquidem numerosus Polonorum

Lithuanarum legionum tergiversatio.

T exer-

exercitus potestati Lithvani antea subja-
ceret, ut nunc Lithvanorum inferiores nu-
mero cohortes Lubomirscio ut Polono
subesse non graventur, quem muneris
Chodkievicii confortem præteritis comi-
tiis Respublica declaravit. Acquieverunt
statim Vladislai persuasione Lithvani.
nec plùs turbarum exitus Chodkievicii
dederat, neque ulla in exercitu appare-
bat consternatio. imò quò propiùs im-
minere extrema putabantur, eò magis se
uniuscujusque efferebat animus. Lubo-
mirscius verò publico indicto consilio,
autoritatemque suam stabiliendo, milites
in promisso trimestris stipendii donario
confirmavit.

Sub idem tempus Fekiety rediens ex
furtivâ excursionè, quæ prospere illi eve-
nerat, incidit in Tartaros, hominum &
equorum prædâ onustos. hac ereptâ, re-
centi merito, non vulgare sibi in exercitu
nomen conciliavit.

Turcæ cum vario impetu Polonorum
vires hæctenus frangere non possent, fati-
gare

gare eas nihilominus conabantur. modò enim barbaris acclamationibus, modò frequentissimis grandiorum bombardarum & sclopetorum explosionibus castra illorum impetebant. Desilierant & in reliquias diruti Wejeri propugnaculi, quò propiori accessu obsessos magis terrerent. In maximo versabantur periculo stativa Rusinovii legionis, quam nisi promptum peditum Lubomirscii auxilium sublevasset, pessimè de illâ actum esset. Occurrerant instanti hosti solitâ alacritate milites Poloni, & acerrimè dimicantes, non postremâ suâ gloriâ, elegantissimis duobus Turcarum vexillis potiti, omnia illorum agmina fugarunt.

*Turcarum
hostiles co-
natus.*

Kopaczovius levis armaturæ cohortis, & Lermuntus Germanorum peditum legionis Præfecti, vulnerati, imperterritos in eo congressu exhibuerunt se viros. Turcæ admotis postridie trans Tyram quindecim majoribus bombardis, Cosacorum & Rusinovii munitiones frustra quatiebant. Constantinus Vevellius propter

*Vevelii à
Vezi-
razem
redi-
tus.*

requirendas pro Legato salvi conductus
(ut jure gentium vocantur) literas, aut tra-
denda, si vellent, mutua pignora, ad Vezi-
razem profectus, cum eâ rediit Dilave-
rii declaratione: Fidem utrinque pignori-
bus labefactari, præsentisque Osmani ma-
jestatem imminui; Sed publicas omnium
nationum more literas non denegari. quas
sufficenter ab eo contextas Vevellius at-
tulerat. Irritis toties conatibus exulcera-
tus Osmanus, dum vincere jam aut vinci
cupidus innato furori habenas laxasset, im-
potentique suâ libidine, tanquam hiatu ali-
quo gentem Polonam penitus devorasset,
ultimas copiarum suarum vires exercere
intendit, die nempe sacrato in honorem
D. Venceslai Bohemiæ Regis, ratione olim
& linguâ Polonis conjuncti, vetustique
Patroni, ac in extremo hoc discrimine, tu-
telaris, ut piè credimus, Divi. Ab octavâ
in medio horologio horâ usque ad ipsum
crepusculum durabat continuus hostium
insultus, & plus quàm sexaginta grandio-
rum bellicarum machinarum sine intermis-
sione

*Omnium
maximus
Turcarum
insultus
die S.
Venceslai.*

sione boatus: ut tunc cœlum coruscare, aër caligare, terra gemere, tremere sylvæ, hiscere rupes viderentur. Nec res totâ die oculis subjecta in unâ aut alterâ paginâ sufficienter comprehendi, aut à quopiam exactè enarrari potest, quo impetu, quo ausu, vel quâ potiùs desperatione utrinque est dimicatum. Grandiores bombardæ trans Tyram fluminis ripæ admotæ, modò in adjacentem propiùs castrorum partem, modò in Cosacorum Zaporohensium fossam, ac in Vladislai jacentis tuguriolum explodebantur. Vnus ex corporis ejus custodiâ Scotus feбри vexatus, & in mediis castris in suo tentorio humi decumbens, quamprimum ad capiendum cibum caput allevasset, repentini globi ictu, memorabili equidem casu interemptus, ejusmodi suâ cæde præstans exemplum militaribus viris reliquit, faventibus fatis, periculis etiam obvios sæpiùs remanere tutissimos, eos verò, qui discrimen subterfugiunt, crebrò tamen evitare illud non posse. Præcipuum copiarum suarum robur converterat hostis

in Prusinovii legionem , quæ equestri pugnae assueta , brevioribus tunc sclopetis utebatur , & soli suo equitatu fidens humili se vallo cinxerat. Selecta Turcarum militia , equis abjectis , Ianizeris adnexa , & scutis nunquam antea visis ad recipiendos Polonorum ictus munita , tum inter frequentes arbores , & reliquias paulò antè negligentius dirutæ Zaporohensium fossæ , facilem proximi accessus modum nacta , undique Rusinovianis imminebat. Tartari ad alteram fluvii ripam horridos clamores edentes , rapidumque cursum , ac si enatare Tyram vellent , fingentes , vano terrore minimè Polonos percellabant. Dum periclitaretur cum suis Rusinovius , Almadii , Bobovii , & Nicolai Kochanovii divulsi à Principe pedites , ad ferendas ei suppetias properabant. Scoti etiam & Hiberni , fidiissimi Vladislai custodes , ipso eos cohortante Principe , illuc se contulerant. Ita tunc Vladislaus , majestate suâ postpositâ , propriâque salute contemptâ , cum non posset corporis , animi viribus juvabat nutantem

tantem in summo periculo Rufinovii legionem.

Invalescente hostili insultu, ad nobilitatis ipsius florem res devenit. miserat enim ad præcipuas legiones Lubomirscius, ut ex qualibet cohorte alacres aliquot commilitones, ad repellendam extremam hostium vim, destinarentur. Gloriosa observari poterat contentio, omnibus pari studio ad assignatum locum ruentibus.

Tyrones à veteranis inexpertam cedi sibi palæstram exposcebant. Veterani ubi consenuissent, ibi nunc aut vincere, aut fortiter dimicando occumbere expetebant. Currebat ad Rufinovianos alacris nobilitas, capita sua pro patriâ devovens. Postquam transfissent eorum tentoria, qui morbis prostrati, acerbissimum quemque casum expectabant, edebantur ab iis lamentabiles ejulatus, & deplorantes miserimam suam sortem, querimoniam, quod dum forti dexterâ propugnare communem patriæ salutem studerent, tum lectulis affixi,
præ

præ tædio & dolore tabescerent, victori verò, quod absit, hosti inermes manus dare, & plus quàm servile jugulum præbere, victricis patriæ manibus tantùm suspiriis gratulari cogerentur. Rusinovii legio sanguinis Poloni decore, tanquam firmissimo subsidio freta, mox prostratas resumpsit vires. Nobilis illa caterva extra vallum obviam ibat hosti. magnum inde exoritur certamen. indefessi instant Poloni, perterriti fugam capiunt Turcæ. ac ubi primò inclinabat victoria, ibi repente subsequitur clades. Szembergus ante Almadii munitionum reliquias confecerat in apice collis cujusdam propugnaculum, quod duas continebat majores bombardas, quinquaginta Hungaros pedites, & Thomæ Zamoiscii Palatini Kyoviensis peregrinæ militiæ cohortem. Aderant illic & Georgius Præfectus Vrzendoviensis, Andreas, Ioannes, Nicolaus, Stanislaus, fratres Rzczycii, qui ubique variis ex occasione periculis, pro patriâ fortiter se objiciebant. Ingenioso stratagemate cum hoste egit Szembergus.

perspe-

perspecto enim ejus impetu intra suum vallum latitabat. Turcæ, cùm nemo appareret, locum præfidio omnino vacuum rati, accurrunt securi, inciduntque incauti in tot globorum ictus. pauci periculum evaserunt, magnus illorum numerus ad inter necionem est cæsus. Ab aliâ etiam Chotinenfis oppidi parte insultu suo fatigabant nonnullas cohortes. sed ab iis repressi, non sine insigni strage, per vicinas sylvas dissipabantur. Velitationes quoque, quas nox ipsa diremit, felicissimè tunc temporis Polonis successerant. atque totius diei gloria & fortuna continuata, tantum Osmano imminuerunt animi, quantum cuilibet addiderunt Polono. Brevi pòst Turcæ in familiari sermone, multis ex familiâ nostrâ, qui legatione fungebamur, ingemiscendo fideliter referebant, præcipuo exercitus sui robore Osmanum tunc fuisse orbatum.

In prospero successu, ut fors postulat humana, & adversa metuenda erant, atque inter media arma amplectenda honesta pax censebatur, ob summam præcipuè tormen-

tarii pulveris inopiam, quæ in ultimum discrimen univèrsùm exercitum conjicere poterat. Commissarii igitur cum Lubomirscio & Senatoribus, in præsentia Vladislai, factò consilio, id maximè agitabant, quinam ex decoro & commodo Republicæ legatus ad Osmanum esset destinandus. Senatores auctoritatem dignitatemque Ordinis sui tuentes, id sibi omnino incumbere prætendebant. Commissarii ex Ordine Equestri Comitiorum expressâ lege innixi, idem collegio suo publico jure vendicabant. Verùm dum belli momenta moram non paterentur, relictis altercationibus, cum potestate Commissariorum Senatoria auctoritas ita est temperata, ut ex illis unus, Stanislaus Zoravinskus Castellanus Belzensis, vir ingenio, judicio, ac in rebus gerendis dexteritate singularis, (qui dum hos commentarios contexuimus, diuturno morbo exhaustus, magno sui tam in Republica quàm inter amicos relicto desiderio, ex hac vita decessit) & unus ex Commissariis Iacobus Sobiescius,

*Legati ad
Osmanum
destinati.*

biescius, simul in legatione ad Osmanum mitterentur. Uterque eorum Reipublicæ causâ lubens injunctam sibi provinciam, quamvis magnis molestiis & periculis obnoxiam, suscepit.

Tractandæ pacis conditiones, propter evitandas malevolorum finistras interpretationes à Senatoribus & aliis Commissariis subscriptas, dederunt legati asservandas Andreae Szoldrscio Præposito Gnesnensi Regis Secretario, & apud Vladislaum Cancellarii officium peragenti. Ipsi verò iter maturabant, acceptis secum nomine Lubomirscii ad Osmanum & Vezirazem mem conscriptis literis, & certis tam Imperatori, quàm ejus Consiliariis offerendis muneribus, quæ ex suâ militari suppellectili Vladislaus auxerat. Legatos in

*Legati in
castra Os-
mani pro-
fiscuntur.*

castra Turcica proficiscentes communibus votis universus prosequabatur exercitus. Reperiebantur alii, prout unicuique proprius inspirabat genius, qui sortem illorum deplorantes, animis & vocibus impendentia pericula præfagire viderentur:

alii optimâ spe pleni omnia ominabantur
 fausta. Comitabatur illos nihilominus Po-
 lonæ militiæ flos, equorum generositate &
 ornatu, vestiumque elegantia resplendens.
 Intercesserant inter Polonorum equitum
 & nonnullos Turcarum speculatores, mu-
 tuæ etiam de longinquo salutationes. ac
 jam utraque pars ad mutua se invitabat
 colloquia, nisi ea severum Lubomirscii
 edictum interrupisset. Czaufii aliquot (cu-
 biculariorum id munus est) provectoris
 ætatis & emeritæ militiæ viri, obviam le-
 gatis nomine Vesirazemis occurrentes, per
 unum ex collegio suo, decorâ canitie, &
 promissâ barbâ venerabilem, brevi eos, sed
 amica oratione interpellarunt. cui dum
 succinctè & ex Reipublicæ dignitate Ca-
 stellanus Belzensis respondisset; eâdem
 cum barbaris humanitate per selectos au-
 licos suos Radulo Palatinus Valachiaæ cer-
 tavit.

*Descriptio
 castrorum
 Osmani.*

Eam, quæ tum temporis diligentius per-
 pendebatur, castrorum Osmani faciem,
 brevissimè hîc describere non inutile fortè
 eveniet.

eveniet. Nec quis existimet, ad amuffim & regulam militarem castrorum metandorum Turcis usum esse. par illis ratio constat, quemadmodum in itinere cum exercitu progrediendi, sic & stativa figendi: cum quilibet primum, ut fors indicat, locum occupet. Ad Chotinum verò, hîc ob planitiem, illic ob montes, ibi propter declivia, ad varium naturæ situm, variè se quoque castrorum dispositio referebat. Verùm in ipsâ hominum & equorum ingenti multitudine, diversi pecorum & animalium generis gregibus, in tenteriorum frequentia & splendore, machinarumque bellicarum copiâ, prodibat majestas quædam, spectantium oculos modò ad delectationem, modò ad formidinem provocans. lucebant præcipuorum militiæ & Provinciarum Præfectorum speciosa tabernacula, ad instar arcis alicujus moenium artificiosè elaboratâ telâ cinctâ. micabant passim alibi in apicibus globi deaurati, alibi varii coloris vexilla, alibi aquilinæ alæ, signa item Procerum, equinæ nempe jubaæ simi-

libus globis deauratis adornatæ , aut arundini , aut baculo exquisitâ operâ perpolito affixæ. Nullus autem pecude aut hominibus vacuus locus observabatur , imò referta conspiciebantur interdium ac noctu tam publica , quàm privata loca , continuis sine ullo temporis intervallo horis. tot armentorum genera nunc ex pascuis in castra redibant , nunc ad pabulandum prodibant. Oriente demum & occidente Sole , innumera illa hominum animaliumque turba , quotiescunque ad Tyram aquandi causâ progrediretur , talis exoriebatur pulvis , ut id cernentes obrui se caligine putarent. Cæterùm si militaris disciplina , quæ ibi floret , trutinabitur , erubescant necesse est Christiani , quorum hac in parte plurimi à barbaris superantur. Viget illic summum obsequium , puniuntur severè rapinæ , prohibetur strictè ebrietas , absunt longè contentiones & rixæ , duella exulant procul , ac importuni clamores. arma , dum ex acie redeunt , ab omnibus deponuntur , ut non castra , sed togatorum urbem aliquam

quam ingredi te putes. Ita denique, licet à Paganis, superstitiosis devotionibus suis invigilatur, ut magnam noctis partem in eis infumant, horridisque sæpiùs clamoribus ad nocturnas supplicationes excitentur. Excubiæ optimo peraguntur ordine, & ob varios evitandos casus, ante tentoria magna tum accenduntur plerunque totâ nocte duraturæ lampades. Christiani, maximè Valachi, magno tunc premebantur servitio. Iis construendi pontis opera & custodiendi cura erat demandata. Si oneri succubuissent, severissimis pœnis terrebantur, non solùm vitâ eos, qui militabant, privandi, verùm & gentis reliquias, quæ in suis regionibus remanserat, ad internecionem delendi.

Legati igitur per media castra, quò ostentationis causâ à Turcis ducebantur, postquam penès Radulonis stativa ad assignatum locum pervenissent, repererunt Valachiæ proceres, qui illos equis descendentes à Domino suo reverenter salutarunt, polliciti sufficientem pro familiâ & equis

*Legationum cum
Palatino
Valachiæ
studia &
officia.*

equis com meatum. quibus responsum est, Regis & Reipublicæ Polonæ ministros nullius rei penuriâ laborare, nec aliquo victus subsidio indigere : hospitalitatem tamen Christiani & amici Principis non respuere. Ut autem in præstandis officiis par pari Valachiæ Palatino referretur, Petrus Trzelatkovius aulæ Procopii Sieniavii Præfectus, ob singularem prudentiæ & modestiæ laudem, morumque elegantiam, in Secretarium legationis assumptus, Radulonem adiit, ut propensissimam utriusque legati in eum voluntatem declararet, atque de tempore, loco & modo tractandarum pacis conditionum, cum illo tanquam Poloniæ vicino, & inter duo hæc imperia intermedio, fido affectu communicaret.

Veniebat in considerationem, magisne expediret in tentoriis suis Radulonem excipiendum præstolari, an eum prævenire. Sed cum nemo unquam humanitate peccarit, jamque Trzelatkovius Valachiæ nobilitatis catervâ stipatus, cum eo nuncio rediret, Palatinum nempe cum toto suo
 Senatu

Senatu gratissimorum hospitem adventum expectare ; inurbanum omnino videbatur, in ipsis primordiis aliquam contemptus suspicionem edere. Inde Legati Palatinum anticiparunt, quos ille è tentorio aliquot gradibus progressus, unà cum assistentibus suis Consiliariis humanissimè excepit, ac ad arcanum colloquium invitavit, cui tantum Katerdziejus Kravevensis Banus, primariæ in Valachiâ dignitatis vir, aderat, Legati, redditis Lubomirscii literis, nihil aliud primâ hac vice ab eo postularunt, nisi ut sibi ad Vezirazemem aditus quam primum pateret: Qua in re optimâ fide Radulo egit, & in conciliandâ pace amicissimum se Regno Poloniæ præstitit, partim quòd Christianum profiteretur nomen, partim quòd sævientibus inter Turcas & Polonos bellis, nec dominatum suum stabilire, nec partas ingentes opes conservare posset. Dilaverius etiam Vezirazemes civilitatis suæ singularia initia statim exhibuit, destinatis quinquaginta Ianizeris, vestitu & corporis constitutione præstantioribus,

*Primum
Legatorum
cum Ra-
dulo col-
loquium.*

ribus, qui majoris honoris gratiâ legatis obsequium præstarent. Arma tamen & in hoc pacis utrinque studio nequaquam cessabant. quin imò Turcæ advectis trans Tyram majoribus bombardis, frequentissimis earum explosionibus partem castrorum ripæ imminentem demoliri enitebantur. Ante portam verò Lubomirscianam equites illorum ultrò aded se velitationibus immiscebant, ut res ad prælium devenerit, & aliquot Polonorum cohortes, confertis cum hostibus manibus feliciter pugnarint. Simon Kopyczynius, victoriæ fortiter instando, in magnum inciderat discrimen, cujus equus emissariæ hastæ cuspide transfixus, dominum tamen salvavit. Contrariam agnovit fortunam ibidem interemptus Krinicius cohorti hastatæ Alexandri Prufinovii Palatinidæ Belzensis substitutus. Nimis tunc consternatam fuisse Turcarum aciem vel ex hoc facile notabitur, quòd dum Procopius Sieniavius cum suâ cohorte à munitionibus Chodkievicii adferendas Lubomirscianis suppetias vocatus,

*Turcarum
in Polonos
conatus.*

tus, aperto campo, graduque & animo intrepido penes ipsa Turcarum agmina transisset, non solum ab illis non aggressus, sed ne laceffitus quidem, quod tendebat, pervenit. Mirum quoque contigit, Turcas, cum sæpius eò & legiones & machinas bellicas dirigere ostentassent, nunquam tamen oppugnationem Zvanecensis castelli tentasse, quod à Valentino Kalinovio Camenecensi Capitaneo, alti spiritus heroë erectum, nec adhuc perfectum, ob fluvii autem oportunitatem & Chotini viciniam ut Polonis multa præbebat commoda, ita ab hostè occupatum non levem intulisset jacturam. Panovcensem artem, uno miliari à Cameneciâ distantem, magis ad elegantiam & amoenitatem, quàm ad Martis opus, ab Ioanne Potocio Palatino Braclaviensi, rerum gestarum gloriâ, & rei militaris peritiâ insigni, extructam, magno insultu Turcæ oppugnarunt, irritoque conatu à Tartaris illusi inde recesserunt. Cameneciæ etiam situm ex vicinis montibus diligentius speculati, nihilque plus agere ausi,

*Zvaniec.**Paniowce.*

Armenorum sub titulo S. Crucis facellum in rupe urbi imminente situm combusserant.

Dum Legati in castris Osmani morarentur, transibant penes eorum tentoria ex proeliis redeuntes Turcæ, quorum hi mutili, illi faucii, nonnulli obductas cicatrices præ pudore summâ curâ obtegebant; alii commilitonum cadavera, curribus tectis imposta, cursu celeri in propria stativa devehabant.

*Primum
legatorum
cum Dilaverio
colloquium.*

Atqui Vezirazes, refarciendæ veteris Polonorum cum domo Othomanicâ amicitiae cupidus, legatos in præsentia Vsfaimi secundi Vefirii, & Baccibassæ supremi Thesaurarii ad se accersit. Castellanus Belzensis barbarorum aures sermonis prolixitati minùs esse suetas, optimè gnarus, paucis verbis, Reipublicæ in conservandis antiquis sancitis fœderibus firmam mentem obtestatus, Dilaverium tanquam supremum consilii Osmani Principem, & ad clavum Othomanici Imperii sedentem sollicitavit, ut in tam salutari utrinque negotio auctoritatem suam interponeret. Vix credi potest, quàm

quàm eum legati accessu facilem , humanitate præstantem , pacis studiosum, cavillationibus inimicum , summam in omnibus dictis & factis fidem ac integritatem præ se ferentem semper agnoverint. Tunc quoque salutatione civili , gestu placido, voce affabili, manifesta statim edidit signa optimæ suæ erga commune pacis bonum voluntatis. Hoc unum à Legatis flagitabat , ut stativa mutarent , atque ea ob commodiora colloquia in suam viciniam , locumque ibidem inter sua & Thesaurarii tentoria assignatum transferrent. Apparebat modò in comitatu , modò in tenteriorum splendore & apparatu , non vulgaris ejus magnificentia, potentissimis quibusque Regibus par , ut quocunque oculos verteres , non Vefirium , sed Monarcham aliquem adiisse te facile censes. Rectà à Dilaverio legati se contulerant ad Imperatoris sacrificulum , & non pridem pueritiæ ejus præcipuum Institutorem , ac inde summâ &

*Colloquium
cum Hus-
zia.*

Summa

X 3

erat,

erat, vocem edebat languidam, nullumque penitus animi ostendebat vigorem, imò cùm eum Legati salutassent, veluti simulachrum aliquod, capite immoto, oculis in terram fixis, junctis manibus, lapillos ad instar rosarii, aut coronæ, in filum ordine redactos, tenens, preces suas balbutiebat. Succinctæ Castellani Belzensis orationi, ad fastidium prolixè (ut vitium ætatis fert) respondit garrulus senex, multas inferendo nugas, ac superstitionis Mahometanæ ineptias. In eo tamen à Vezirazeme nihil omnino discrepavit, quòd in reconciliandâ tot sæculis sacrosanctâ inter Polonos ac Turcas amicitia, eandem curam polliceretur. Ut verò de pacis conditionibus faciliùs colloquium procederet, Radulo à Vezirazeme ad expiscandos Legatorum animos missus, in primis antiquas limitum controversias objiciebat, quæ ut à communibus Commissariis dirimerentur, ab utrinque concessum est. Radulo postea vehementissimè in Cosacos Zaporohenses invectus, severam, ob tot latrocinia, in eos animad-

*Colloquium
cum Radu-
lone.*

animadversionem poscebat. Verùm Legati totius querelæ statum satis fusè illi enuclearunt: Cofacorum nempe licentiæ scaturiginem manare ex continuis Tartarorum incurfionibus, quas dum semper fertiliffimarum Regni Provinciarum vastitas subsequatur, tanta rusticorum multitudo ad summam egestatem (hæc autem facere & pati quævis rubet) redacta, ultro dominorum suorum jugum excutit, in ipsâ desperatione omnium calamitatum solamen ponit, ac inde proprias domos relinquens, aliena quærit domicilia, partimque vindictæ, partim prædæ cupida Cofacorum signa sequitur. Respublica nihilominus, ne fœdera cum Turcis sancita violarentur, frequentiffimis edictis & Commiffionibus eorum licentiam compescere studebat. parabat sæpiùs & contra contumaces arma, quæ jam pridem in illos convertisset, si vires suæ Tartarorum irruptionibus non fuissent distractæ.

Multò etiam major culpa conjici potest in Cofacos Tanaim accolentes, magno

Duci

Duci Moscoviæ subjectos, qui latrocinia sua Zaporohensium titulo velantes, à maritimis excursionibus totâ æstate non cessant. Cùm Palatinus Valachiaë Orioviensis & Serocensis regionum recentem devastationem exprobrasset, serioque de tradendis Osmano Cofacorum primoribus expoſtullasset: Legati aliam non adducebant excusationem, nisi quòd, post denunciatum à Turcis bellum, hostilia quæque exercere omnium gentium more liceret: priscam verò Polonorum fidem ac virtutem minimè deceret, ut quos in finum suum contra communis patriæ hostem armorum socios accepisset, eos ad ludibrium Tyranni, nominisque sui perenne opprobrium prode-
re deberent. Si verò Zaporohenses ut fœderis violatores puniendi essent; eandem mererentur mulctam Bernascius, Cantimirus, & universa illa Tartarorum colluvies. Nodum tamen in scirpo quærebat Radulo; ad varias desiliendo objectiones: Cecorensem etiam Zolkievii expeditionem Turcici belli fomitem incusando.

At post-

At postquam audisset, Zolkievium à Skinder Bafsâ provocatum, arma ex patrio solo in hosticum transferre voluisse, illatis rationibus acquievit. Ad extremum id proposuit, quod Legatos maximè afficere intelligebat, ut nimirum Osmano tanquam vix non totius Orbis Domino, loco pendendi tributi, non vulgaris pretii munera Constantinopolim, quam primùm ex bello rediisset, mitterentur. Tam petulanti & tumido ejus sermone laceffiti Legati responderunt, Rempublicam suam nulli unquam vectigalem fuisse, populumque Polonum per univèrsam terrarum ambitum libertate celeberrimum, ita eam colere, ut cum illius vel minimâ mutatione, suam quoque accessisse periodum existimet: præ hac sibi charissima pignora vilescere; in hac conservandâ nec fortunis, nec vitæ, nec sanguini parcere. Si Osmanus pristinam cum Sigismundo amicitiam inire cuperet; Rex Poloniæ cum vicino & amico Principe, humanitate & muneribus certaret, ad mutuò reconcilianda vetera studia

& officia , non verò ad recognoscendum Turcarum dominium, cùm hætenus Polonia more institutóque majorum his tantùm Dominis pareat , quos liberis suis suffragiis ad id dignitatis culmen evexerit. Cessit & invitus Radulo istis legatorum rationibus , nec amplius eos irritando ad Vezirazemem rediit , eâ tamen additâ cautelâ , ut in fanciendo fœdere omitteretur mentio eliberandorum Stanislai Koniecpolii campestris Ducis , Samuelis Corecii , Lucæ Zolkievii , Vlodimiri Farensbachii , qui sub arctissimâ custodiâ in vinculis uno à Constantinopoli miliari delitescebant ; ne fortè Dilaverius altiùs reputatâ primâ eorum fortunâ ingentem aliquam pecuniam à captivis exigeret ; cùm sibi præmanibus sint privata & secretiora media, quibus ii brevi postliminio reverti in patriam possint.

*Vevelii
artes pes-
simæ.*

Constantinus Vevellius , quò technis suis gratiam Turcarum magis adhuc aucuparetur , sollicitabat Legatos , ut aliquot in castris aut Cameneciæ ob alia scele-

scelera capitis damnatos , pro Zaporohensibus , Turcis traderent , & in conspectu suo mulctari eos curarent.

Fabricator ille doli alter Epéus nihil aliud prætendebat , nisi ut ementito rumore , Kosacos jam à Polonis deferi , infensos eos Vladislao redderet , & non contemnendo subsidio castra Polona privaret. Sed concepta fraus minimè ei successit , nec dabatur à Legatis locus vafri hominis ludicris rationibus. Aliquoties tamen Radulo , modò per substitutas personas , modò ore tenus , hoc unum satagebat , ut legati propositas omnes conditiones suscipere.

*Vevelii
artes pessime.*

Iam ad varias persuasiones adjiciebatur & vanus terror , dum per castra promulgaretur , Osmanum sex integris septimanis in continuando bello duraturum. Sæpius etiam ostentantes se numerosæ Turcarum legiones , nunc versus munitiones Polonas ire , nunc inde redire fingebant , quamvis aliò eas divertere observaretur.

*Veziraze-
mis secun-
dum cum
Legatis
collo-
quium.*

Vezirazemis postquam per Palatinum Valachiae Legatorum animos frustra tentasset, tanti Magistratus autoritate plus se efficere praesumebat. Vocatis igitur ad secretum colloquium, vindictam de Zaporohenfibus Cosacis, & perpetuum in mittendis Constantinopolim muneribus tributum urgebat. Nec à gravioribus minis tunc abstinuerat, denunciando, Osmanum in castris ad festum S. Demetrii, ad medium nempe Novembrem permansurum, in Moldaviâ verò hyberna peracturum, destinatosque Nahajenses, Crimenses, Bialogrodenses & Dobrucenses Tartaros, ut conjunctis cum Valachis, Moldavis, & Europæis Turcis viribus, ditiones Poloniae totâ, sine intermissione, hyeme infestarent, atque Osmano primo vere cum ingentibus ex Africâ & utraq; Asiâ collectis copiis Polonorum fines transgressuro faciliorem viam struerent. Quum hæc verba Vezirazes protulisset, fixis in Legatos oculis, summâ diligentiam gestus illorum considerabat, ac ut magis consternatos redderet, infe-

infectis rebus liberum iis in sua castra reditum indixit. Castellanus Belzensis tumidæ barbari hominis orationi modestè, at generosè respondit. Communem nimirum hæctenus in istâ expeditione Martem, dubiamque ejus aleam esse; & cladem & victoriam in arcano fatorum finu pendere, nullamque adhuc apparere causam tam Turcarum fastus, quàm alicujus Polonorum metus: ad libertatem natam, libertatiquè assuetam gentem suam, extrema quævis mala citius passuram, quàm indomitam divinâ providentiâ per tot ætates cervicem, foedissimi servitii execrabile inpendendo tributo jugum subituram. Tali finito responso assurrexerunt Legati, & valedicendo Vezirazemi gratias eidem agere cœperunt, quòd in iis suscipiendis, tractandis, & nunc remittendis dignum magno Príncipe fidem, omniumque gentium jura sacrosanctè servasset. Obstupefactus ille conticuerat, & dum Legatos intrepidus, propositiquè sui tenaces conspexisset, apprehensâ familiariter utriusque

manu , ut remanerent , flagitavit , atque exinde in tractandis reliquis pacis conditionibus mirum in modum facilem se præbuit.

Ad peragendum hoc pacis negotium non parvum momentum attulerant largitiones Reipublicæ nomine tam ipsi Dilaverio , quàm aliis intimis Osmani Confiliariis promissæ. Turcæ enim naturâ ad nimiam cupiditatem proni , ac eò lucri avidiores , quòd ex infimâ in summam fortunam à Tyrannis suis plerumque evehantur , communi omnes vitio , auri nempe sacrâ fame laborant. Magnâ quoque Legati distinebantur deliberatione , cujusnam precii munera Osmano offerenda essent , non ut ea inter pacta inserere consentirent , quod omnino inferius gentis Polonæ gloriâ judicabant , sed ut per Legatum , ad confirmanda fœdera Constantinopolim iter suscepturum , à Sigismundo amico Principi mitterentur : cum præsertim Osmanus præter ætatem , imò contra sublimem , quem præ se ferebat , genium ,
sum-

summæ avaritiæ angustis premeretur, & minimâ spe elegantioris, supellectilis illectus, innatæ cupidini Imperatoriam etiam postponeret dignitatem. Sobiescius itaque, quò cum Vladislao & Commissariis eâ de re commodius conferret, consensu Vezirazemis intercedente, in sua castra est profectus. Antequam tamen è tentorio ejus discessisset, seriò de prohibendis Tartarorum in Poloniam excursionibus expostulavit, id maximè procurando, ut ob summam Turcarum conniventiam, sine fœderum violatione, liceret Polonis has, ubi Tartari degerent, regiones depopulari. Ingratis Vezirazemes auribus excepit Sobiescii sermonem: Tartaros Othomani Imperii subditos, eorúmque domicilia in ditionibus Osmani esse sita ostendebat: ac proinde si quid Poloni contra Tartaros molirentur, bellum cum Turcis recrudesceret: severum autem in Chamum Tartarorum à supremo Domino elatum edictum pro maximâ vindictâ Polonis sufficere posset.

*Sobiescii
in castra
Polona
profectio.*

*Kosakoviâ
in castra
Polona
cum com-
meatu re-
ditus.*

Leg-

*Kossak-
vii in ca-
stra Polo-
na cum
commeatu
reditus.*

Legatis apud Osmanum commoranti-
bus , Nicolaus Kossakovius Capitaneus
Visnensis , redierat in Polonorum castra,
commeatu Cameneciâ advecto , recupera-
tis nonnullis ex nobilitate Volhyniæ capti-
vis , atque profligatâ non contemnendâ
Tartarorum manu , qui obsessis omnibus
inter Cameneciam & Braham viis , incautè
Kossakovium progredi arbitrati , impetum
in eum fecerant ; sed spe frustrati , móxque
fortiter repressi , & more suo dispersi , reli-
quum Kossakovio iter tutissimum præsti-
terunt.

Avidissimè expectabatur à Turcis So-
biescii reditus , qui altero die ad Castella-
num Belzensem reversus , restaurandæ an-
tiquæ amicitiae causâ , digna Osmano à Re-
ge Poloniae missum iri munera polliceba-
tur , dummodo is eâdem humanitate cum
vicino Principe certaret. Deliniti ejusmodi
declaratione barbarorum animi , magno
ardore cœpta pacis consilia agitabant : ni-
hilque omnino ad flagrantia eorum vota
deerat, nisi ut legati ex veteri consuetudine
Osma-

Osmano salutato conscriptum foedus tradi sibi postularent. Convocaverat Dilaverius alios Vefirios, Thesaurarium, Supremum omnium causarum Iudicem, ac universum Osmani Senatum. Ejus coronâ cinctus, ut pro Tribunali Vezirazemes sedere solent, ita tunc eas omnes cum collegio suo tam in vestitu, quàm in aliis rebus adhibuerat solennitates. Venerant in ejus tentorium Legati cum Stanislao Sulifzevio, qui, ad exequendum Ordinarii Nuncii munus destinatus, Osmanum Constantinopolim comitari, ex vigore recentium pactorum, debebat. Aderat & Dziembergereji Tartarorum Chami Cancellarius. Hilares Procerum illorum facies denotabant singulare faciendi cum Polonis foederis studium. Multi enim senio confecti, aut ob longinquum iter tædio consumpti, tum aëri Polono minimè affueti, omnes verò appropinquantibus coeli injuriis deterriti, nihil aliud quàm ex bello missionem intimis pectoribus desiderabant. Vezirazemes, reliquis tacentibus, & solo nutu verbis ejus annuen-

Z

tibus,

*Tertium
Legato-
rum cum
Veziraze-
me Collo-
quium.*

178   B E L L I   C H O T I N E N S I S ,
tibus , sic Legatos alloqui cœpit : Viri Po-
loni , quòd bonum , faustum , foelixque
utrique potentissimo Imperio fit , interrump-
tam inter Reges Poloniæ & domum O-
thomanicam amicitiam , nunc iterum coa-
lescere videmus. Inviolatas à nobis fore
pactorum conditiones , spondemus : Vos ,
ne perjuriis fidem vestram contaminetis ,
prospicite. Mox autem ad Inviçtissimum
Imperatorem patebit vobis aditus , quos
ille , ut fraternos Legatos aspectu digna-
bitur.

Ad Dziambergeri postea Cancellarium
conversus , in hæc verba prorupit : Præ-
sentem te esse hîc volui , ut confectæ pacis
conditiones non ignores , atque nomine
Osmani , ante cujus faciem pulvis & Sca-
bellum pedum Domini sui est Tartarorum
Chamus , severissimum ei edictum denun-
cies , ne amplius infesta arma Regno Polo-
niæ inferre audeat. quòd si tanti Impera-
toris mandata contempserit , non solùm
dominio privabitur , verùm etiam capitis
poenam luet. Flexis genibus Tartarus ver-
bis

bis Dilaverii attendebat , & antequam vocem emitteret , inclinato prius ad terram capite , hoc unum inculcavit , ut Tartarorum cum Polonis limites terminentur , loco & fluvio in desertis campis celebri , quem Sina Woda vetustas appellavit. Respondit Vezirazemes : Nulla hîc de finibus Regnorum mentio fit. Tartaris incumbit jussa Imperatoris mei capeffere , non verò ea intrudere , quæ ad præsentem negotii statum nihil omnino pertinent.

Colloquium id cum Legatis egregiâ civilitate Dilaverius finivit. acceptis enim operâ Asiaticâ figulinis vasculis , omnes , qui aderant , Vezirii & Bassæ assurgentes , adjunctis multis pro utriusque gentis concordîâ comprecationibus , usitatâ Turcis potione ad elegantiam & saporem confectâ , Legatis propinarunt.

Dimissus Legatus , equis ascensis , antecede-
bat Legatos , qui cùm ante Osmani ten-
toria pervenissent , paulùm substinerant , do-
nec eos Dilaverius ipse introduxisset. Ma-

*Aditus
Legato-
rum ad
Osmanum:*

summâ potentiâ & rarò visâ majestâte plena omnia contemplari ibi licebat. Eminabant in edito colle Osmani tentoria, ad instar alicujus castelli, non solum ad belli usum, sed & amoenitatem voluptatémque erecta: comparebant porticus & deambulationes: hîc secreta cubicula, illic latè patentia atria, ut Legati viderentur sibi videre aliquot Regum palatia in florentissimâ pace fabricata, non verò unius Imperatoris militare domicilium. fulgebant globi deaurati, alii ex puro auro congesti, fericei funes, tentoriorum parietes intertexto auro splendidi, ac stragulatae vesti similes. Spatium illud, quod à Dilaverii stativis ad Osmanum extendebatur, Turcarum mirantium multitudinem vix capere poterat. non ætas quemque, non valetudo, non aliqua occupatio retardavit, quin spectaculo insperato occurreret. remissi etiam à Vezi-razeme Ianizeri, impellebant eò maximam varii generis hominum turbam. Ianitores, atque eorum Præfecti, argenteos baculos in manibus tenentes, holosericeisque vestibus

stibus induiti, aditum Legatis ad Osmanum præparabant. Cæteri Sacerdotum, militiae, Aulicorum, Cubiculariorum, Scribarum ordines, compté & eleganter vestiti tantæ pompæ assistebant. Sedebat Imperator in suggestu preciosis pulvinaribus strato, framea atque duo cum pharetris extensi arcus à tergo pendebant. Stabant mimi ac Eunuchi, arcanarum palatii libidinum ministri. Idolum ipse magis, quàm hominem repræsentare videbatur. Corpore enim & gestu immotus, nullum penitus comitatis signum edidit. aquilinus tamen natus, color subfuscus, exporrecta frons, elati oculi generositatem in eo quandam denotabant. Vezirazemes & reliqui proceres, tanquam abjectissima mancipia, demissis oculis, protensis ad terram cervicibus, junctis manibus, extremi servitii miserabilem speciem præbebant. Vocati ad osculum Imperatoriæ vestis (ut mos aulæ Othomanicæ fert) Legati, unà cum Szulifzevio, Radulone Palatino Valachiae, Constantino Vevellio, & ex suâ familiâ non-

nullis, Osmanum salutarunt. Statim ultimus ex Bassis Lubomirscii epistolam à Sobiescio accepit, & eam ordine per manus collegarum suorum Vezirazemi tradidit, qui illam procidens ante Osmanum, inter pulvinaria, quibus fulciebatur, imposuit. Peractis his ceremoniis, Castellanus Belzensis à Vezirazeme interpellatus, ut brevibus verbis Osmanum alloqueretur, ita exorsus est.

Castellanus Belzensis Osmanum alloquitur.

Ea, Serenissime ac Invictissime Imperator, Clementissimi Regis nostri, & totius Reipublicæ constantissimaque semper meus in retinendâ veteri tum Augustissimâ Othomanicâ domo amicitia extitit, ut etiam inter arma, ac in hoc, quem vidisti, belli furore, salutarem utrique populo pacem meditaretur, & certos Commissarios assignaret, qui restaurandi antiqui foederis potestatem nunc haberent; quod cum jam prævio numine, & singulari Dilaverii Vezirazemis tui prudentiâ ac solertiâ confectum sit, Rempublicam Polonam constitutam pacem in suo robore confer-

fervaturam fide jubemus , minimeque dubitamus , te majorum tuorum gloriam ac res gestas hæcenus æmulatum , eorum quoque exemplo integram cum regno Poloniæ pacem colere non recusaturum.

Cum nihil Osmanus præ majestate Castellano Belzensi respondisset , Legati jam ex tentorio egressuri , munera nomine suo ei obtulerunt , inter quæ præcipua erant framea & aliquot bombardæ elaboratâ operâ factæ , quæ Castellanus Belzensis ornaverat aliquot verbis eum in modum prolatis : Optimè novimus , te summis opibus affluentem Imperatorem , auro , gemmis , & pretiosâ suppellectili non indigere : nec ea nobis in bello , ubi ferrum maximè tractatur , præ manibus sunt , sed arma , quibus in propugnandâ patriâ utebamus , hæc tibi amico jam & socio Regis nostri Principi offerimus , fidaque vota adnectimus , ut post præsentem Othomani & Poloni Imperii arctissimum nexum , cedant tibi in communis hostis

hostis nostri cladem, & tuam insignem victoriam.

*Triumphum
undique
ex confecta
et à pace.*

Publicæ lætitiæ, quam ex sancito foedere univèrsus Turcarum exercitus gestabat, præclara sequenti nocte edita indicia conspeximus. Quotquot enim in amplissimis Osmani castris numerabantur tentoria, tot in apicibus eorum accensæ candelæ, per colles & declivia, ac ipsam planitiem, cum incredibili oculorum voluptate, tanquam aliquæ stellæ sereno tunc cœlo micabant. Zaporohenses, animadverso barbarorum triumpho, sclopeta sua figillatim explodebant. idem egerunt in castris suis Poloni. atque non exiguo temporis intervallo continuus ille durabat fragor, qui etiam ad Turcarum aures pervenerat.

*Colloquium
Legatorum cum
Vezirazeme.*

Conquerebatur sæpiùs Vezirazemes, multos ex Christianis ortos, Turcarum alumnos passim ad Polonos aufugere: in quibus investigandis & extradendis variæ observabantur difficultates. Id verò præcipuè à Legatis exigebat, ut Poloni primi de Osmani provinciâ, quam ut hostes ingressi sunt,

sunt, decederent, castraque sua trans Tyrā moverent. Nimis periculosa hæc conditio videbatur, ne Turcæ Vladislai exercitum plurimis calamitatibus attritum, & viribus suis diminutum cernentes, mutatis ex occasione (qua bella plerumque constant) animis hostilem in eum impetum molirentur. Multas idè & speciosas quærebant excusationes, ac primùm objiciebant tædiosam temporis protractionem, in expectandis curribus suis, equis & cæteris impedimentis ob diuturnæ obsidionis metum in Poloniam auctis. nec minus prætendebant gentis Polonæ decorum, cùm ex consuetudine militari, qui primi campum ingrediuntur, postremi ex eo decedere soleant.

Ostendebant, quantum moræ in transitu Tyræ exercitui numerofo & apparatu belli aggravato infumendum esset. ad extremum non vanam inducebant considerationem, si Poloni ponte Turcico uterentur, verendum ne in tantâ Turcarum in stativis suis

permanentium viciniâ , intervenirent ex ambabus partibus calorum & lixarum contentiones , quæ ex parvis scintillis magnum incendium excitare , & sopitum bellum iterum fovere possent. Vezirazemes, ut hanc suspicionem depelleret , Ianizeros ad custodiendum, ne destrueretur, pontem, & omnes rixas avertendas destinaturum se pollicebatur. quod postea præstitit , rarâ inter barbaros fide, & singulari casuum humanorum exemplo. Nam Turcæ , qui ad delendum Polonum nomen , magno sumptu & difficili opere pontem supra Danubium fabricassent, ii brevi post, fati confilia mortalium revolvantibus , ponte suo, qui fines Podoliæ attigerat , hostibus domum redeundi commoditatem præbuerunt. Tandem ne tempus altercationibus eluderetur , nunciaverunt Dilaverio Legati , castra Polona trans Tyram moveri , multaque trans fluvium apparare tentoria, quæ hominibus & equis vacua , ad fallendos Turcas , extendi ad Braham Lubomirscius jufferat. Quamobrem unicum jam
super-

supererat, ut conscripta ad amissim pacta Legatis traderentur: quæ pari reverentiâ ac humanitate manibus ipsius Vezirazemis porrecta Castellanus Belzensis accepit. atque ea breviter hîc annotare non incongruum censuimus.

Stanislaus Suliszovius, tanquam venturi Legati Internuncius, Osmanum Constantinopolim comitabitur: Ianuæ Imperatoris Cubicularius ad Sigismundum Regem Poloniæ maximis itineribus properabit, ad conducendum, & cum summâ dignitate excipiendum Polonorum Legatum: Hic verò quàm primùm fieri poterit, ex Viris genere, autoritate & prudentia excellentibus destinabitur: Veniet cum eo Regius Secretarius, qui, more ab aliis Christianis Principibus recepto, in aulâ Osmani commorabitur: Navigatione Borysthenis Kozaci Zaporohenses à Polonis prohibeantur: & si de aliquâ subditis Osmani illatâ ab ipsis injuriâ exoptulabitur, graves illis injungantur poenæ: Tartari Biallogrodenfes, Tehinenses, Kilienses, Dobrucenses,

Crimenses, ab incursionibus in Regnum Poloniae omnino abstineant: ab Osmano verò transitu Oczakoviensi arceantur: Quòd si alicui Polonorum damna intulerint, ea omnia recompensent, & Chamus Tartarorum severè ab Imperatore Turcarum tanquam à Domino suo puniatur: Huic tamen ab utrinque Edicto non subjaceant ii, qui piscationis & venationis causâ per desertos campos vagantur: Tartari quando ad finitimas regno Poloniae provincias Turcica signa sequentur, ditiones Poloniae ne invadant.

Ad componendas limitum controversias, ex utràque parte Commissarii Iudicio & experienciâ pollentes assignentur: Rex Poloniae Tartarorum Chamo solitum stipendium solvat, atque id Iassos advehi jubeat, unde certior redditus Chamus Legatos ad ea quæ sibi conferentur recipienda mittat, & more majorum suorum ad bellum à Rege Poloniae vocatus arma pro Republicâ Polonâ summat: In præfecturam Moldaviae promovean-

veantur Christiani ab omni Avaritiæ suspi-
 cione alieni, pacis studiosi, utriusque Im-
 perii salutis ac tranquillitati addicti: Arx
 Chotinensis Palatino Moldaviæ tradatur:
 Commercia inter Osmani & Sigismundi
 subditos libera, & tutæ mercatoribus viæ
 præstentur: Amici & hostes communes
 reputentur: Pristinum robur vetera pacta
 retineant, moderna inviolata permaneant:
 Quicumque autem ea violare ausus fuerit,
 PERIVRVS ESTO.

Pactis talibus receptis valedicturi Dila-
 verio Legati, Stanislaum Suliszevium, tan-
 quam Regis sui Internuncium, & eximiæ
 dexteritatis virum. plurimùm commen-
 darunt, ac ut in hoc suscipiendo cum Of-
 mano itinere, patrocínio ejus protegere-
 tur, obnixè flagitarunt.

*Legatorum
 ultimum
 cum Dila-
 verio collo-
 quium.*

Summo postea mane, sine clamoribus
 & strepitu, tot gentium colluvies, tam-
 que ingens exercitus, stativa sua uno
 versus Prutum miliari retrò movere cœ-
 pit: anteibant numerosis agminibus re-
 fertæ excubiæ primæ, postremæ pari nu-
 mero

*Recessus
 Turcarum.*

mero in monte aliis eminentiore collocatæ, copiarum suarum reliquias expectabant: reliqua multitudo, nullo penitus observato aciei ordine, inter carros & mulorum ac camelorum onustos greges tendebat: curribus coopertis vehebantur decrepiti fenes, & morbis ac vulneribus affecti milites; exportabatur commeatus varii generis abundantia, pulveris tormentarii & globorum ea copia, ut magnam partem Chotini asservari Dilaverius jussisset. Osmanus cum Senatu, Magnatibus ac Aulicis suis, occupato in medio exercitu loco, paulatim progrediebatur. Statim ac Turcæ recessissent, Legati in Polonorum se castra contulerunt. Currebat in conspectum eorum, omnium militiae graduum turba. Erant, qui exultantes spargerent voces, venisse tandem malorum finem, appropinquare jam missionem suam, non plus se cœli injuriis, vigiliarum molestiis, inediae, fiti, variisque morbis expositos fore. Ob restitutam Patriæ pacem, laureatum unumquemque in eam rediturum, illis parentes & fratres, his

*Reditus
Legatorum
in
sua castra.*

uxores ac liberos in complexum occurfu-
ros, quod tot charissima simul pignora è
faucibus fati eripuissent. Vladislaus refo-
cillatis parùm viribus prodierat in publi-
cum, ad audiendum die nempe Dominico
venerandum Missæ sacrificium, atque vix
tentorium ad devotiones peragendas assi-
gnatum ingressus erat; cùm oportunè ibi-
dem lætissimus ad eum de reditu Legato-
rum, & confectâ pace, nuncius advolave-
rit. nec inde discessit, donec convocato
universo castrensi Clero & Exercitu, lau-
dante Dominum, psalmos decantante, sup-
plex ipse divinæ majestati gratias redderet.

Mox Andreas Szoldrscius Præpositus Gnes-
nensis, rei gestæ & feliciter peractæ seriem
Sigismundo deferens, celerrimo se itineri
accinxit. Sobiescius, Matthæo Lesniovio
Succamerario Belzensi assumpto, à Vladis-
lao & aliis Commissariis, foederis condi-
tiones Cozakis Zaporohenfibus, datam
exolvendo fidem, quòd urgentibus Turcis,
ut ad enormia supplicia præcipui illorum
traderentur, Legati tamen securitatem eo-

*Szoldrscii
ad Regem
profectio.*

*Collo-
quium
Sobiescii
cum Cosa-
cis Zapo-
rohenfibus.*

rum

rum cum dignitate Reipublicæ conjunctam defenderunt, nihilque pactis inscribi permiserunt, quòd Zaporohensium Exercitum labe aliquâ deturpare posset. Totius denique Reipublicæ nomine, tam Konaszewicium, & alios in Magistratu constitutos, quàm universam plebem admonuit, ut pactis starent, & à Piraticâ exercendâ in Ponto Euxino, & mari Imperio Othomano subjecto abstinerent. Paucis, atque ad humilitatem compositis verbis respondit Konaszewicium, infimos se Majestatis Regiæ & Reipublicæ servos esse, nec ullâ in re publicis edictis refragari aut velle, aut posse. Cum tamen Konaszewicium de exercitu retro ducendi modo ac ratione à Vladislao exquisitus, crastinâ die consilium suum explicaturum se promississet; incio Principe & Lubomirscio, seorsim primus cum summâ omnium Polonorum indignatione Tyram transit.

Venerat Caterdziejus Banus Czalevensis in castra Polonorum à Radulone, postulans, ut pactorum exemplar, quod

quod Legati Vezirazemi dederant , propriisque manibus subscriptum sigillis suis obfignarent. quod dum statim obtinisset, arce Chotinensi à Zbigneo Silnicio receptâ , & Constantino nobili Moldavo in Præfecturam ejus substituto, ad Osmanum rediit.

Apparebat lamentabilis , & hostium etiam commiseratione digna redeuntis Poloni exercitus facies : flos ille in maciem & pallidos vultus , equorum apparatus in squalorem , equitatus in peditatum versus, congestæ in exiguos manipulos numerosæ non pridem copiæ , lachrymas intuentibus extorquebant. Procedebat magna curruum pars , victu , militari ac domesticâ suppellectile vacua ; efferebantur passim mortuorum cadavera , alii mutili , alii ob tot molestias exangues gradum ex castris pedetentim trahebant , portabantur in vehiculis nonnulli variis morbis vexati : multa signa , plurimæ aquilæ , at sub iis rari comilitones numerabantur. Ac his tamen calamitatibus oppressi, pauci disciplinam servabant :

*Reditus
in Patriam
Poloni
Exercitus.*

vabant: adeò enim omni obsequio & ordine soluti ad transeundum Tyram properabant, ut non Polonorum reditum aut receptum, sed turpissimam fugam spectantes de longinquo hostes facile judicarent. Multi temeritatis suæ luerunt pœnas, modò à Tartaris inter virgulta & declivia prædæ inhiantibus, modò ab ipsis Cosacis Zaporohenfibus vitâ ac residuis facultatibus spoliati.

*Turcarum
pons.*

Egregiâ commoditate Polonos juvit Turcarum pons industriâ operâ constructus.

Fixa erant ad reprimendum rapidissimi fluvii velocem impetum ex densis truncatis arboribus retentacula quædam, tabulatum firmis arboribus ad mensuram innixum, terrâque coopertum, grave illud sustinebant pondus: compactæ ab utroque latere contignationes, & transeuntibus securitatem, & operi elegantiam addebant. duæ etiam extrabant januæ, ad claudendum & aperiendum pontem ædificatæ.

Lit-

Lithvani jam trans Tyram Vladislaum præstolabantur. Tartari interim à viâ Camenecensi divertentes ex latibulis suis Polonos laceffere conabantur, imminebantque nonnullis cohortibus. sed ex familiâ Sobiescii aliquot nobiles ad eos proruperant, & cum Ioannes Gdeszynius unum cepisset, cæteri majorem Polonorum manipulum latère alicubi credentes, terga subitò verterunt.

Tartarorum conatus.

Excitatus in exercitu irrumpentis hostis rumor, ansam dederat, ut hastatæ aliquot cum omni ferè peditatu cohortes Vladislai currum, quo æger vehebatur, cingerent.

Intempestivâ nocte, multis frendentibus, valetudinarius Princeps ad Zuanicum substitit: nec castra tunc suo ordine & loco disponebantur, cum alii in alterâ amnis ripâ ad pontem Turcarum pernoctassent, alii huc & illuc erronei vagarentur. Vladislai itaque quieti, & reliquis coadunandis copiis dato sequenti die, tertio postea Cameneciam

*Tartaro-
rum in
Poloniam
incurſio.*

perventum est. Szoldrſcius verò Præpoſitus Gneſnensis Leopoli Regem repererat, qui Minoris Poloniæ Palatinatibus collectis, expeditionis generalis reſiduum præſtolabatur. Magnam Ruſſiæ provinciis ad tempeſtivum adventum remoram Tartari attulerant, quorum ferociâ fumantes pagi edebant ſe & in ipſius Sigismundi iter peragentis conſpectum. Nuradinus enim Chamii frater ultimus, poſitis ſuis ſtativis in Kozloviensibus, & fundi Zloczoviensibus, Zboroviensibus ac Iarczoviensibus campis, in Ruſſiæ, Volhyniæ & Belzenſem terras, ſeveriſſimas fecerat excuſiones, villis & oppidis incendio undique conſumptis, abactâ equorum ac pecudum opimâ prædâ, abductâ in ſervitutem tantâ ruſticorum utriuſque ſexus multitudine, in vincula conſectis ex nobilitate plurimis, mancipiorum Polonorum gemitu Turcarum caſtra impleverat.

Reſtauratum cum Oſmano foedus iniquiùs ſe ferre Rex ideo fortè ſimulabat, ut hoc apud Turcas rumore, nominis, & ad id

id bellum adventus sui, expeditionisque Regni famam auget. Quod minimè sine dubio hostes in stabiliendis pactis permoverat, dum iis captivi ipsi inauditum hætenus universæ Poloniæ apparatus denunciarent. Cæteri Polonorum status, & privati tam summorum, quàm infimorum lares, ingenti lætitiâ desideratissimum pacis nuncium exceperunt. Ac Gregorius XV Pontifex Maximus, VI Idus Octobris, quibus Osmanus opprobrio suo satiatus recessit, festum hunc & publicis supplicationibus sacrum diem toti Poloniæ Regno indixit.

Tu igitur, ô Patria mea charissima, humiliter prostrata, venerare Statorem, Liberatorem ac Conservatorem DEVM tuum, qui te, deficientibus humanis consiliis, nutantibus omnium animis, orbéque terrarum stupente, dexterâ Excelsi ab extremo interitu vindicavit, desperatam tibi salutem restituit, & averfâ clade, insigni triumpho Sarmaticam gentem ornavit. DOMINVS NOMEN EI EST.

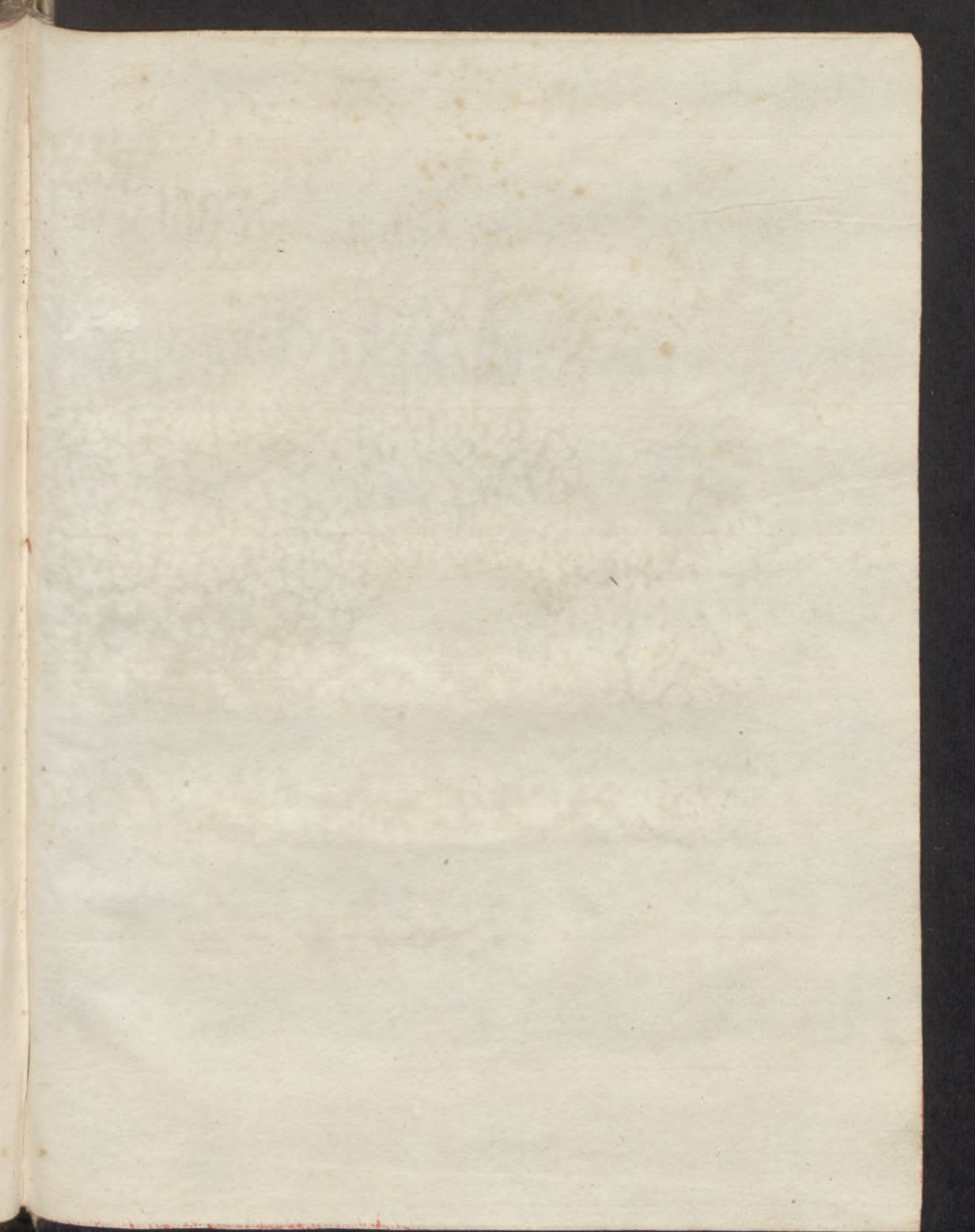

Quare supplex largitorem omnium bonorum, ad Thronum ejus procidens, votis onera, ut in nominis sui GLORIAM, rerum eo bello gestarum felicem memoriam, Legum & Libertatum intactam basin conservet, totque collatis beneficiis addat perpetuitatem.

F I N I S.

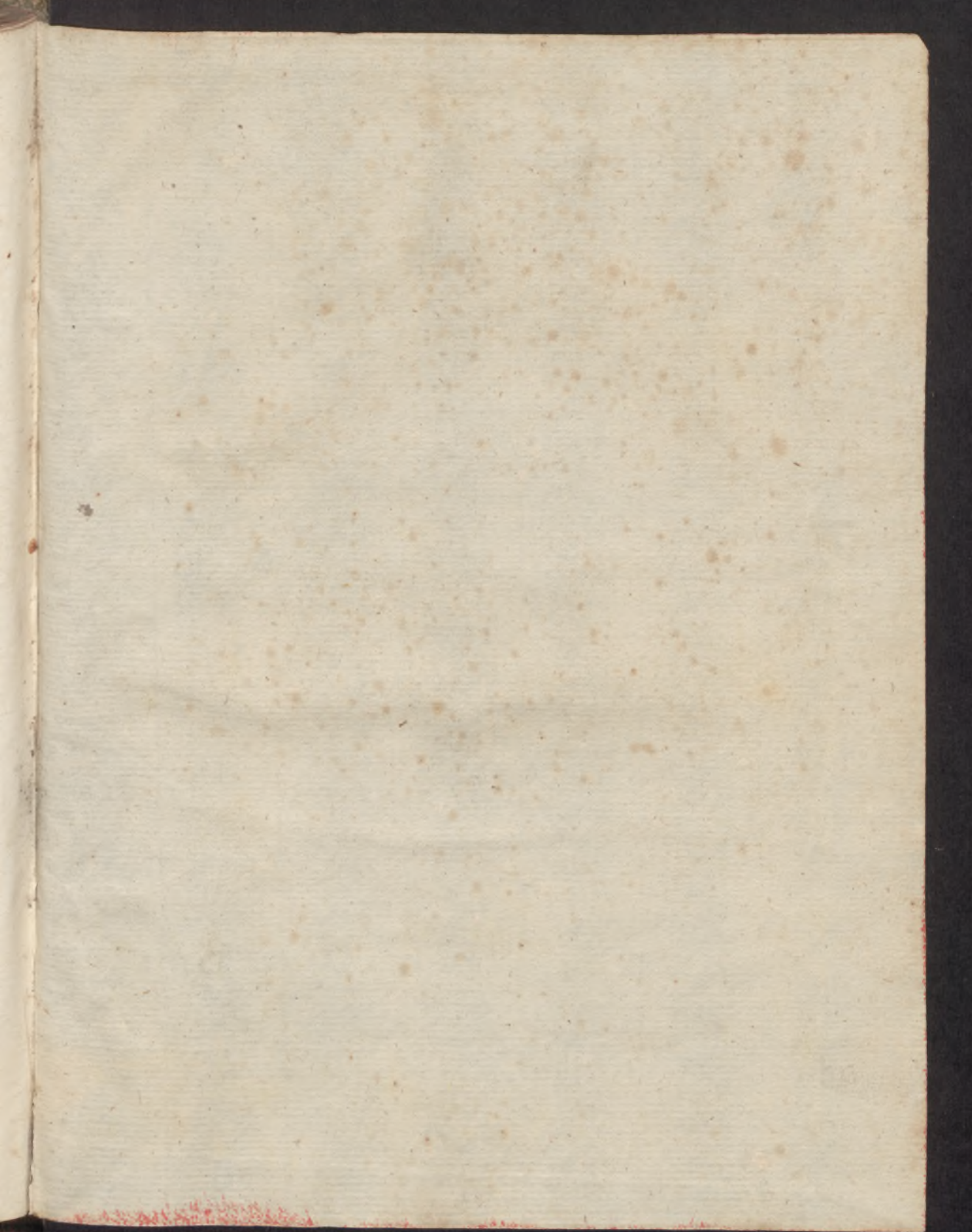

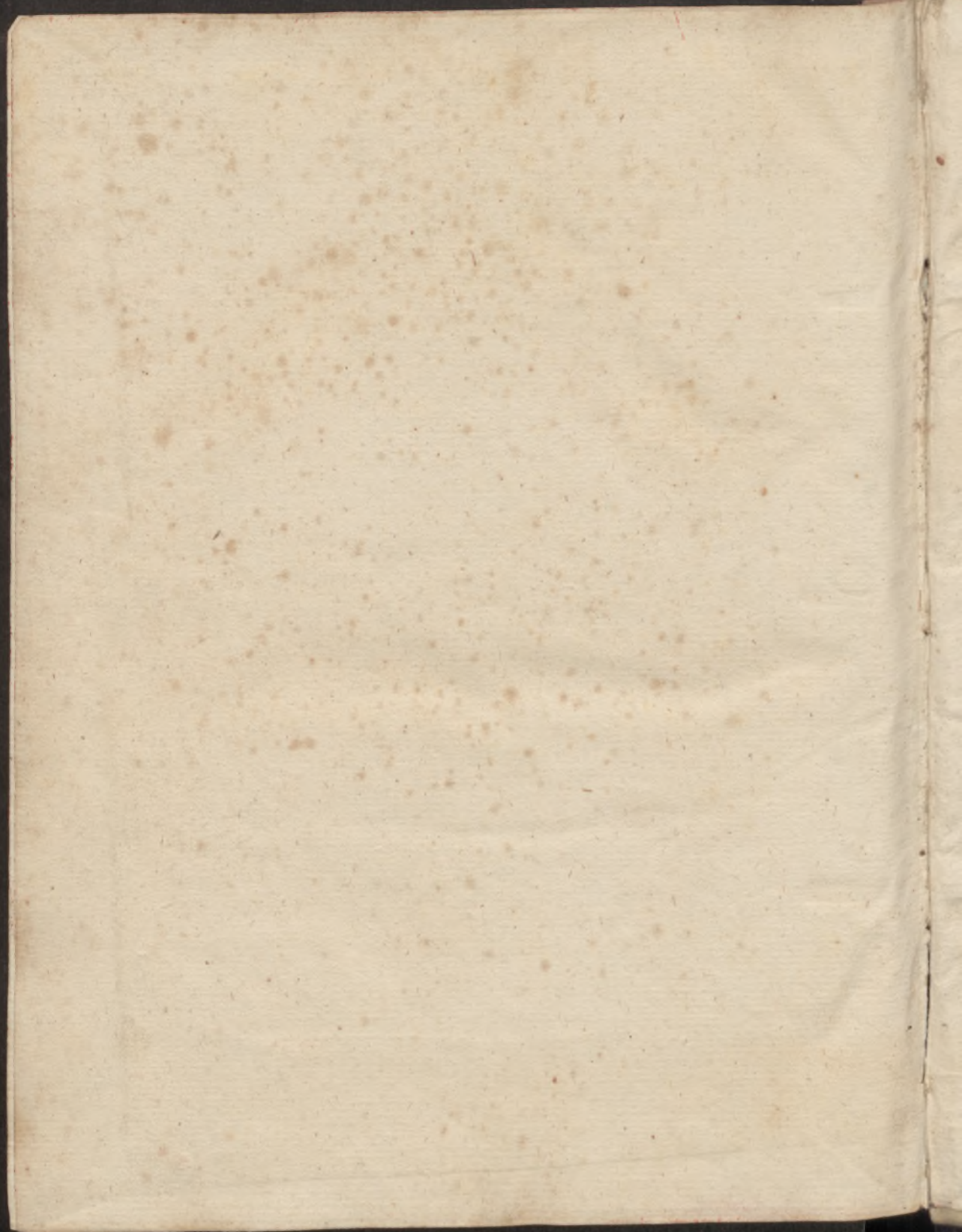

17
N. 25

1
Jaghu
5.5

20